În stepa
nesfârşită

o copilărie petrecută *i*

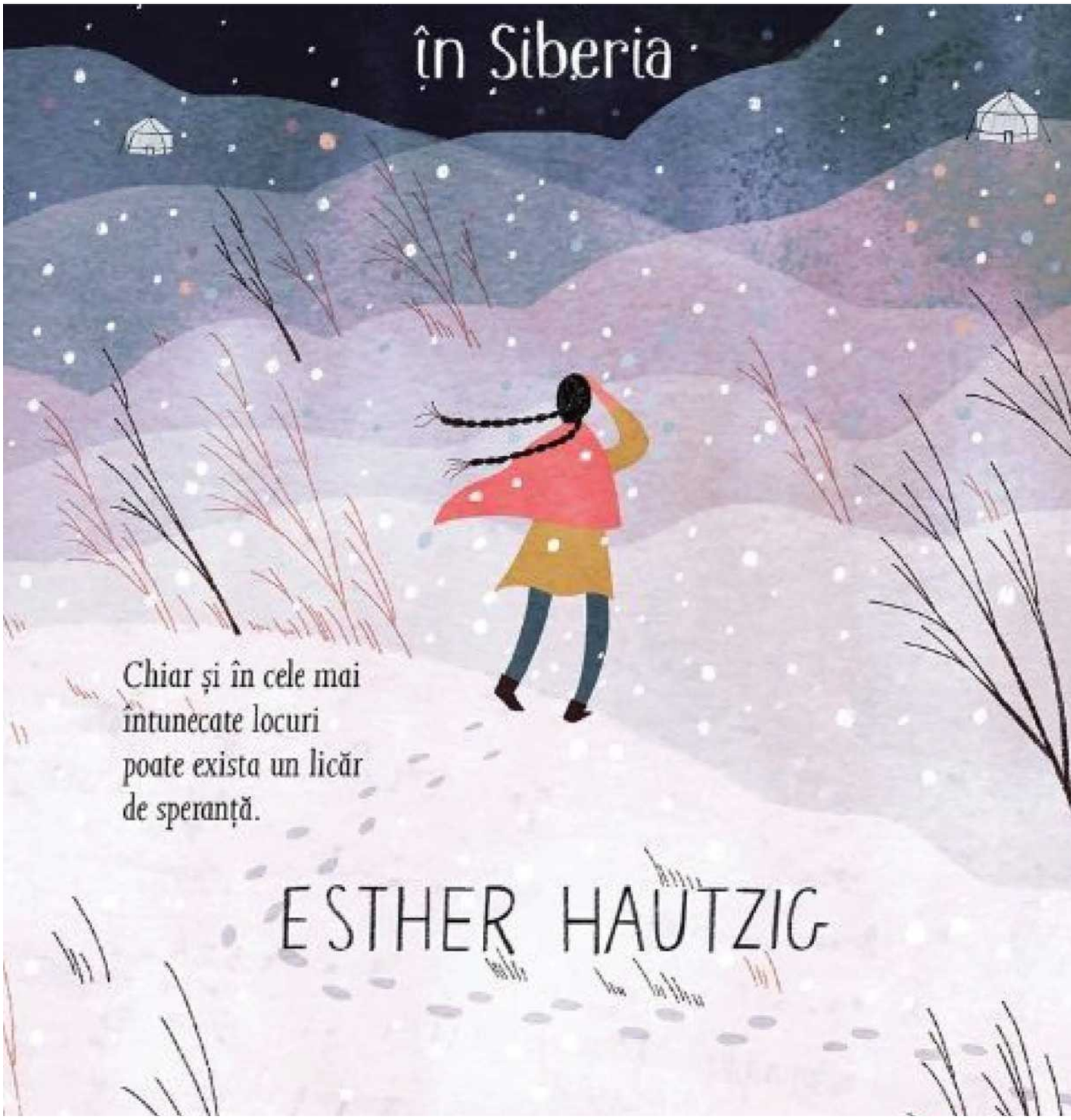
în Siberia
Chiar și în cele mai
întunecate locuri
poate exista un licăr
de speranță.
ESTHER HAUTZIG

ESTHER HAUTZICr

în stepa nesfârsilă

O copilărie petrecută în Siberia

Traducere din limba engleză
MIHAELA-MAGDALENA **DUMITRI**

EDITURA LITERA
Bucureşti

Această poveste nu ar fi putut fi scrisă fără ajutorul multor oameni. Le este dedicată lor, cu recunoştinţă.

CAPITOLUL 1

În dimineaţa în care s-a întâmplat – când a venit sfârşitul lumii mele minunate – nu am udat tufa de liliac din faţa biroului tatălui meu.

Anul era 1941, luna iunie, iar locul era Wilno, un oraş din capătul nord-estic al Poloniei. Aveam zece ani şi **nu** mă îndoiam că, în toată lumea, oamenii îşi petreceau o asemenea dimineaţă ingrijindu-se de grădină. Bombele se opreau **la** porţile grădinilor, războaiele se desfăşurau departe de zidurile care le înconjurau.

Grădina era centrul lumii mele, dintre toate, locul unde doream să rămân pe vecie. Casa în care locuiam era construită în jurul acestei grădini, iar acoperişul său **din** ţiglă roşie era aplecat spre grădină. Era o casă foarte mare şi respectabilă, cu o faţadă **din** ipsos alb. Locuitorii ei erau familia mea, părinţii mei, bunicii din partea tatălui, mătusile şi

unchii şi verii mei. Casa aparţinea bunicului, iar bunica o conducea;

locuiau pe picior mare în propriul lor apartament, iar noi, ceilalţi, locuiam în şase apartamente separate. Separate, dar nu izolate. Nu existau usi închise; intram şi ieşeam din apartamentele celorlalţi pentru a împrumuta câte ceva, pentru a bârfi, a ne lauda sau a ne plânge sau pentru a relata ultima anecdota familiala. Era o familie mare, exuberanta, ocupata, iubitoare şi un adevarat ,paradis pentru un copil singur la parinţi. În spatele ferestrelor care dadeau spre gradina nu erau nici straini, nici J... . I
duşmani, nici pericole ascunse.

Dincolo de gradina şi de şoseaua strajuita de copaci pe care locuiam se afla Wilno, oraşul meu. Pentru a vedea mai bine panorama orasului, urcam Dealul Castelului şi mereu o rugam pe Miss Rachel, guvernanta mea, sa ma duca acolo. Construit de-a lungul malurilor râului Wilia, într-un bazin de dealuri verzi, Wilno a fost numit o capitala împadurita. Este oraş universitar, un oraş al parcurilor şi bisericilor albe cu turnuri aurii şi rosii, ridicate de

arhitecti italieni intr-un stil baroc opulent, un oraş al caselor vechi şi fermecatoare, strânse una într-alta la poalele dealurilor. Era un oraş vesel şi plin de viaţa pentru un copil care creştea.

De pe dealul acesta puteam zari jumatatea de strada pe care o ocupa afacerea familiei mele, sinagoga unde mergeam, drumul care ducea catre zona idilica a lacurilor unde se afla casa noastră. Când stăteam pe vârful acestui deal, totul mi se înfăţisa asa cum trebuia să fie, în cea mai bună dintre toate lumile posibile, lumea mea.

Nu as fi schimbat nici cel mai mărunt detaliu. În dimineţile în care mergeam la şcoală, micul-dejun era alcătuit dintr-o chiflă cu unt – moale, pufoasă – şi o cană de cacao; consideram orice încercare de a modifica acest meniu drept o conspiraţie menită să mă

otrăvească.
Luam micul-dejun la o masă rotundă din sufragerie, împreună cu tinerii mei părinţi sau cu draga mea Miss Rachel. Tata era persoana mea preferată **din** întreaga lume, un secret pe care credeam că trebuie să îl ţin ascuns de mama. Tata era vesel şi amuzant şi făcea multe glume, dar râdea şi la glumele mele – indiferent dacă erau sau nu haioase.
Şi mama era veselă şi avea o cuceritoare capacitate de a râde din orice, dar încă de la o vârstă fragedă am descoperit că era o femeie hotărâtă, care considera că un singur părinte indulgent era îndeajuns pentru un copil fără fraţi sau surori. Prima dată ne-am înfruntat când aveam patru ani. Abia începusem să merg la o grădiniţă progresistă, iar într-o dimineaţă, în timp ce vreo zece-douăsprezece fetiţe făceau exerciţii de gimnastică pe podea, am avut parte de o descoperire uluitoare. Pe când toate fetele îşi roteau picioarele pe spate, peste cap, atingând podeaua cu degetele, aruncându-mi privirile dintr-o parte în alta, am văzut ca toţi pantalonaşii

daţi la iveală astfel erau din mătase – albi, roz, albaştri, galbeni, un curcubeu superb de pantalonaşi din mătase, unii chiar şi cu margini din dantelă – cu excepţia pantalonaşilor mei. Ai mei erau din bumbac, sobri şi neimpodobiţi. l-am spus mamei că această situatie trebuie corectată de îndată. Părerea ei era că nu. Am declarat că dacă nu purtam pantalonasi din mătase, refuzam să mă mai duc la grădiniţă. Mama a spus: „Foarte bine. Nu te duce”. Şi nu m-am mai dus; am stat acasă până când am împlinit şapte ani şi a venit vremea să merg la şcoala primară.

Iar când a trebuit aleasă scoala, mama a decis că o şcoală unde sunt copii din toate păturile sociale ar întări caracterul unui copil dintr-o familie bogată. Am mers la Şcoala Sophia Markovna Gurewitz, unde am învăţat idiş şi am pătruns în literatura şi cultura poporului meu. Imi erau foarte dragi atât şcoala, cât şi ordinea din viaţă mea. Zilele îmi erau planificate cu precizia unui orar feroviar. T

Lunea, după şcoală, aveam lecţii de pian; marţea, ora de dans; miercurea mergeam la bibliotecă şi,

de fiecare dată, mă certam cu bibliotecara care îmi recomanda cărţi pentru copii, pe când eu voiam cărţi pentru adulţi, mai ales romane poliţiste, şi cu cât mai înspăimântătoare, cu atât mai bine. Joia, eu şi verişoarele mele taceam gimnastică cu o doamnă musculoasă, care parcă ne pregătea pentru admiterea la academia militară prusacă, ceea ce ne provoca explozii de chicoteli. Iar vinerea aveam voie să o ajut pe mama şi pe bucătăreasă să pregătească masa de Sabat – să împletesc challah, pâinea ritualică, şi să mărunţesc ţăieteii. Vinerea, din cele şapte bucătării ale casei noastre se ridicau aromele încântătoare ale celor şapte mese de Sabat, la care se serveau aceleasi mâncăruri – pâine, cozonac, pui şi supă de pui.
Dar în 1939 armatele lui Hitler au invadat Polonia în pas de marş.
Când au căzut primele bombe peste Wilno, am fost îngrozită, desigur. Insă am avut noroc; bombele nu au căzut în grădina noastră.
Grădina noastră era invulnerabilă.
Desigur, se petreceau schimbări.
Tata a fost recrutat în armata poloneză pentru a lupta împotriva invadatorilor germani. Dar mama m-

a asigurat că se va întoarce. A continuat să o facă şi în faţa covârşitoarelor dovezi care reflectau contrariul. Şi cum aveam enormă încredere în mama, o credeam. Eram singura care o credea.

La scurtă vreme după plecarea tatei, s-a zvonit că întregul său batalion fusese sters de pe faţa pământului. Familia a fost lovită de o suferinţă adâncă, de neconsolat. În afară de mama şi de mine. Mama le-a spus să nu mai plângă, pentru că tata era în viaţă. Au ridicat ochii spre ea şi au implorat-o să işi vină în simţiri şi să accepte realitatea cumplită. Înţelegeau că această aberaţie venea din marea iubire pe care i-o purta soţului ei, dar când a ajuns până într-acolo încât să se certe cu rabinul din cauza aceasta, au fost copleşiţi de durere.

Într-o dimineaţă de luni, mama s-a trezit şi i-a anunţat pe toţi cei dispuşi să o asculte că tata se va întoarce joi la Wilno. Î-a sfătuit pe toţi să nu mai plângă şi să se pregătească pentru întoarcerea lui.

- Vezi să-mi faci rost de niste brânză de la ţărani, dintr-aceea care îi

place, i-a spus sărmanei sale mame, care plângea acum nu numai după ginerele pierdut, dar şi pentru nebunia care luase mintile fiicei sale.
Mama a făcut casa lună de sus până jos şi a umplut cămara cu alimentele preferate ale tatei.
Joi, tata s-a întors, aşa cum prezisese mama. Dar, ca să-i pregătească pe toţi pentru surpriză, s-a oprit mai întâi la casa soacrei 1
T'»* 11* *1
sale. Bunica mea a deschis usa, s-a uitat la stafia care stătea în prag şi a exclamat:
- Vai, Doamne Dumnezeule, nu am cumpărat brânza!
La opt ani, deja nu aveam nici o îndoială
privind puterile paranormale ale mamei. Tata ne-a povestit de multe ori cum umblase pe jos din sat în sat, după împrăştierea batalionului său. Celor catorva supravieţuitori li se spusese să se întoarcă la casele lor cum puteau. Acoperit cu o pătură şi cu o beretă pe cap, prefăcandu-se nebun, tata scăpase ca prin urechile acului de cateva ori înainte de a ajunge înapoi acasă.
Ce-i drept, era acasă, dar în

următorii doi ani s-au petrecut şi alte schimbări. În 1940, rusii, care au fost aliati cu nemtii din 1939 până în iulie 1941, au ocupat Wilno. Autoritătile comuniste ne-au confiscat afacerea familiei şi proprietăţile, dar nu ne- au evacuat din casă şi grădină. Servitorii au plecat, iar Miss Rachel s-a căsătorit. Nu aveam parte de mici extravaganţe, dar nu le duceam dorul.

Lumea mea era neschimbată şi aveam nici cea mai firavă premoniţie că urma să se sfarşească.

In dimineata în care venit sfarsitul, m-am trezit foarte devreme, din nu ştiu ce motiv.

Scoala se terminase si aveam voie să dorm până mai târziu. Dar, în mod firesc, ca să te poţi bucura de asemenea privilegiu trebuia să fii treaz.

În clipa în care am deschis ochii şi am văzut perdelele roz cu alb fluturand în adierea blandă venită dinspre Wilia, am ştiut că va fi o zi frumoasă, o zi perfectă de iunie. Ţinând seama de traditia familiei noastre, am avut grijă să cobor din pat cu piciorul drept înainte.

Piciorul drept înainte aduce noroc pentru toată ziua; cu stângul înainte, ai ghinion. În Polonia trebuia să îţi asculţi familia, dacă voiai să ai noroc.
M-am dus la fereastră ca să văd dacă bunicul se afla în grădină. Grădina aceasta era mândria şi bucuria vietii sale. El dădea ordine grădinarilor, el îi certa când un copac nu era bine curătat de uscături şi tot el îi copleşea cu laude când salvau o plantă bolnavă.
- Să nu uitaţi, copii, ne spunea mie şi verilor mei, nu uitau că oamenii care iubesc florile au ceva bun în ei.
În dimineata aceea, bunicul nu era în grădină. Dar m-am aplecat peste fereastră timp de un minut, ca să admir trandafirii, bujorii şi tufa de liliac, pe care îmi închipuiam că urma să le ud peste vreo oră sau doua.
Trebuie să fi fost ora sase.
Am luat cartea poliţistă pe care o păstram pentru o dimineaţă ca aceasta şi m-am întors cu ea în pat. După prima propoziţie, am uitat de tot ce mă înconjura. De aceea nu am auzit nimic.
Eram cufundată în carte când a

năvălit în odaie mama.
- Trezeşte-te imediat, a spus ea, trăgând aşternuturile de pe mine.
- Dar de ce? *Mamă...* Eram indignată.
- Esther, fă şi tu o dată cum ţi se spune fără să pui întrebări. Grăbeşte-te!
Am sărit din pat.
- Mama... ce este?
- întrebări, întotdeauna întrebări. Vorbeste încet.
Ea vorbea în şoaptă.
- Esther... se întâmplă ceva. A sunat unchiul David. A zis că... a zis că soldatii rusi mişună prin apartamentul bunicului. Tatăl tău s-a dus acolo în mare grabă. Nici nu s-a oprit să se îmbrace. Este încă în pijama. Şi nu s-a întors nici până acum. Te rog, îmbracă-te cât poţi de repede şi vino în camera mea.
Soldati rusi! Nu am mai comentat; am făcut ce mi-a spus, împletindu-mi părul în drum spre camera mamei. Am găsit-o stând pe pat, cu o cutie mare de chibrituri în poală. Ce Dumnezeului avea de gând să facă cu chibriturile acelea în dormitor? Şi de ce mă privea atât de ciudat? Oare era înspăimântată?

- Trebuie să duci cutia aceasta acasă la mama mea, Esther, la bunica ta Sara. Fără întârziere.
- O cutie cu chibrituri? La bunica Sara? De ce?
- Esther! Vocea îi tremura. Nu mai pune întrebări! Fă cum ti se spune. Du cutia la bunica ta. Am senzatia că noi nu vom mai avea nevoie de ceea ce am pus înăuntru. Vreau să rămână la bunica. Ieşi pe poarta din grădină. Să nu mergi pe strada principală. la- 1 * 1—X • • z\ A • 1
o pe alei. Du-te iute şi intoarce-te cât poţi de repede. Mă auzi? Să nu stai la bunica nici măcar un minut. Aproape că am scăpat cutia din mână. Esther, a zis mama, iar vocea i se făcuse blândă, Esther, îmi pare rău că te-am certat, dar grăbeşte-te, pentru numele lui
⁷ » * 1
Dumnezeu, grăbeşte-te.
Eram speriată. Mai speriată decât atunci când fusese bombardat Wilno. Chiar şi un copil învaţă repede ce este un bombardament, începe să înţeleagă ce s-ar putea întâmpla şi să fie uşurat atunci când nu se întâmplă. Dar acum nu ştiam ce se întâmpla. Nu ştiam cum să îmi

spun rugăciunile, cum să negociez cu Dumnezeu. Trebuie să vorbeşti limpede, credeam eu pe atunci – „Doamne, Dumnezeule, te rog, fă să nu cadă bombele pe casa familiei Rudomin de pe marele bulevard Pogulanka din Wilno. Dacă vei fi atât de bun încât să nu laşi să se întâmple una ca asta, promit că mâine nu îi voi mai răspunde urât mamei...

În timpul bombardamentelor nemţeşti din **1939,** încercasem să negociez corect. Dar acum nu mă puteam ruga. Nu mai aveam nici adăposturi antiaeriene întunecoase, nici poala mamei în care să îmi îngrop fata când bombele cădeau prea aproape, nici cuvintele ei de alinare, care să domolească teroarea sticlei sparte şi a cărămizilor surpate.

Am traversat în fugă biroul tatălui meu şi am ieşit în grădină. În clipa în care am închis uşa, am înţeles că făcusem o greşeală. Păşisem cu stângul. Am vrut să mă întorc şi să o iau de la capăt cu dreptul, dar îmi era teamă de timpul pierdut. În timp ce fugeam, am atins florile de liliac şi le-am

mirosit parfumul. Le putea uda mai târziu. Grădina nu se schimbase; grădina mea era la fel de frumoasă şi la fel de ocrotitoare ca întotdeauna. Ca şi cum acolo nu putea exista
nicicând vreo primejdie, mă aştepta să mă întorc din această misiune de neînteles. Mam îndreptat spre poarta din spate şi am ieşit pe alee. Am gonit de-a lungul aleii. Din fericire, era
pustie în dimineaţa aceea. Fugind cât puteam de repede, în zece minute am ajuns la casa în care locuia bunica. Dar, odată ajunsă acolo, a trebuit să mă opresc şi să îmi recapăt răsuflarea, înainte de a urca scările două câte două.
Nu a răspuns nimeni, nici prima dată când am sunat, nici a doua oară. Am lovit în uşă
cu tocul pantofului. Intr-un final am auzit vocea somnoroasă a bunicii.

- Cine-i acolo?

- Eu, bunico. Deschide usa!

A deschis-o şi a tăbărât pe mine cu întrebările: De ce o vizitam atât de devreme? De ce gâfâiam? Ce era în cutie? Voiam să ţip la ea aşa cum ţipase mama la mine: Fără întrebări! Nu am

răspunsuri! Insă i-am spus ce stiam, că soldatii erau în casa bunicului Solomon, iar tata s-a dus acolo în pijama.

T * * 1

- În pijama? a întrebat ea, de parcă acesta ar fi fost lucrul cel mai înfricosător dintre toate.

- Da, în pijama, am repetat eu, începând să şi mt aceeasi teroare.

I-am întins cutia, iar când a deschis-o, am rămas amândouă cu gurile căscate de mirare. În cutia aceea de chibrituri se aflau smaraldele mamei mele şi alte bijuterii – lantişorul, cerceii şi toate inelele ei. Păreau atât de stranii, cum zăceau asa, scoase din cutiile lor de catifea, ca niste imitatii de Jucarie.

Bunica a închis cutia. A strâns ochii şi a început sa murmure o rugăciune.

- Bunico! Trebuie să plec, bunico. Mama a zis să mă întorc repede. Bunico... Cred că

m

otiv să îti trimită dumitale bijuteriile ei...

Ea şi-a continuat rugăciunea. M-am ridicat pe vârfurile picioarelor şi am sărutat-o pe obraz. Am imbrăţişat-o şi mi-am lipit obrazul de bratul ei. Tare mult as fi vrut să-i spun cât o iubeam, cât însemna pentru mine, că îmi aminteam bine toate zilele pe care le

petrecea cu mine când eram mică, decupând păpuşi din hârtie şi construind din carton case pentru păpusi. Dar nu era timp. Nu am reuşit să spun decât: ,,Te iubesc, bunico. Te iubesc foarte mult”.

- Ah, copila mea... spune-i mamei tale...

S-a oprit şi m-a sărutat pe creştet.

- Ne vedem curând, bunico, i-am spus, ieşind pe uşă.

Coborând treptele în goană, mi-a venit un gând îngrozitor: că nu o voi mai vedea niciodată pe bunica. Doamne, m-am rugat eu, nu mă lăsa să am asemenea gânduri teribile.

Am alergat tot drumul până acasă. Când am ajuns la portiţa grădinii, am auzit soneria de la intrare sunând şi tot sunând. Unde era mama?

Mama era în sufragerie, aşezată la masa goală, cu bărbia sprijinită în palmă.

- Mamă, sună la usă. Nu auzi? Să deschid? -Nu. O să deschid eu singură. Dar tot nu sa mişcat. Stai jos, Esther. Ai respiraţia tăiată.

l-ai dat cutia bunicii?

- Sigur că da. Mamă... soneria...

- Da, soneria.

S-a ridicat încet şi, înaintând cât putea de lent, a deschis usa.

Tata era în prag, cu mâinile la spate.

Alături de el stăteau doi soldau rusi, cu baionetele ..
pregatite.
Nu s-a spus nici o vorbă. Tata şi mama au schimbat o privire precaută, dar tata şi-a ferit ochii de mine, de parcă i-ar fi fost ruşine că îl vedeam în pijama şi cu baionetele la spate. Cu pasi mici şi în tăcere,
11» » [7] tata a traversat holul, a trecut pe lângă suportul de umbrele în care erau bastoanele lui şi a intrat în sufragerie. Paşii soldaţilor răsunau grei alături de el. Ajunşi în mijlocul camerei, tăcerea a fost spartă. Unul dintre soldati a strigat:
- La podea! Cu toţii! Sunteţi arestaţi!
Eram convinsă că, înainte să facem un gest atât de prostesc, tata va explica totul, iar **1 1 • • i X I • •** soldaţii vor pleca. Nu făcuse nimic rău – nici nu furase, nici nu omorâse, nu încălcase legea – nu îl puteau aresta. Va insista să i se ceară iertare. Dar el a rămas tăcut. Ne-am aşezat pe podea – mai întâi tata, apoi eu. Timp de o clipă, am crezut că mama va refuza. Probabil că şi tata a crezut la fel, pentru că i-a şoptit numele încetişor:

- Raya...

Cu stângăcie, dar hotărâtă să îşi ţină spatele drept, mama s-a aşezat pe podea.

Cum putea fi arestat fără să fi făcut nimic rău? Trebuia să înţeleg.

- De ce ne arestează? am întrebat eu.

Mama a ridicat o mână ca să mă prevină, dar era prea ta rzi u.

Soldaţii s-au uitat la mine, apoi la părinţii mei, care păliseră brusc, şi după aceea au schimbat o privire între ei. Cel care dăduse ordinul avea ochi mici, sticlosi, şi un nas lătăreţ, neobişnuit; tot el a scos o foaie lungă de hârtie şi a citit de pe ea.

- ,,. .. sunteti capitalişti şi, prin urmare, duşmani ai poporului... Veţi fi. trimişi în altă parte a măreţei şi întinsei noastre patrii...“ Soldatul a continuat să citească, iar cuvintele păreau să izvorască din nările lui imense – prea multe cuvinte şi prea obtuze. Cele mai multe îmi erau neclare. Ce era acela un capitalist? Singurele cuvinte pe care le înţelegeam erau cele care puneau capăt lumii mele. Urma să fiu luată din casa mea, să plec din oraşul în

care mă născusem, departe de
oamenii pe care îi iubeam. Nu mă simţeam un duşman al poporului, ci numai un dusman al acestor soldati odiosi. li uram. li
detestam. li dispreţuiam. Le doream moartea.
Mama a întins o mână şi a încercat să-mi descleşteze pumnii.
- Nu am nimic, mamă, mă simt bine, am zis eu, mai mult ca să mă liniştesc pe mine, decât pe ea.
Soldatul s-a oprit din citit; părea satisfăcut că isi îndeplinise admirabil datoria şi a reîmpăturit hârtia, cu gesturi care lăsau să se înţeleagă că era un document foarte preţios. Mama mi-a vorbit apoi pe o voce calmă:
- Esther, du-te în camera ta şi adună-ti
hainele.
Nu m-am mişcat. Nu aveau de gând să se opună? Să insiste? Adulţii nu aveau de gând să intervină?
Mama mi-a dat un ghiont şi ne-am ridicat amândouă de pe podea. Când tata a spus că voia s-o ajute pe mama să strângă hainele şi a dat să se ridice la rândul lui, celălalt soldat a înclinat baioneta spre el şi i-a zis:

- Nu te misca. Rămai unde esti!
Tata s-a supus, dar şi-a luat capul între palme.
Când am ajuns în camera mea, am vrut să închid usa.
- Lasă uşa larg deschisă, fetito! a strigat soldatul.
Am lăsat-o. Am intrat în dormitorul meu şi am privit în jur. Aceasta era camera mea:
perdelele se ridicau în adierea vântului; tapetul îşi continua germinaţia bobocilor de trandafir; papuşile mele erau ghemuite ca de obicei, una într-alta pe divan; cărţile erau pe rafturi; romanul poliţist pe care îl citeam zăcea cu faţa în jos pe pat. Refuzam să părăsesc această cameră. Nimeni nu mă putea obliga. Preferam să cad grămadă la pământ, moartă, decât să o părăsesc de bunavoie.
Iar dacă asta nu funcţiona, voiam să mă arunc pe pat şi să urlu. Dar uşa era deschisă şi soldatii erau dincolo. Nu stiu dacă din teamă sau din bravadă, dar mi-am stăvilit lacrimile şi am început să-mi fac bagajul.
De ce haine ar avea cineva nevoie în acea „altă parte a măreţei şi întinsei noastre patrii”? Şifonierul meu din

stejar deschis la culoare era plin cu fuste, bluze, uniforme de scoală şi rochii de petrecere. Lăsată de capul meu, eram mulţumită să mă îmbrac într-o pereche veche de pantaloni scurţi şi o cămasă. Gândul acesta mi-a readus lacrimi în ochi; pantalonii scurti şi cămăşile însemnau
distracţie şi libertate, zile lipsite de griji la ţară, vacanţe la mare. Am pus mâna pe albumele cu fotografii de familie, amintiri
din zilele petrecute alături de ai mei – picnicuri în pădure cu mătuşile, unchii şi verii mei, bălăceala la mare, poze cu bebeluşi, petreceri aniversare, fotografii cu adulţii îmbrăcaţi în ceea ce noi, copiii,
numeam haine de pe vremuri, care ne provocau chicote de râs. Deodată, acest album a devenit cel mai important obiect aflat în posesia mea şi l-am pus pe pat împreună cu câteva cărţi, inclusiv romanul poliţist pe care nu-l terminasem.
Albumul mi-a atras atenţia asupra unui lucru foarte straniu. Casa era cufundată în tăcere, o tăcere neobişnuită. Unde erau cu toţii? În vârful picioarelor, m-am apropiat de

fereastra dinspre grădină. Unde era unchiul David? Dar mătusa Bertha? Mătusa Sonia? Unde erau toţi? Grădina era pustie şi nu se auzea nici un zgomot; de la ferestre nu răzbăteau nici voci, nici râsete.
M-am întors la sifonier cu un sentiment teribil în suflet... nu teamă, nici furie, ci ceva mai rău şi fără nume.
Mi-am adunat câteva haine şi le-am azvârlit pe pat.
În sufragerie, tata era încă aşezat pe podea.
Avea umerii căzuţi şi mă privea cu ochi întunecaţi şi goi. În decursul unei singure dimineţi, intr-o zi de iunie perfectă, tatăl meu cel tânăr îmbătrânise. Privind în jos la el, i-am ignorat pe soldaţi şi dreptul lor de a-mi spune ce am voie şi ce nu am voie să fac şi i-am cerut voie tatălui meu să mă duc la mama. A încuviinţat din cap şi m-a mângâiat pe mana.
Şi mama se schimbase. De obicei era stăpână pe sine şi foarte îngrijită, dar acum chipul îi era îmbujorat, iar cosiţele împletite intr-o frumoasă coroană se desfăcuseră. Imensul sifonier din mahon şi biroul ei, de obicei aflate

într-o ordine desăvârsită, erau acum într-o neorânduială sălbatică. Rochiile alunecaseră de pe umeraşe şi zăceau grămadă pe podea; din sertare se revărsa lenjeria. Într-o stare de frenezie, mama îngrămădea haine pe pat, făcând zeci de drumuri de la birou la şifonier şi apoi la pat. Am rugat-o să-mi spună ce să fac; terminasem de strâns lucrurile mele şi simţeam nevoia disperată să fiu ocupată cu ceva. Era prea înfricoşător să stau degeaba.

- Du-te şi întreabă-l pe tatăl tău. Nu vezi că sunt ocupată?

Şi-a ferit fata de mine şi mi-am dat seama că era pe punctul de a izbucni în plâns. Lacrimile nu erau permise în casa noastră; la noi acasă ne împărtăşeam bucuriile şi ne ascundeam supărările. întotdeauna fusese o orânduială severă; acum îmi părea de-a dreptul crudă. De ce nu puteam să plângem ca alti oameni?

- Dacă ai nevoie de mine, bănuiesc că stii unde să mă găseşti.

Mama nu a părut amuzată. Era o glumă proastă izvorâtă dintr-un reproş vechi, cum că dispăream întotdeauna, că fugeam întotdeauna la joacă atunci când era nevoie de

mine.
În sufragerie era o tăcere apăsătoare; răsuflarea soldaţilor părea nejustificat de grea, a tatălui meu căznită. Când a sunat telefonul, am tresărit cu toţi, chiar şi soldaţii. Tata s-a ridicat maşinal, dar a fost împins la loc cu bruscheţe. Un soldat a ridicat receptorul.
- Aici, tovarăşul Iurenco. Da. Da. Mama şi tatăl şi copilul. Da. Numai doi bătrâni. În celălalt apartament, cu tovarăşii Ivanov şi Fi- lipov. Restul au plecat. Nu. Nu ştiu. Aparta- 1 1 » 1 mente goale. Nu e nevoie decât de zece minute.
A închis telefonul trântind receptorul.
Iurenco i-a ordonat tatălui meu să se îmbrace şi să îşi facă valiza. Eu nu ştiam ce să fac şi unde să mă duc. Am hotărât să rămân în hol, lângă camera părinţilor mei.

Mi s-a părut că **nu** trecuseră decât câteva secunde, când Iurenco a întrebat dacă suntem gata.

- Bineînţeles că nu, a zis Nici mama. departe, tovarăşe. pe Am admirat curajul mamei, dar mă ca ntrecuse masura.

-O să fiţi gata. În fix zece minute plecăm. Nici o clipă în plus.

Cu înţelepciune, mama **nu** a comentat. L-a rugat pe tata să pregătească un coş din răchită cu aşternuturi de pat, o cuvertură, perne, o oală, două, şi nişte tacâmuri. Pentru a le folosi unde? mă întrebam eu. Intr-un tel sau altul, înainte de a iesi din dormitor, a reuşit să-i şoptească tatei că avea nişte bani ascunşi în pudrieră.

Când a intrat în camera mea, ducând în braţe nişte haine de-ale ei, m-am apropiat de > 11 ea în grabă.

- Mamă, sunt camioane în fata casei, le-am văzut.

A rămas nemişcată o clipă.

- Aşa... sunt camioane. De ce nu ţi-ai pus lucrurile într-o valiză?

- Mamă, va trebui să mergem în camioane? Ca armăsarii?

- Nu stiu. Ce mai contează? Esther... Esther, de ce nu ai făcut ce ţi s-a spus? Adu imediat un

geamantan.
Nu am putut să-i spun că îmi era peste puteri să închid geamantanul peste lucrurile mele, că voiam să amân cât mai mult finalitatea acelui gest.
- Mamă, unde sunt toti? Mătusa Sonia şi unchiul David?
- Taci, Esther! Au plecat. Au plecat când i-au auzit pe soldaţi. Esther, nu poţi să iei astea cu tine, a zis, ridicând albumele cu fotografii. Avem nevoie de cât mai mult spaţiu pentru haine.
- Ah, te rog, te rog, am neapărată nevoie de ele. Vorbesc serios. O să le pun la fundul valizei şi îmi iau mai puţină îmbrăcăminte.
Nu am nevoie de atatea haine. Prefer să merg desculţă...
Mama nu m-a luat în seamă şi a început să sorteze hainele miscându-şi mâinile cu o grabă tensionată. În pragul isteriei, o rugam, o imploram. Şi-a pierdut răbdarea, iar într- un final a pus piciorul în prag; nu puteam lua albumele. După ce a aruncat o privire peste umăr, mi-a spus că, mai devreme sau mai târziu, cineva avea să ne întrebe

despre oamenii din acele fotografii. Deşi nu înţelegeam ce implica acest lucru, ceva din vocea ei m-a redus la tăcere. lnghiţindu-mi lacrimile, am pus albumele înapoi pe raft. y A A· r*
Le-am mângâiat pe furiş, luându-mi 1 A f rămas- bun.
Mama a plecat, iar eu mi-am îndesat hainele în geamantan de-a valma. Hainele mele erau câteva perechi de chiloţi, maiouri şi furouri, o cămaşă de noapte, câteva şosete şi batiste,

o fustă albastră, de şcoală, din lână, o bluză albă din bumbac, un pulover din lână, 11 • • 1 • • 1 • 1
1
albastru cu roşu, şi trei rochii din bumbac. Am îndesat cu greu un palton de iarnă şi mia trecut prin cap să renunţ la el. Din fericire, nu am făcut-o. În dimineaţa aceea, purtam o rochie albastră din bumbac, sosete subtiri, albastre, şi pantofi negri.
Cineva a sunat la sonerie şi am simtit cum creşte în mine un val de speranţă: cineva venea să ne salveze! Am dat fuga în sufragerie şi am privit în hol. Iurenco tocmai C-' > A pe lângă deschidea uşa. Mama a trecut spre vestibul.
- Cine e bărbatul acesta? a întrebat Iurenco. Mama a ţintuit cu privirea chipul alb al fratelui ei Liusik şi a spus, vorbind rar:
- Nu stiu. Nu l-am văzut niciodată.
Soldatul a închis uşa cu piciorul. Mama s-a întors cu faţa spre mine, am vrut să o întreb de ce spusese asta, dar mi-am amintit de albumele de fotografii şi m-am abţinut. Iurenco s-a uitat la ceas.
- S-au terminat cele zece minute. Pregătiţi- vă!
M-am repezit să îmi iau bagajul

chiar în clipa ✓x • 1*1*T^SZ
în care tata ieşea din dormitor. încărcat cu două valize din piele de porc, căptuşite cu marochin, părea un domn bine, plecat în călătorie, unul care avea mare nevoie de o vacantă. Mama venea în urma lui, ducând cosul din răchită.
Când am ieşit din casă şi ne-a întâmpinat lumina puternică a soarelui, mi-am dat seama că păşisem din nou cu stângul înainte. Însă de-acum ştiam că nici un pas făcut cu dreptul, nicăieri în lume, nu ne mai putea salva. Mai era un singur camion care ne aştepta pe noi. Era plin cu oameni tăcuţi, pe care îi vedeam ca prin ceaţă. Dar se auzea un murmur dinspre zecile de curioşi adunaţi pe trotuar. Nu înţelegeam ce spuneau şi nici nu conta.
Iurenco ne-a ordonat să urcăm în camion. Tata a lăsat valizele jos şi m-a ridicat în braţe. Mi-am îngropat faţa în umerii lui, iar el m-a strâns cu putere. M-a aşezat cu grijă lângă o femeie îmbrăcată intr-o rochie din mătase. Femeia nu s-a clintit. Tata a ajutat-o pe mama, care îsi ţinea capul drept, dar
1 ... zx* 1 i . * . .

obrajii îi ardeau din cauza situaţiei jenante de a fi săltată în brate. Au urmat valizele şi coşul, iar apoi tata. Prin ceaţa de chipuri, i-am văzut pe bunicul şi bunica. Nu erau alţi membri ai familiei noastre în camion. Am făcut un semn cu mâna spre bunicii mei, dar ei nu au dat de înteles că m-au văzut. Mi-am coborât privirea. A fost mai bine, pentru că îmi era mai usor să înfrunt mulpmea care se holba la noi de pe stradă. Pe lângă asta, a făcut ca toate lucrurile să se îndepărteze tot mai tare de mine, cufundându-mă ca intr-un vis pe jumătate real.

- Raya! am auzit pe cineva strigând numele mamei.
Bunica Sara era lângă camion. S-a uitat la mama, apoi şi-a acoperit chipul cu palmele. Uşa din spate a camionului a fost zăvorâtă, iar motorul a pornit. Camionul a pornit hodorogit de-a lungul bulevardului Pogulanka, trecând pe lângă casa noastră albă cu usa din mahon - o bătută de vânt la fereastra sufrageriei – pe lângă zidul grădinii, pe bulevardul unde cunosteam toate casele, toti copacii, toate pietrele din pavaj. Pe sub pleoapele coborâte, am privit cum lumea mea dispare pentru totdeauna.
Am auzit cum cineva ne striga isteric numele:
- Raya... Samuel... Esther... ce se întâmplă? Unde vă duc?
Vocea s-a stins, dar am recunoscut-o pe mătuşa Sonia, care alerga după camion, cu braţele întinse şi cu părul fluturând în vânt.

- Ah, Sonia! i-am plâng cu suspine.
din Wilno, îi priveau în lumina puternică a soarelui pe concetăţenii lor care işi vedeau de treburile zilnice – mergeau la piară, se kt' opreau să bârfească, se bronzau pe o bancă la soare. Martori la sfârsitul lumii lor,

oamenii mcarcati în acest camion ramaneau tăcuti.
La gară era o zăpăceală imensă: o mulţime uriasă de oameni se Învârtea fără rost; camioane, cu sutele, soseau din toate direcţiile, toate pline cu oameni. Am căutat un chip cunoscut, dar vedeam numai feţele înspăimântate ale unor străini. Persista întrebarea: ,,De ce noi?”
S-a apropiat de camionul nostru un soldat cu pieptul intesat de medalii, un erou. Ne-a spus că ne va striga numele.

strigat eu şi am

Mama m-a luat de umeri şi, cu o voce blândă, m-a rugat să mă opresc din plâns. I- am auzit şi pe alţii din camion şoptind moale: ,,Sşş... Sşş. — „Dar nu m-am oprit. Mi-am zis că era momentul potrivit ca să Plân g. ,
Toţi ceilalţi tăceau. Huruind de-a lungul străzilor pe lângă parapetele

şi că trebuia să ii 1 sz ♦ 1 • ■
A 1
ascultăm cu atentie ordinele. Am ascultat. Lista părea interminabilă, dar ne aflam pe ea. Intr-un târziu, am auzit:
- Rudomin Samuel, Raya, Esther. La al doilea tren. Rudomin Anna. La al doilea tren. Rudomin Solomon. La primul tren.
Bunica a ţipat. Nicicând în viaţă nu am auzit un urlet mai ingrozitor, nici măcar intr-un coşmar. leşit din această femeie fragilă, dar mândră, urletul venea dintr-o durere cumplită, dar şi din furie şi deplină consternare. Am privit către bunicul meu. Se uita peste talmeş-balmeşul de oameni, de camioane şi soldati şi nu vedea nimic.
Bunica îl implora pe soldatul-erou, bunica mea care, în viata ei, nu ceruse nimanui
nimic.
- Pentru numele **lui** Dumnezeu, lasă-mă să
mă duc cu el. Vreau să mă duc cu sotul meu. Refuz să plec fără el.
Pentru numele lui 1—X * 1
Dumnezeu, te implor...
Medaliile au zornăit pe pieptul soldatului, când a scuturat din umeri.
-O să faci cum ti se spune. Nu vreau să mai aud nimic, babo!

Cu tot zbuciumul ei, bunica a părut uluită că cineva i-ar putea vorbi astfel. A dus o batistă la gură şi nu a mai scos nici un sunet. Tata a încercat să stăruie pe lângă soldat, dar glasul i-a fost înăbuşit de ordinele pe care acesta continua să le strige.

În final, a strigat ultimul nume. Cei care urmau să plece cu primul tren şi-au luat un scurt rămas-bun de la familiile lor şi au coborât din camion. Bunicul a trecut pe lângă noi încet, fără nici un cuvânt.

- Sol-o-mon...

Bocetul bunicii a pierit încet-încet. Mi-am făcut loc între bunica şi tata. Cu o mână mângâiam braţul bunicii, care hohotea fără fereală, iar cu cealaltă mă agăţam de tata, mă agăţam îngrozită că şi el ar fi putut fi luat de lângă mine. Cum puteam şti că 1 » soldatul nu se va răzgândi?

Când toti cei care urmau să călătorească cu primul tren au fost conduşi spre peron, hohotele de plâns ale bunicii s-au amestecat cu plânsetul mut al oamenilor rămaşi în camion.

Soldatul ne-a ordonat să ne aşezăm pe două şiruri şi am fost mânaţi de la spate către al doilea tren. Am mers împreună cu mama, în

timp ce tata o sprijinea pe bunica. Fiecare dintre noi ducea un geamantan – mama ducea coşul –, iar al meu se tot lovea de piciorul meu sau al mamei. În faţa noastră, trenurile pentru vite îşi aşteptau încărcătura umană.

CAPITOLUL 2

Vagonul puţea a animale, iar soarele străluceau atât de blând deasupra oraşului îl transformase într-un cuptor încins. Lumină şi aer nu intrau decât prin patru pătrate mici, tăiate la colţurile de sus ale vagonului şi prin lufturile dintre şipcile de lemn ale pereţilor jegoşi. Drept e că vacile nu aveau nevoie de un vagon de lux în drumul către abator. Chiar şi în lumina aceea slabă se vedeau zgârieturile lăsate pe podea de celelalte bestii când îşi treceau greutatea de pe un picior pe altul, în decursul incomodei .or călătorii.

Acum, noi eram cei care ne târsâiam dintr-o parte în alta, vreo patruzeci de oameni privind în jur neliniştiţi.

Stăteam adunaţi în mijlocul vagonului, roindu-ne de pe un picior pe celălalt. Nimeni nu vorbea. Nu se vedea mare lucru. Vagonul fusese împărţit în doua, lasand un culoar de trecere intre şirurile duble de priciuri suprapuse, improvizate. În scurtă vreme, aveam să descopăr că aceste scanduri din lemn erau paturile, mesele, scaunele şi locuintele noastre.

Nimeni nu stia ce să facă. Tata şi-a asumat sarcina de conducător al acestui grup de oameni panicaţi şi derutaţi. Fiind un bărbat bland, dar cu o mare capacitate de a-şi face simtită prezenta şi de a impune respect, i-a îndemnat pe bătrâni să ocupe paturile de jos, iar pe cei tineri să urce pe cele de deasupra. Multimea a oftat. Victime ale tiraniei, aveau nevoie de o persoană cu autoritate care să le spună ce să facă. Au început să îşi aleagă paturile cu cat mai multă precizie; nimeni nu avea chef să se agite. Deşi tata îmi spusese să sui pe o scară şubredă către un pat aflat deasupra, am rămas jos ca să arunc o privire la

tovarăşii noştri,de călătorie, la

capitaliştii asemenea nouă. Imi imaginam, poate, că, studiindu-i, voi descoperi secretul propriei noastre ticălosii, că voi aduce o urmă de ratiune, oricat de nemiloasă, în această nebunie. Ceea ce am văzut nu a făcut decât să îmi sporească nedumerirea; privind pe sub una din cositele mele, nu am văzut oameni ticălosi, ci numai niste tărani – femei acoperite cu şaluri, bărbaţi îmbrăcaţi în jachete din bumbac şi pantaloni care

semănau cu cei de călărie. Am văzut tărani polonezi, dar nici un capitalist bogat printre ei; luaţi cu forţa de pe pământurile lor, îşi cărau averea în saci, în saluri, în cutii din carton. Pe fetele lor înmărmurite vedeam acelaşi şoc care ne lovise şi pe noi.

Mai târziu, au ajuns la noi relatări despre mai bine de un milion de polonezi deportaţi sub acuzatia de a fi „dusmani de clasă”. Trenul s-a smucit violent şi a prins să înainteze. M-am urcat în grabă pe patul de deasupra şi m-am ghemuit într-un colt, lângă una din deschizăturile care avea să ne servească drept fereastră. De la această deschizătură tăiată într-un vagon de vite priveam pentru ultima dată oraşul Wilno. Wilno îmi fusese prezentat de străbunica mea maternă, Reisa, ca o bijuterie de familie. Şi, într-un fel, chiar aşa era. Wilno, cel mai vechi leagăn al culturii evreieşti din Europa de Est, Ierusalimul Europei, era şi locul unde se afirmaseră multi dintre strămosii mei. Printre ei se numărau rabini, profesori, învăţaţi şi făptuitori de reforme sociale. În tot oraşul se găseau templele

aceştia, şcolile pe care le înfiinţaseră, bibliotecile adăposteau cărţile. Ştrăbunica Reisa era istoricul cronicarul său. Wilno era subiectul ei preferat. Era o femeie bătrână, care semăna cu o ducesă spaniolă, îmbrăcată întotdeauna în negru, cu perle la gât şi o mică eşarfa din

O **1** *C> »* *» 0*

dantelă neagră peste părul încărunţit. Era foarte evlavioasă şi foarte excentrică. (În casa ei cea mare, găinile care urmau să fie tăiate pentru cină aveau o cameră numai a lor: „Unde scrie că găinile trebuie ţinute în T T 7 i £ \ 1 /V 1 * * * * 1

coteţ? *Unde?)* Iar în ochii unui copil era o povestitoare fascinantă şi convingătoare; de fiecare dată când mergeam pe străzile din Y T T* 1 •• • 1 ʷ * 1

Wilno, strămoşii mei mergeau alături de mine datorită ei. Mai târziu, când acestei femei de optzeci şi cinci de ani i s-a spus că nazistii veneau să o scoată din casa ei şi să o

trimită într-un lagăr de concentrare, sau chiar mai rău, ea a spus aşa:

- Nazistii ăia nu imi vor face una ca asta. A venit timpul să mor, şi eu hotărăsc când şi unde. Nu ei. Asa că

voi muri astăzi, aici, în casa mea.
Şi aşa a făcut: s-a întins în pat, îmbrăcată în mătase neagră şi cu perle la gât, în casa ei, în oraşul ei iubit, alegându-şi ea însăşi clipa morţii. Nu a fost sinucidere; printr-un act suprem de voinţă, această bătrană le-a răpit naziştilor dreptul de a o ucide.
La străbunica Reisa mă gândeam privind prin deschizătura din peretele vagonului.
Mă simţeam epuizată şi amorţită, dar am rămas lipită de deschizătura aceea. Nu după multă vreme, am ajuns să urăsc încetineala chinuitoare cu care înainta trenul, dar deocamdată îmi dăruia o panglică de

amintiri din copilăria mea, scenele din jurul 1 • T T 7* 1 1 • sz **
orașului Wilno – o ultimă privire spre Dealul Castelului, pădurile unde mergeam la picnic, râul Wilia, unde sălciile păreau cu adevărat să plângă astăzi, orășelele, fermele, casele de vacanță. Casele de vacanță? Într-o clipă va apărea și a noastră. Mi-am încordat privirea, până când aproape acoperi că nu am mai văzut: iată șul cotul râului, iată steiarul care ne era casă la jocul de-a leapșa și iată casei noastre simple de țară. L-am dispărea în depărtare și mi-am îngropat fața
în palme.
Oamenii din vagon au început să plângă. De sub mine, i-am auzit pe bunica, pe care o podidise din nou plânsul, și pe tata, care încerca să o aline. Mama era întinsă lângă mine, ca o siluetă într-un sarcofag, cu mâinile sub cap, cu ochii închiși. Secătuit de culoare, chipul ei – puternic și frumos – era mai spaniol decât oricând, aducând cu al bunicii ei Reisa. Am privit-o și am înțeles că refuza să plângă. Dacă

ea nu plângea, nu aveam să plâng nici eu. Dar efortul de a-mi

înăbuşi lacrimile, plânsetul celorlalţi oameni şi legănarea trenului m-au adormit. Somnul avea să devină un stil de viaţă; în următoarele câteva săptămâni urma să înlocuiască viaţa.

Am dormit, de la mijlocul acelei zile de iunie, toată noaptea şi nu m-am trezit până în zorii zilei următoare. Când m-am deşteptat, am văzut-o pe mama stând în coltul patului, cu privirea pierdută în gol. Am întrebat-o unde ne aflăm şi dacă ne opriserăm undeva în timpul nopţii. Nu ştia unde suntem şi nu-şi amintea ce s-a petrecut peste noapte. Ce conta? Dar eu simţeam nevoia să fiu mângâiată, aşa că am coborât la c?

tata. Arăta complet epuizat; bunica se sprijinea de el şi părea să fi petrecut întreaga noapte în aceeaşi poziţie. Ieri, în mijlocul terorii, această pasăre fragilă îşi părăsise casa îmbrăcată ca pentru un prânz la restaurant: purta una din obişnuitele ei rochii de

mătase, de data aceasta cu un

imprimeu delicat, iar pe cap îşi pusese una din numeroasele ei pălării cu boruri mari, stil Garbo, aceasta fiind neagră, din paie. Nu uitase nici mănusile, unele albe. Peste noapte îmbătrânise îngrozitor. Rochia îi era boţită, iar mănuşile aveau dungi de mizerie.

Când m-a văzut, a început să scâncească slab, dar lacrimi nu mai avea. Pentru că nu voiam să o văd în halul acesta, am întors capul. Dimineaţa era momentul când micuţa mea bunică elegantă îşi făcea rondul prin casă. Gătită cu pălărie şi mănuşi, venea, chipurile, să ne dea bună dimineaţa; însă, cel mai probabil, venea să vadă ce făceau bucătăresele. Aşa cum am mai spus, bunica Anna conducea casa în chip grandios. Dar era veselă şi nimeni nu se supăra.

Tata m-a asigurat că, la următoarea oprire, va încerca să afle unde ne aflăm, ba chiar a reuşit să-mi zâmbească. Tata îi înţelegea pe copii; înţelegea că au nevoie să ştie unde se află. Cum altfel să priceapă încotro se îndreptau? Chiar şi într-un vagon de vite încuiat, aveau nevoie de această informape. Chiar

şi aici? Mai ales aici. Zâmbetul lui m-a ajutat; mi-am îndreptat atentia către nevoile
co tidiene. Trebuia să merg la toaletă. Voiam să îmi schimb hainele mototolite, să mă spăl pe faţă şi pe dinţi. Poate că mama ştia – sau păsa – unde ne aflam, dar cu siguranţă ştia unde era toaleta. M-am urcat nou lângă ea. Spre marea mea surprindere, mi-a şoptit că nu exista toaletă şi că îmi va explica totul mai târziu. Mai târziu? Eram îngrozită. Mai târziu gutea fi prea târziu.
- Taci! Iţi leg eu cozile.
Un substitut nesatisfăcător pentru toaletă, mi-am zi s eu.
După ce m-a pieptănat, mama mi-a spus aşa: – Poate, vom primi nişte apă şi săpun mai târziu. Intre timp, te poţi primeni cu puţin parfum.
Mi-a întins micul flacon din argint şi cristal, plin cu parfum, pe care îl purta mereu în geantă. M-am tamponat uşor în spatele urechilor, pe la tample şi încheieturile mâinilor, aşa cum o văzusem pe ea făcând. Cât de adultă m-as fi simtit acasă dacă mi s

ar fi permis să folosesc parfum! Intr-o clipă,
amestecat cu duhoarea şi căldura din vagonul de vite, am simtit vestita şi seducătoarea aromă a parfumului L'Heure Bleu, de la Guerlain. Ironia numelui mi-a scăpat în acel moment. Mă simţeam mai bine de a merge la toaletă presantă, mi-am dat foame

Şi, cu toate că nevoia era din ce în ce mai seama că îmi era o mâncasem de peste ore şi

chiorăia zgomotos.
În paturile vecine cu ale noastre, ţăranii mâncau. Isi înveliseră în salurile lor bucăti imense de brânză şi suncă fiartă.
- Mi-e foame, am şoptit eu.
Mama m-a redus din nou la tăcere şi mi-a spus că vom lua ceva de mâncare când trenul va opri. Auzind acest schimb de replici, una din femei mi-a oferit o bucată de suncă şi nişte brânză. Am întins mâna, dar, spre nefericirea mea, mama a clătinat din cap.
- Nu, mulţumesc, am fost silită să spun. Nu mi-e chiar asa de foame acum.
Femeia a apărut ofensată şi m-am grăbit să o asigur că îi apreciam bunătatea – ceea ce era adevărat,

mai mult decât apreciam sensibilitatea mamei mele. Femeia a ridicat din umeri şi a continuat să mănânce, plescăind din buze şi ştergându-se pe
A
maneca.
În ceea ce avea să fie amurgul perpetuu din acest vagon, am vazut ca toţi ţăranii mâncau. Am încercat să văd dacă mai erau şi alti
ii
copii, dar cei mai tineri erau adolescenţi de saptesprezece-optsprezece ani. Nu mai plângea nimeni, dar nici nu se vorbea. Nu se auzeau decât plescăitul buzelor, scârţâitul
scândurilor, zgomotul ascuţit al roţilor de tren şi pufăitul locomotivei. Cineva a | SZ • strănutat şi nici un alt strănut nu mi s-a părut vreodată mai omenesc.
Deşi era dis-de-dimineaţă, în vagon era o căldură toridă, iar aerul devenise şi mai fetid, oricât de neverosimil ar fi părut. Patruzeci de fiinţe omeneşti – majoritatea neîmbăiate de curând – nu aveau darul de a îmbunătăti duhoarea animalelor. Căldura şi mirosul aveau să devină din ce în ce mai greu de suportat.

Intr-un final, trenul s-a oprit. Inima îmi bătea cu putere. Unde ne aflam? Urma să fim eliberaţi din acest infern?

Zăvorul a fost tras şi usa s-a deschis. Aer f . proaspăt. Tras în piept de patruzeci de perechi de plămâni. Am dat să mă ridic de pe pat; ţinta era uşa deschisă. Dar un soldat a £ ' » a» sărit înăuntru şi uşa s-a închis în spatele lui. Ducea o găleată cu apă şi un polonic. Ne-a spus că apa era pentru băut şi ca să ne spălăm pe faţă. A arătat spre o deschizătură în formă de V aflată de cealaltă parte a uşii. Acolo urma să ne spălăm, iar deschizătura aceea era toaleta noastră. Toaleta? Nu-i de mirare că sărmana mea mamă refuzase să sufere această umilinţă animalică. Soldatul ne-a spus că urma să primim ceva de mâncare. A deschis uşă şi a sărit pe un peron acoperit cu noroi. Ne opriserăm într-o mică haltă de provincie.

Usa a fost din nou închisă şi zăvorâtă.

Asadar, nu urma să fim eliberati. În scurtă vreme aveam să renunţ la speranţa că vom mai fi vreodată eliberati.

Insă libertatea era o abstracţiune; hrana era reală, iar eu eram hămesită. Când a venit mâncarea, era greţoasă. Soldatul

se întorsese cu o găleată ruginită, plină cu supă; în spatele lui venea un alt soldat, care ducea boluri din lemn şi linguri. Mirosul jilav de supă de varză era copleşitor. Nu îndrăzneam să refuz, dar de îndată ce soldatul s-a întors cu spatele, am aşezat bolul de supă lângă mine, mi-am prins nasul cu degetele şi mam întors cu faţa spre fereastră. Mama a încercat sa ma convinga sa mananc; m-a avertizat că nu va mai fi nimic de mâncare
ore întregi, dar nimic nu mă putea convinge să înghit zeama aceea portocalie, în care pluteau ca nişte gunoaie bucăţele de roşii,
morcovi sî varza.
Mă străduiam să nu vomit. M-am întins pe pat şi m-am întors cu spatele. L-am auzit pe tata întrebându-l pe soldat unde ne aflam, dar nu-mi mai păsa. Mama şi-a mâncat supa
şi a întins porţia mea neatinsa tatei, sugerandu-l sa o manance el sau sa l-o dea bunicii.
- Mai bine o lasam în pace, a zis ea.
O decizie înţeleapta, mi-am spus eu, care înca ma luptam cu greaţa. În acelaşi timp, o decizie dificila pentru mama, care, ca tot i r
restul familiei noastre, nu reactiona

bine cand un copil refuza sa manance.

Mama s-a aplecat peste mine şi mi-a şoptit r r » »r ca acum puteam merge la toaleta. De ce s-a deranjat şă şopteasca o informaţie care era publica? Înca nu eram obişnuita cu şoptitul ca stil de viata. Tata, mi-a zis ea, reusise sa încropeasca un paravan dintr-unul din nepreţuitele cearşafuri pe care le luaseram cu noi. Greata înecase orice alta senzatie şi uitasem de toaleta. Dar m-am dus.

Odata încheiata aceasta aventura, m-am întors în patul de sus şi am adormit ţinandu- ma de nas, ca sa nu mai simt mirosul de

—

varza.

Şi aşa ne-am continuat câlâtoria – pe o rutâ şi cu o destinaţie necunoscute. În amurgul sinistru din acel vagon, timpul a devenit şi el o nofiune abstracta, dar una de care adulfii se agaţau de parca era tot ce le ramanea dintr-o lume normala; ba chiar se ciondaneau între ei pe tema timpului.

- Trebuie sa fie Sabatul. Nu-i asa? întreba bunica.

Mama o contrazicea, ceea ce o supăra pe 1 • • /x x/ r* x/ r | i • bunica; iar tata încerca să facă pace. loti • • * 1 * rămâneau nemulţumiţi. Era sau nu Sabatul?

Nimeni nu putea spune cu siguranţă. Ziua era cenuşie şi noaptea era neagră, dar care zi? Care noapte?

o 11**1 dată pe zi, soldaţii aduceau o găleată cu supă şi o găleată cu apă; te întrebai de ce se mai deranjaseră să facă din apă o zeamă lungă căreia îi ziceau supă, dar chiar şi eu am început sa o accept uneori ca pe ceva ce putea fi mâncat. Alteori puteam cumpăra brânză proaspătă de ţară şi pâine neagră din câte o gară rurală. O posibilitate firavă: preţurile erau revoltător de mari şi era nevoie de o întreagă echilibristică. Mama sau tata scotea capul prin deschizătură, striga la ţăranii prost îmbrăcaţi, care alergau dintr-o zx1 1 • 111* parte în alta a peronului cu produsele lor, şi începea să se

tocmească gălăgios şi cu o graba disperată. Odată stabilit preţul, arunca banii pe peron şi apoi începea misiunea anevoioasă de a prelua alimentele.
De obicei, un copil suit pe umerii unui ţăran ridica produsele până la braţele întinse ale părimilor mei. Uneori, chiar şi o carafă de lapte făcea acest drum nesigur. Niciodată nu s-a întâmplat ca banii să fle daţi şi să nu ne primim mâncarea. Ţăranii din Polonia şi Rusia ştiau să negocieze la sânge, dar cel puţin erau cinstiţi.
Dormeam; oamenii din acel vagon de vite dormeau la nesfârşit. Se auzeau puţine conversaţii – câte un cuvânt despre ploaia care pătrundea prin cele patru deschizături, sau un val de căldură care ne aducea în pragul sufocării, şi, din când în când, câte un ,,Bună dimineaţa! rostit pe un ton sardonic. Ne păstram temerile pentru noi. Ce se întâmplase cu bunicul Solomon? Unde era dragul meu văr Musik? Iubita mea Miss Rachel? Câteodată, noaptea, când mă uitam prin deschizătura din perete, vedeam luna. Când eram mică, credeam că luna era Dumnezeu. De obicei, desi

eram un copil aproape prea cuminte, reuşeam totuşi să fac o listă de fapte rele comise – vreo vorbă nepotrivită adresată mamei la nervi, o minciună spusă unei prietene de joacă – şi i T ‘ 1 • T~X ^ J ’ 1 Le recitam lui Dumnezeu când apărea sub formă de lună, apoi Îi ceream iertare. Acum, când vedeam luna, nu puteam decât să întreb: cu ce am greşit?

Soldaţii refuzau^ să răspundă la întrebări: Unde suntem? încotro mergem? Cât timp vom mai fi tinuti inchisi? De la o vreme, nu i-am mai întrebat. Dar, după accentul ţăranilor care ne vindeau mâncare şi după numele gărilor, tata îşi dădea seama cam în ce zonă ne aflam. Călătoream prin Belarus, Ucraina, Rusia Centrală, înaintând cu aproximativ şaisprezece-douăzeci de kilometri pe oră, iar uneori rămâneam ore în

şir pe o linie secundară, probabil ca să lăsăm să treacă un alt tren, alteori fără nici un motiv aparent, în afară de dorinţa de a ni se prelungi suferinţa.

Într-o zi, în a treia sau a patra săptămână a acestei călătorii, tata, care se uita afară prin deschizătură, m-a chemat la el. M-am cătărat repede până în patul lui, iar el s-a dat într-o parte, ca să pot privi afară. Ne apropiam de un lanţ muntos. Văzute dintr-un vagon de vite, vârfurile acoperite cu zăpadă şi pădurile virgine, de pini, erau de o frumuseţe atât de chinuitoare, încât aproape c-am izbucnit în plâns. Tata a spus cu mirare că aceştia trebuie să fie Uralii şi că, odată trecuti de ei, vom fi în Asia. În Asia! am exclamat, cu răsuflarea tăiată. Asia! Asta însemna că, în scurtă vreme, aveam să văd femei în costume colorate, bărbati cu bărbi şi turbane pe cap, iar aerul urma să se umple de aroma condimentelor. Incă îmi permiteam să visez – în zadar.

De cealaltă parte a Uralilor, în Asia, oamenii pe care îi vedeam în gări erau şi mai zdrenţăroşi decât cei dinainte, iar supa mirosea încă a varză, şi nu a condimente. Priveliştile de o parte şi de alta a căii ferate erau mai

sălbatice şi mai pustii, iar opririle noastre, mai rare. Raţia zilnică de supă şi ne era servită neregulat şi devenea tot
mâncare în gări, o vedeam pe mama cum
număra banii cu o teamă care mă îmboldea
să mă prefac că nu mi-e foame. înţelegeam că banii erau pe sfârşite.
Făcusem febră – foarte probabil nu eram singura – şi, din cauza asta, a căldurii, a duhorii şi a păduchilor, mă mânca în permanenţă tot corpul. Cozile mele împletite erau murdare şi lipsite de viaţă. Mersul la toaletă şi schimbatul hainelor – purtam pe rând cele câteva veşminte nespălate pe care le aveam – cereau mari eforturi. Gândul la o baie, la spălatul părului, la haine curate devenise obsesiv.
Când nu dormeam cuprinsă de febră, îmi petreceam zilele privind nefericită prin deschizătură şi rugându-mă să se oprească odată trenul. Cui n păsa ce se afla la capătul acestei călătorii? Măcar să se sfârsească
odată. Imi era tot timpul foame, iar odată cu foamea a venit şi oboseala

cronică. Dacă trenul se va opri şi vom ieşi la aer, mă voi simţi mult mai bine, mă asiguram eu.
fntr-o zi, după ce trenul oprise într-un oraş unde gara din lemn nevopsit era ceva mai mare, unde decoratiunile de sub cornise erau mai elaborate şi unde turnul de apă era mai impunător, soldatul care ne aducea de obicei mâncarea într-o tăcere desăvârsită nu s-a putut abţine: i-a şoptit tatălui meu că germanii invadaseră Rusia de-a lungul unui front imens. Acum şi Rusia se afla în război, alături de Marea Britanie! Mama a vrut să
ştie ce însemna asta pentru noi, captivi ai ruşilor. Tata a ridicat din umeri. Cine putea Sti?
Soldatul s-a cufundat iar în mutenie şi nu
am mai auzit nimic despre război.
După socoteala tatei, călătoream de şase săptămâni, când trenul s-a oprit. Eram obişnuiti cu aşteptările lungi, aşa că nimănui nu i s-a părut ceva nefiresc. Trenul urma să se pună din nou în mişcare; de fiecare dată se petrecea la fel. Am auzit agitaţie şi, dintr-
un motiv sau altul, mi-am închipuit

că erau probleme cu locomotiva, ceea ce nu putea decât să ne prelungească drumul.

M-am ridicat în capul oaselor şi, spre uîmirea mea, am vazut ca, în aceasta gara mică, o multime de oameni se foiau în dreptul primelor vagoane ale trenului. Pe lângă vagoanele dinspre capăt, unde ne aflam noi, nu era multă lume, cu excepţia câtorva soldati ici-colo. Apoi am văzut că se deschid, rând pe rând, uşile, iar oamenii sar din vagoane. Încă numi venea să cred că şi noi, cei din acest vagon, aveam să fim eliberaţi. Pur şi simplu nu-mi venea să cred.

De data asta, nu ni s-a dat supă şi apă. În schimb, un soldat ne-a citit dintr-un document care suna foarte asemănător cu cel pe care îl auzisem – oare cu secole în urmă – la Wilno.

Ajunseserăm la destinaţie. Ne aflam în Rub- ţovsk, pe teritoriul Altai din Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă, din marea şi puternica Uniune Sovietică.

Nu au izbucnit urale în acel vagon. Patruzeci de oameni şi-au adunat lucrurile în tăcere, aproape cu frenezie,

de parcă uşa ar fi fost în pericol să se închidă la loc, iar ei să rămână în vagon.

CAPITOLUL 3

Trenul se oprise, dar nu şi pământul; peronul noroios se clătina sub picioarele mele. Mă aşteptam să fiu în culmea fericirii;

în realitate, însă, nu simteam nimic. Aidoma unei bătrânele – căci, din multe puncte de vedere, asta devenisem –, simteam dureri în

tot corpul, din cap până în picioare, şi, ghemuindu-mă – ca şi cum corpul îşi asumase această poziţie –, m-am aşezat pe geamantanul meu.

După săptămâni de obscuritate, lumina se dovedea a fi prea mult – prea puternică, prea stranie.

În jurul meu simţeam, mai degrabă decât vedeam, prezenţa sutelor de oameni, o masă nevolnică de indivizi la fel de amortiti ca şi mine.

Deodată s-a auzit o voce care striga la noi. Venea, probabil, dintr-un difuzor primitiv şi am ciulit urechile să pricep cuvintele neclare: ni se spunea să ne adunăm boccelele; să pornim în marş, câte patru pe rând, în

spatele soldatilor, către sat. Care sat? Unde ii ’

se afla?
Am început să observ ce se întâmplă în jurul meu. De câteva săptămâni, întrebarea era încotro ne îndreptam. Acum ajunseserăm la destinaţie. Dar unde se afla această destinaţie? Gara de provincie era ca toate 1 1 1* 1 celelalte prin care trecuserăm, de această parte a Uralilor – o clădire mică, din lemn, ridicată pe un peron din pământ, cu decoraţiuni sculptate sub fiecare cornişă.
Iar dincolo de ea? Dincolo de ea se întindea eternitatea. O lume întinsă, nesfârsită, stearpă, lipsită de copaci.
- Tată!
- *Lalinka!*
Tata m-a prins o clipă de mână şi apoi am intrat în şir, toţi patru pe un rând.
Sute de oameni işi târau picioarele pe drumul îngust şi prăfuit, către un mănunchi de clădiri abia vizibile. Se părea că acolo în depărtare, la orizont, era satul. Fără adăpostul vreunui copac, soarele de iulie se abătea ca o torţă peste capetele noastre. Cu siguranţă, fiecare dintre noi visase la momentul în care vom respira din nou aer curat. Dar aerul acesta, în ciuda nemărginirii, era mai degrabă fierbinte decât

proaspăt.
Când a leşinat prima bătrână, un murmur de teamă s-a ridicat dinspre mulţimea aflată în mars. Oare lesinase sau căzuse moartă?
Lesinase doar şi, indiferent dacă o dorea sau nu, a fost readusă în simţiri, ca să continue marsul. M-am uitat cu teamă către bunica: rochia ei din mătase era pătată de sudoare, dar pălăria ridicolă pe care o purta peste părul încărunţit era ca un stindard zdrenţuit,

stindardul familiei noastre, simbolul că eram încă laolaltă. Această siluetă firavă avea să supravieţuiască marşului: încercam să-i insuflu voinţa de a reuşi. A supravieţuit – fără ajutorul meu, având ea însăşi o voinţă dârză. Dar cel puţin douăsprezece bătrâne – şi bătrâni – au căzut morti în drum, ridicând în aer norişori de praf.
înaintând cu greu pe drumul acesta ca un fir de păr peste câmpia stearpă şi cenuşie, de dimensiuni incredibile, mă simţeam prea mică pentru o întindere de o asemenea vastitate. Din când în când, vedeam câte o colibă mică de tot, cu o singură cameră, ridicată pe marginea drumului. Colibele

acestea erau pătrăţoase, făcute din lut şi bălegar, după cum aveam să aflu din propria experienţă. Câte o femeie de vârstă incertă, zdrenţăroasă şi desculţă, ne fixa cu priviri curioase; uneori era însoţită de copii cu feţe aproape solemne; dar nici o femeie şi nici un copil nu au ridicat mâna în semn de salut. După un marş de vreun kilometru şi jumătate prin soarele dogoritor, colibele au început să se îndesească, iar acum vedeam,

din loc în loc, şi câte o casă din lemn, cu prispa văruită.

În 1941, Rubtovsk nu era decât un sat, indiferent cum ar fi fost catalogat oficial.

Faptul că, în decurs de douăzeci de ani, acest grăunte din pustiu a devenit un oraş de o oarecare importanţă industrială se datorează oamenilor care au făcut lucrul acesta posibil, printre ei numărându-se şi sutele care au ajuns aici în ziua aceea de iulie. Şi încă ce contribuţie au adus!

Prima dată când am zărit Rubtovskul, era un sat de frontieră, construit în linii drepte în jurul unei pieţe mari, deschise, ca şi cum drumeagurile din pământ ar fi fost dispuse în aşa fel încât să poţi juca „X şi Zero\ în jurul pieţei se aflau tarabele, nişte magazii deschise, făcute din lemn. În ziua aceea erau goale. Difuzorul a cârâit

grupăm pe familii în piaţă şi să aşteptăm

din nou, cu o voce autoritară; de

data aceasta ni s-a ordonat să ne noi rămăseseră laolaltă, ordinul a fost îndeplinit cu promptitudine.
În piaţă era şi mai cald decât pe drum, căci soarele se reflecta în pietrele din caldarâm, i r i • i • • • i > *t* i • •
de toate formele şi dimensiunile. M-am lipit de mama.
- Mamă, am şoptit eu, asta nu-ţi aminteşte
1.
de *Coliba unchiului Tom?*
Şi-a şters sudoarea de pe faţă şi a încercat,
f »
zadarnic, să zâmbească.
- Poate că da... poate.
x>
lata a reusit să schiţeze un zâmbet trist.
- Nu-ţi face griji, *lalinka!* Nu o să ne cumpere nimeni. Din fericire, nu prea
dispun de bani peşin...
Lalinka. Am oftat. Eram încă fata tatei; piaţa parea mai puţin îngrozitoare, iar acum aveam nevoie să merg la toaletă. Sărmana mama! În mijlocul cataclismului, ea a trebuit să se confrunte în mod repetat şi cu vezica unui copil – sau cu setea acestuia, căci da, îmi era şi

sete. Şi nu, nu puteam căuta o f > 9

I

toaletă şi apă printre tarabele din piaţă.

- Dar am nevoie...

- Trebuie să aşteptăm. Nu te pot pierde din

ochi. Vrei să te rătăcesti?

Ca să nu mă mai gândesc la toaletă – o sarcină deloc uşoară –, am privit la oamenii din jurul nostru. Ţărani, oameni de la oraş, ca noi, femei, bărbaţi, adolescenţi şi copii, o adunătură de oameni sifonaţi, murdari şi traşi la faţă, deprinşi cu suferinţa. O imagine ireală. Nici soldaţii care stăteau de gardă de jur imprejurul pieţei nu păreau mai reali. Eram atât de tăcuti, atât de nemiscati incât, aşteptând în piaţa aceea stranie, în 1«« imensitatea aceea, cu ochii mijiţi din pricina soarelui nemilos, păream o gloată care aştepta detunătura unei arme. Uneori, când privirile ni se întâlneau, câte un cap încuviinţa vag, în semn de recunoaştere – era de preferat să nu ne ştim din trecut? -,

iar mişcarea sa parea excesiva în acea tacere. Intr-un final, a început să se miste ceva la marginea pieţei.

Sofdaţii au făcut loc unui grup de bărbaţi, vreo douăzeci la număr, care au înaintat grăbiţi spre mijlocul pieţei şi s-au separat patrunzand în mulţime.

-am privit pe cel care se apropia de noi şi am strâns mai tare mâna tatălui meu. Era înalt şi oaches, cu o înfăţisare răuvoitoare şi un chip plin de ură şi ciupit de vărsat.

- Tu! a arătat el spre tata cu un deget murdar şi cu unghia netăiată. Ce faci? Cu ce te ocupi?

- Sunt inginer electronist de profesie.

Omul părea că nu a auzit niciodată o informaţie mai plictisitoare. I-a adresat aceeasi întrebare şi mamei, şi când ea a răspuns că în trecut predase arte şi meserii, dar acum era casnică, a pufnit batjocoritor, * * *

ca pentru a spune: ,,Pe cine ne-au trimis pe

cap de data asta, drojdia societăţii?

- Iar tu ce ştii să faci? m-a privit

chiorâş, de *c* ci* i •

parcă aş fi fost ultima **lux** speranţă.

- Ce să ştie, nu e decât un copil, a zis mama, panicată. Un copil. Merge la şcoală.

Odată distracţia terminată, s-a

prezentat că fiind Popravka şi ne-a spus că era de la mina de ghips, aflată la depărtare de douăzeci de kilometri de sat. înainte de a pleca, ne-a avertizat să nu îndrăznim să ne urnim din loc înainte de întoarcerea lui. De parcă am fi avut unde să ne ascundem pe tărâmul acela sterp.

Când s-a întors Popravka, ne-a anunţat că cei mai mulţi dintre noi urma să mergem la mina de ghips împreună cu el, dar că unii vor fi trimisi la ferma colectivă. Fermă? În minte mi-a răsărit imaginea încantătoare a unei vieţi bucolice, cu vaci, găini şi plimbări în căruţa plină cu fân. Mina părea un loc înspăimântător; erai întemniţat în vintrele pământului şi trimis la moarte sigură.

- Ce este acela ghips, tată? am şoptit eu.

Dar el îl asculta cu atenţie pe Popravka, în vreme ce acesta din urmă împărţea oamenii la mină sau la fermă. La fermă, la fermă, la fermă, mă rugam eu în tăcere; pentru mai multă eficienţă, ţineam şi degetele încrucisate.

- La mină! a zis Popravka, arătând spre tata, mama şi spre mine. La fermă! a continuat, arătând spre

bunica.
Mi-a pierit orice speranţă. La mină sau la fermă, ce conta? Important era să ni se permita sa ramanem impreuna; nu ne aveam decât unii pe alţii.
Bunica a început să se roage de el, aşa cum făcuse şi în gara din Wilno. De data aceasta, rugăciunile noastre au fost ascultate.
I s-a permis să meargă cu noi, dar a fost avertizată că munca va fi grea şi că trebuie să lucreze cot la cot cu ceilalţi. Ea şi-a îndreptat demnă spinarea, etalându-şi, în toată splendoarea, statura ei de un metru şi • \Z *1* "s * • \z jumătate, şi l-a asigurat ca era mai puternica decât multe femei tinere. Calmul ei era convingător.
Dar altii nu au fost la fel de norocoşi. În jurul nostru erau familii care implorau să li se permită să stea împreună. Când nu li se dădea voie, urmau bine cunoscutele vaiete; când li se îngăduia, o îmbrăţişare.
Popravka ne-a spus să ne luăm bagajele, care erau la fel de prăfuite ca şi noi, şi să il urmăm. Uşor de spus, greu de făcut;

eram împovăraţi de genţi şi coşuri şi boccele de
tot felul şi unde mai pui că nimănui nu-i vine uşor să alerge după temnicerul său. La marginea pieţei am întâlnit zeci şi zeci de camioane, cu remorca deschisă, unele deja pline de oameni. Când am ajuns la al nostru, mama a fost cuprinsă de emoţie.
- Uite cine-i aici, a şoptit ea. Priveşte! Doamna Marsak!
De data aceasta, mama a sărit în camion fără ajutor şi, uitând de aerul ei rezervat, a îmbrăţişat-o deschis pe această prietenă din Wilno. Doamna Marsak, o femeie cunoscută pentru austeritatea ei, a primit îmbrăţişarea
cu lacrimi de bucurie. În scurtă vreme am înţeles că făcuse călătoria de şase săptămâni în vagonul de vite fără nici un prieten şi nici o rudă, în afară de Boris, băieţelul ei în vârstă de cinci ani. Boris, care pierduse mult din rotunjimea chipului în timpul călătoriei,

îl fixa cu ochii lui verzi, migdalaţi, pe tata. Când tata i-a întins mana, gestul acesta l-a transformat în părintele, eroul, prietenul şi mentorul lui Boris.

Popravka s-a aşezat lângă şofer şi am pornit la drum, stârnind în jur nori mari de praf.

1 *11 1 £1•

Odată am văzut prin colb un strat de flori, lângă o colibă. Mi-am amintit ce spunea bunicul Solomon despre oamenii care iubesc florile şi m-am gândit că o persoană care iubea florile într-atât încât să le cultive aici trebuie să aibă un suflet tare bun.

Monotonia peisajului era uluitoare. Cât vedeai cu ochii, nici un deal; doar o mare

enormă și impasibilă de iarbă uscată, lipsită de viață.

- Tată, de ce e pământul atât de neted aici?

- Trebuie să fie stepa, Esther.

- Stepa? Dar stepa este în Siberia.

- Asta e Siberia, a zis încet.

Nici dacă mi s-ar fi spus că fuseserăm transportaţi pe lună nu aş fi fost mai uimită.

1 e > 1 e »

- Siberia? am replicat cu o voce nesigură. Dar în Siberia e numai zăpadă.

- Asa va fi, a zis tata.

Siberia! Siberia era la capătul lumii, un loc de unde nimeni nu se

întorcea. Siberia era pentru infractori şi adversari politici, unde pedepsele erau incredibil de severe şi unde oamenii mureau pe capete. Vară sau nu – şi cine vorbea vreodată despre Siberia în toiul

verii? Siberia însemna tundră şi furtuni de zăpadă. Siberia însemna *lupi.*

Fusesem neglijentă. Nu mă gândisem să mă rog la Dumnezeu să ne salveze de o mină de ghips din Siberia.

Ghipsul, după cum s-a dovedit, era un praf de un alb-cenuşiu, scos din pământul sterp de oameni disperaţi. Era extras pentru a fixa oasele fracturate ale soldatilor răniti.

Imaginea minei era dezolantă, atât de dezolantă încât, prin comparaţie, satul Rubţovsk părea de-a dreptul pitoresc. Lângă terenul scobit, se înşiruiau în linie dreaptă douăsprezece colibe din chirpici. Erau străjuite, de o parte şi de alta, de o clădire mare din lemn şi de o alta mai mică, tot din lemn; fără decoraţiuni la cornişe. De jur împrejur,se întindea stepa siberiană nemărginită, lipsită de copaci, pârjolită de soarele dogoritor, fără nici un nor care să o protejeze. Cât vedeai cu ochii, nu se zărea nici o legătură cu restul lumii.

Vreo sută cincizeci de oameni – patru camioane pline – fuseseră

repartizaţi la această mină, iar acum eram trimişi la clădirea mai mare din lemn. Ajunşi înăuntru, ne-am dat seama că era o şcoală din care se scosese totul, în afară de tablele de scris şi patru portrete imense ale lui Lenin, Stalin, Marx şi Engels. Şase încăperi dădeau într-un coridor principal, iar noi, cei de nou-veniţi din acelaşi camion, am intrat în şir într-una din încăperi.

Popravka ne-a invitat să ne facem comozi. Doar el, gazda noastră, a izbucnit în râs – un râs hârâit – la gluma lui sinistră. încăperea era complet lipsită de mobilă – nu erau nici scaune, nici masă şi nici urmă de pat.

Copiii nu mai conteneau cu întrebările.

- Unde o să dormim, tată? Pe podea?

Până şi tatăl meu şi-a pierdut răbdarea.

- Nu, Esther, a zis el tăios, o să dormim pe tavan, ca mustele.

- Tavanul e deja plin de muşte, nu mai avem loc, am replicat, imbufnată. într-adevăr, muştele roiau peste tot.

- Du-te, Esther, du-te şi bea apă, du-te la toaletă... du-te...
Tata, ca de obicei, era un optimist incurabil. L-am găsit pe Popravka pe coridor.
- Scuzaţi-mă, domnule Popravka...
- *Tovarăşe* Popravka, a ţipat el. Tovarăşe, întotdeauna tovarăşe de acum înainte... înţelegi?
- Da, tovarăşe, am răspuns cu sfială. Vă rog, tovarăşe Popravka, de unde pot să beau o gură de apă, tovarăşe, şi unde este baia, vă rog, tovarăşe?
- Nu repeta de atâtea ori tovarăşe, a ţipat el şi mai tare. O dată sau de două ori e de ajuns. Iar baia este o latrină afară – ceea ce, sugeră el îndreptându-şi umerii, era o altă victoria asupra capitalismului.
Nu stiam ce este o latrină, dar îmi era teamă să îl întreb pe acest tovarăş. Am aflat în scurtă vreme.
Eram unul din cele patru grupuri norocoase:
ţata ne găsise un locşor m colţul încăperii. Intr-o cameră goală, două ziduri de care să te sprijini şi un colţ în care să te ghemuieşti erau un lux. Doamna Marsak şi Boris erau în cealaltă parte a camerei şi era liniştitor să le vedem chipurile

cunoscute. Străinii din jurul nostru nu ne erau chiar atât de străini ca cei din vagonul de vite; cu excepţia câtorva tărani, cei mai multi erau oameni din trecutul nostru – proprietari de mici magazine şi profesionişti de clasă mijlocie 1 • I T T* 1 • 1 *1* 1 xz 1 xz
din Wilno. Singurul capitalist adevărat, după definiua sovietică, era tatăl meu care, împreună cu familia sa, deţinea o afacere foarte mare. Toată lumea părea mulţumită că tata, care îi ajutase cu bagajele, era un cetătean de renume în Wilno. Nici aici nu era nimeni de vârsta mea.
Aşezaţi direct pe podea, ne foloseam cu toţii bagajele pe post de perne sau speteze. Şi
1· · · 1 XZ z\ xz
aşteptam. Chiar şi eu, o copilă, începusem să > A > z ± z ±
mă. simt urgisită. Nu aveai dreptul nici măcar să îţi iei un pahar cu apă de unul singur. Se aştepta ca apa să fie distribuită. Se C-z > ± ± aştepta. Mustele care bâzâiau prin aerul încins erau libere. Le uram, nu pentru că erau muşte, ci pentru că erau libere.
Intr-un sfârşit, uşa s-a deschis. A apărut un băiat care căra o găleată

cu apă şi o cană mică din tinichea. Avea rata bronzată şi
zâmbea. Era prietenos. Imi venea să-l strâng în brate.
- Vrea cineva de băut? a întrebat el.
Aproape că au sărit pe el.
A băgat cana în găleată şi a scos-o plină. Zeci de mâini s-au întins după ea.
- Aşteptaţi o clipă! a zis el, privind în jur.
Un băiat care aducea apă avea şi el o anumită autoritate. Apoi a venit spre noi şi i-a întins cana bunicii, care a luat o înghiţitură. Reconfortată de apă, dar şi mai mult de respectul arătat de băiat, bunica a ridicat capul şi a devenit figura
matriarhală – cel puţin în acel moment.
- Ai grijă să primească toată lumea apă, a zis ea.
Băiatul nu a pus la îndoială dreptul unei femei în vârstă de a da ordine; a încuviintat
din cap. încurajată, mama a ridicat glasul, prima oară de săptămâni întregi.
- Să bea mai întâi bătrânii, apoi copiii, iar ce rămâne vom bea noi.

Aceasta a rost procedura, bunica hotărând cine era bătrân şi cine nu. Aşteptându-mi rândul, setea îmi devenise atât de grozavă, AA f A 1 • • • 1 încât am fost cât pe ce să contest deciziile bunicii: mi se părea că alegea nişte bătrâni

cam prea tineri. Va mai rămâne vreun strop de apă şi pentru mine? Nimeni, nici măcar mama mea care era tare pretenţioasă, nu părea deranjat de faptul că toată lumea bea din aceeaşi cană. Când mi-a venit rândul, am luat o înghiţitură atât de mare, încât am fost silită să îmi umflu obraji pentru a reţine apa, până când am reuşit să o înghit puţin cate puţin, ca să o fac să dureze cât mai mult. Cât le invidiam pe cămile!

Apa din găleată s-a terminat, iar eu am rămas impresionată de grupul nostru. Nimeni nu provocase vreo ceartă, nimeni nu scosese cumul, nimeni nu făcuse vreunul din lucrurile pe care am văzut că le fac oamenii însetati în filme.

Popravka a intrat şi ne-a spus din nou să nu ne mişcăm din loc, căci urma să fim chemati la o întrunire. Teama lui Popravka de a nu pierde cumva vreun prizonier friza nebunia.

Nu ne-am mişcat din loc; am aşteptat. Bătrânii motăiau; unii s-au întins, cu capetele sprijinite în palmele încleştate, privind în gol.

Mi-am lăsat capul în poala tatălui meu, iar el îmi răsucea o coadă jurul nasului. Mama, care în mod normal ar fi obiectat că părul murdar mă va face străgnut, de data aceasta ne privea tristă. Oare mă schimbasem şi eu la fel de mult mama, tata şi bunica? Păreau atât de bătrâni,

de murdari şi de distrusi. Am ridicat o mână.

Era neagră de mizerie. Părul îmi mirosea oribil pe la nas şi l-am îndepărtat cu o mană. Popravka s-a întors şi ne-a ordonat să ieşim şi să ne aliniem în fata scolii. Am făcut cum a spus şi, din nou, am aşteptat. Urma să fim trimisi în mină? Oare nu vom mai vedea niciodată soarele, care era acum mai puternic ca niciodată şi ne fierbea de vii?

După puţină vreme, din clădirea cea mică a ieşit un bărbat care s-a oprit în raţa noastră. Popravka ni l-a prezentat pe tovarăşul Alexandr Ivanovici Makrinin, directorul minei de ghips. Tovarăşul Makrinin a stat în faţa noastră atata vreme, încat ni s-a părut că s-au scurs veacuri întregi, trecând cu privirea peste şirurile de chipuri aliniate în faţa lui; apoi a lăsat privirea în jos. Inima îmi bubuia în piept şi îmi imaginam

că aud cum bat
inimile tuturor celor din jur.
- Bun venit... Bun venit la mină! a zis el în cele din urmă.
Mulţimea s-a neliniştit. Era un alt exemplu de umor maliţios, în stilul lui Popravka? Dar
nu, Makrinin vorbise blând, binevoitor; voia să ne usureze suferinta. A continuat să ni se adreseze cu blândete în rusă. Chiar şi eu, care ştiam puţină rusă, înţelegeam că vorba
lui era mai cultivată decât a lui Popravka şi mi se părea că aud muzică, după hămăiturile aspre şi umilitoare ale soldaţilor şi ale lui
Popravka. Pentru prima dată în ultimele săptămâni, cineva ni se adresa ca unor fiinţe
omeneşti. Nici o singură persoană
dintre
cele o sută cincizeci care se aflau acolo nu isi dorea să fie primită cu braţele deschise într- o mină, dar vocea blândă a unui temnicer ne făcea să ne simţim mai puţin prizonieri. Makrinin, un tip îndesat, cu faţa rotundă şi teşită, continua să vorbească pe un ton amabil şi blând,

fără înversunare şi fără răutate, mai degrabă cu părere de rău că ne aflam cu totii în această situatie îngrozitoare. Ne-a spus să ne grupăm pe familii; apoi va veni să ne împartă sarcinile, iar lucrul va începe de dimineaţă. Ne-a asigurat că dacă aveam nevoie de ajutor, puteam merge direct la biroul lui din clădirea cea mică. Tot acolo urma să ne

primim raţiile de pâine; a ezitat înainte de a 1 sz .]• • • Z? T adăuga: ,, ... şi alte provizii . În seara aceea aveam să găsim găleţi cu supă în fiecare v A» , A. camera; maine urma sa primim paine.

Când a ajuns la familia noastră, Makrinin l-a 1 * ^7 *1* * salutat pe tata cu un curtenitor *Zdrazvuite,* adică „bună ziua” în rusă.

- înţeleg că sunteţi inginer electronist de profesie. Aici nu avem ceva pe măsura dumitale. Dar... avem nevoie de cineva care să mâne o cărută trasă de cal. Tata a ridicat din umeri.

- Am călărit cai, dar n-am mânat niciodată unul şi nu ştiu să îi pun harnaşamentul. Voi face tot ce pot.

- Da, asta e ideea.

Apoi s-a întors spre mama.

- Dumneata... vei ti la conducerea unui grup de femei.

- Ce fel de muncă vom face?

- Dinamitarea minelor.

- Dinamitare?

Chipul încins al mamei a pălit brusc.

Tata a intervenit:

- Ah, vă rog, de ce să nu fac eu asta? Soţia mea ar putea mana caruţa, asta sunt sigur ca ar putea face...

Makrinin s-a îmbujorat.

- Ordinul este ca bărbatii să mane cărutele şi să muncească în mină. Femeile dinamitează, copiii muncesc pe camp, iar bătranii vor

încărca ghipsul cu lopata. Era ruşinat. Acestea sunt ordinele primite, a zis el, moale. Acum vă puteţi întoarce în şcoală să vă odihnip, dacă vreti.

A întors spatele şi a trecut la grupul următor, cat de repede a putut.

Noi ne-am întors în încăperea cufundată în tăcere. Ghemuiti laolaltă în coltul nostru, tata a explodat în cele din urmă.

- Sminteală! Sminteală! Ţăranii sunt capitalişti. Inginerii mană cai.

Femeile dinamitează. Ce urmează? Ce mai urmează?
- Samuel! Pentru numele lui Dumnezeu, nu vorbi asa de tare. O să te audă careva. Aici pereţii au urechi. Nu uita. Şoptise toate astea, desigur, dar acum îmi vorbea mie, direct la ureche. Nu uita asta, Esther. Apoi: Putea fi şi mai rau. Cel puţin nu suntem intr-un lagar de concentrare...
- Ce ai spus? a Întrebat bunica. Ce ai spus despre lagarul de concentrare?
- Am spus sa fim recunoscători ca nu suntem intr-un lagar....
- Solomon se afla intr-un astfel de lagar? Ce ascundeti de mine?
Tata i-a aruncat o privire mânioasa mamei.
- Nu, nu, a zis, luând-o de umeri pe mama sa. Tata este cu siguranţa intr-un loc la fel ca
*
acesta... sunt sigur...
- Halal binecuvântare, a zis bunica, sarcastica. Dar daca e asa, atunci de ce nu suntem Împreuna aici? De ce?
- De ce? Pentru ca este asa cum am spus. Totul este o sminteala, o nebunie...

Mama arata nelinişti tă catre pereţi, silindu-l sa coboare glasul, pâna când abia daca se mai auzea ce spune.

- Nu ştie stânga ce face dreapta.

Bunica s-a Întins pe podeaua din lemn şi şi-a acoperit ochii cu braţul. I-am vazut buzele care murmurau întruna: Solomon, Solomon...

În familia noastrâ, ca în mai toate familiile europene din copilaria mea, batrânii erau trataţi cu un respect deosebit. Imaginea acestor barbaţi şi femei în vârsta, Întinşi pe podeaua goala, fara nici un strop de tihna pentru oasele lor batrâne, parea, mai ales în ochii unui copil, o încălcare indecentă a rânduielii.

În noaptea aceea, în încăpere a fost aproape la fel de torid ca în vagonul de vite. Nu era nici o lumină şi, în beznă, camera părea şi mai aglomerată, poate din cauza •••1 > < 1 1 AA. nemărginirii de afară. Muştele bâzâiau fără oprire şi, ca lucrurile să fie şi mai rele, li se alăturaseră şi alte insecte. Douăzeci şi sase de oameni încercau să doarmă, iar trupurile lor, care se răsuceau de pe o parte pe alta pe podea, făceau scândurile să scârţâie şi să geamă. Din când m când, cineva striga prin

vis şi de fiecare dată când se întâmplă asta, Boris urla de frică. Frica lui era un avantaj pentru mine, căci mă făcea să mă simt adultă . . . ♦A . . şi mai puţin inspaimantata prin comparaţie.

În cele din urmă, a răsărit luna. Mă temeam să mă duc la geam ca să o privesc, dar o rază se răsfrângea peste câteva dintre trupurile întinse. **În** lumea aceasta, nu poţi decât să te multumesti cu ce ai. M-am întors la

• »

vremurile când eram mai mică şi vorbeam cu razele lunii. l-am multumit lui Dumnezeu că m-a făcut o fetită care nu va trebui să folosească dinamita în mină sau să încarce ghipsul cu lopata. l-am mulţumit lui Dumnezeu că mi-a permis să muncesc pe câmp. Mi s-a părut că dau dovadă de cucernicie mulţumindu-I din mijlocul acestui loc înfiorător, şi asa am adormit.

Pe la ora trei dimineata, am auzit o bătaie în geamul de lângă noi. A auzit-o şi tata, care sa ridicat în capul oaselor, rămânând apoi nemişcat. Incă o bătaie, şi apoi a apărut la fereastră – şi a dispărut

aproape de îndată – chipul unei fetiţe. Tata s-a apropiat în vârful picioarelor de geam şi s-a aplecat afară. Două fete din sat furaseră un pepene şi îl tăiaseră pentru a-l da polonezilor aduşi la muncă silnică. l-au întins feliile tatei, iar acestea au fost trecute de la un om la altul în cea mai mare linişte. Fetele au fugit înainte ca tata să le poată mulţumi cum trebuie. Aceia dintre noi care au fost atât de norocosi încât să primească o felie de pe ene în noaptea aceea – ca mine – probabi că şi-o amintesc ca pe cel mai gustos lucru pe care l-au mâncat vreodată.

- Poate... poate că nu va fi totuşi atât de groaznic aici, a şoptit tata, înainte de a adormi la loc.

Adevărul este că, în acelaşi timp, avea dreptate şi greşea, greşea enorm.

A doua zi de dimineată s-a auzit un fluier. La şase dimineaţa a răsunat ca plesnetul unui bici, care i-a ridicat pe toţi în picioare. Cum nimeni nu se schimbase de haine în acea primă seară, toaleta nu a constat decât în netezirea fustei,

strângerea curelei sau aranjarea în grabă a părului murdar. Mai târziu, cei care îsi aduseseră cearsafuri sau cuverturi aveau să le folosească pe post de
vestiare, strecurându-se pe sub ele; cei mai
puţin norocoşi aveau sa se servească în acest scop de paltoane sau de latrina din spate. Popravka a intrat cu pas greu în încăpere. În
lumina zorilor părea mai urâcios ca niciodată, ca şi cum ar fi. fiert venin în somn. – Femeile dinamitoare – dreapta. Bărbaţii mineri – stânga. Bărbaţii cărăuşi – în faţă. Copiii şi bătrânele – în spatele meu.
În ochii mei, toţi eram copii până la unul. Căci cine le ordona adultilor în felul acesta? Sau bătrânilor? Sau adultilor civili?
Am făcut cum ni s-a spus: printre noi nu erau rebeli, nici atunci, nici mai târziu. Afară, stepa se întindea imensă şi tăcută – nici măcar un cântec de pasăre nu se auzea în dimineaţa aceea –, devenind complicea lui Popravka în misiunea lui de a ne reduce la
nivelul unor insecte.
- Când veti auzi din nou fluierul, ne-a informat Popravka, peste câteva ore,

mergeţi la
biroul directorului. Acolo veţi primi pâine. Am văzut-o pe mama plecând să dinamiteze, pe tata să mâne o căruţă, iar pe bunica să dea la lopată. Nu am avut nici măcar o secundă să ne luăm la revedere. Până în momentul acela, fuseserăm inseparabili zi şi noapte, timp de şase săptămâni. Acum, deodată, eram singură. Mă simţeam părăsită. Fusesem crescută în mijlocul unui clan. O avusesem pe, Miss Rachel ca însoţitoare permanentă. În cele mai bune circumstanţe, nu eram un copil care să îşi facă prieteni cu usurintă. Mă simţeam dezmembrată.
Rămaşi în spate, părăsiţi, eram vreo doisprezece copii – din nou, nici unul de varsta mea – unul mai murdar şi mai neîngrijit decat altul. O fetiţă, încă oarecum rotofeie după şase săptămâni de înfometare, a început să urle; o fată mai mare, sora ei, a încercat să o liniştească, însă fără nici un rezultat. Chiar atunci ni s-a alăturat băiatul care zâmbise când ne adusese apa. A aruncat o privire peste umăr înainte de a se apropia de fetiţă. Trăgând în jos de pleoapele inferioare şi ridicându-şi nasul cu un deget, a făcut o faţă de purcel, ca s-o amuze,

ba chiar
* 1^* Ai* * /** A 1
•
a si grohăit. A funcţionat: fetita a zâmbit printre lacrimi şi cu toţii ne-am simţit mai ,, » » » bine.
Ne-a condus la o parcelă plantată cu cartofi, iar pe drum s-a scuturat de rolul de puştan zâmbitor şi degajat şi a devenit un tânăr serios şi grav, dându-ne lecţii: Trebuia să ne Î*1 *
Tk T I TX * c* 1
facem munca bine. Nu! Binenu ar fi de
ajuns, trebuia să ne facem munca la perfecţie. Dacă nu plivim cum trebuie, la iarnă nu vom avea cartofi; dacă nu vom avea cartofi, vom muri de foame cu topi. Era printre noi vreunul care voia să moară de foame? a întrebat sever.
- Nu! am strigat noi, din străfundurile burţilor noastre goale.
Stiam că mă voi descurca bine mulţumită bunicului Solomon; ne învăţase pe toţi copiii să fim buni grădinari.
- Trebuie să băgaţi mâinile în pământ, ne spunea el.
Dar chiar şi plin de pământ până la coate, el
* sz • 1 A 1 • 1 1 • 1
tot reusea să arate imaculat în hainele lui de grădinărit, cu

barbisonul lui elegant, alb ca zăpada în lumina soarelui. Cei mai sensibili dintre noi au învăţat repede să nu-şi manifeste dezgustul faţă de râme; deşi bunicul nu insista în mod absolut să iubim râmele, ne era foarte limpede că aştepta de la noi măcar o coabitare paşnică. Dar 1 > buruienile nu le tolera.

- Aşadar, dragi nepoţi, ce preferaţi? O încâlceală sau o grădină?

- O încâlceală, o încâlceală, o frumoasă încâlceală, răspundea vărul meu Salik, sprijinit de un copac, prefăcându-se istovit.

Salik era preferatul bunicului, un băiat straşnic de voios şi de nestăpânit, pe care îl adoram cu toţii. Salik... mi-a venit să-l strig tare pe nume, aşa cum îl striga bunica pe 1 • 1 rTne 1 1 • . bunicul. Timp de o clipă, am avut convingerea fabuloasă că, stând acolo, aşa de aproape de vârful lumii, unde nimic nu opreşte sunetul, aş putea să îi strig pe toţi verii mei, unul câte unul, şi pe Miss Rachel şi că, oriunde s-ar afla, m-ar auzi.

Insă eram un copil cu simţ practic; aşa că i- am urmat pe ceilalţi către parcela cu cartofi.

O singură privire m-a convins că,

într- adevăr, vom muri de foame în iarna aceea. În loc să aibă frunzele verzi şi floricelele albe şi frumoase ale unei culturi sănătoase şi bogate i

de cartofi, plantele acestea erau maronii şi uscate. Stomacul mi s-a contractat dureros, de foame. Ca să obtii o recoltă aici era nevoie de o baghetă magică. Oare nu ştiau asta? O femeie în picioarele goale, care purta o *ba- buşka,* un batic legat sub bărbie, s-a apropiat de noi şi a bătut din palme, ca să ne atragă atentia.

- Tovarăşi copii!

Indiferent dacă salutul era menit să fie adecvat, sarcastic sau comic, a părut hazliu. Nu s-a prezentat nici atunci şi nici mai târziu, dar foarte putini oameni întâlniţi

acolo s-au prezentat vreodată. Siberia anului 1941 nu era nici locul şi nici momentul

potrivit pentru prezentări. În cea mai mare parte, nativii siberieni erau descendenţii primilor exilaţi – infractori (sub domnia ţarilor, infracţiunea putând constitui orice, de la faptul că nu ţi-ai scos căciula în prezenţa superiorului până la uciderea acestuia), prizonieri

politici, şerbi fugari şi autoexilaţi, care erau aventurieri sau cazaci în căutare de negoţ. Oricine şi orice ar fi fost
strămosii lor, un lucru aveau în comun acesti siberieni nativi – mândria de a f descendenţii primilor colonişti. După Revoluţie, în anii '20 şi '30, a venit un alt mare val de exilaţi, culacii. De fiecare dată când părinţii mei nu înţelegeau ce era cu vreuna din persoanele din Siberia, bănuiau în mod invariabil că era un culac. Dacă aveau sau nu dreptate, nu vom şti niciodată; de fapt, viaţa noastră era atât de îngrădită, încât majoritatea celor din jur nu erau decât niste siluete pe un diapozitiv, văzute fără naratiune.

Toate acestea nu ni s-au dezvăluit în acea dimineaţă. Atunci, cartofii au avut prioritate în fata oamenilor, lucru ce va rămâne permanent valabil în Siberia.
Femeia a repetat avertismentul că dacă nu lucrăm cu sârg, vom muri de foame în iarna următoare. A smuls un fir subtire de iarbă din pământ şi l-a ridicat între degete.
- Buruiană! Nu-i bună. Scoateţi. Apoi a arătat spre un lujer încâlcit dcartofi. Cartof. Foarte bun. Stă

înăuntru. înăuntru! Nu scoateţi cartoful cu buruiana. Trageţi uşurel. Trageţi cu grijă. Trageţi ca să aveţi ce manca în iarna urmatoare.

Am îngenuncheat pe pământ şi am început să plivesc, conştientă fiind că, pentru prima oară, viaţa mea depindea de calitatea muncii pe care o făceam.

Deodată, spre groaza mea, am văzut că baiatul dinaintea mea scosese câteva frunze de cartofi.

- Hei, am şoptit îngrozită de spaimă. Psst!

- Ce e?

I-am spus. M-am târât până la el. I-am arătat încă o dată care erau buruienile.

- Pentru numele lui Dumnezeu, fii atent....

- Bine... bine că eşti tu *fermieră!*

I-am promis că nu îl părăsc dacă promitea să fie mai atent. A zis că sunt o pacoste, dar că el putea plivi cartofii la fel de bine ca o *fată.* Am muncit fără încetare. Soarele dogorea tot mai puternic. Iar noi nu eram copii

obişnuiţi cu munca la ţară. Dar îmi plăcea. A fost cea mai frumoasă dimineaţă pe care o trăisem în ultimele săptămâni.

Când s-a auzit fluierul, ne-am ridicat şi am aşteptat. Femeia ne-a spus să ne întoarcem la
scoală şi la familiile noastre.

•

Nu am fugit pe drumul de întoarcere – nici unul din noi nu se simtea liber să o facă -,

•

dar ne-am dus cât am putut de iute. Adulţii, mamele şi tatii nostri, au venit de la mină, cu totii foarte asudaţi, mai răvăsiti şi mai dezorientaţi decât înainte. Mama avea părul ciufulit şi şchiopăta, iar tata părea că suferă de insolaţie. Bunica ai fi zis că-i gata să se prăbuşească; ochii ei duşi în fundul capului, pe faţa istovită, erau mai mult tulburaţi decât răniţi. Ce-i în mintea tuturor? păreau ei sa spuna.

S-a auzit un alt fluier, iar Popravka ne-a spus să ne aliniem în fata biroului lui Makrinin.

•

Acolo a primit fiecare câte treizeci de grame de pâine, care urma să fie raţia noastră

zilnică, şi o bucăţică de brânză de oaie, ţinută în butoaie cu saramură. Am văzut uşa magaziei deschisă şi m-am dat mai aproape, sperând să zăresc înăuntru altceva decât pâine şi brânză. Am văzut saci cu făină şi o rezervă foarte mare de sticle imense, pline cu un lichid limpede. Strecurându-mă uşurel mai aproape, am văzut că sticlele erau etichetate „Colonie”. Colonie? Această mulţime înfometată, murdară şi plină de păduchi urma să fie scăldată în colonie în loc de apă? Cât rafinament, mi-am zis eu.

Popravka ne-a ordonat să mâncăm repede – dar cât credea că ne va lua să înghiţim o bucată de pâine? a mormăit tata în barbă - şi ne-a spus că la auzul următorului fluier trebuia să ne întoarcem la muncă. Ne-am aşezat pe podea, la locurile noastre din interiorul şcolii.

coaptă, şi brânza pe din două şi am mâncat o parte. Cealaltă jumătate am împachetat-o în batiste, fulare, Âm tăiat pâinea, care cântărea mai mult din cauză că nu era bine mirosurile încăperii. La momentul

acela, mam întrebat dacă vor împărţi oamenilor colonia. Şi, pedantă cum eram, m-am întrebat chiar dacă mirosul său va fi plăcut.

Am auzit fluierul înainte de a avea timp să schimbăm o vorbă. În timp ce ieşeam din clădire, tata m-a întrebat îngrijorat:

- Te simţi bine, *lalinka?*

- Sigur că da şi mă şi distrez, am replicat eu.

Tata s-a uitat la mine cu o privire care părea să spună că situaţia era destul de rea şi fără ca eu sa o iau razna.

După-amiaza ar fi fost mai distractivă dacă sar fi terminat cam la o oră după prânz. Dar nu a fost asa. Şirurile deveneau tot mai lungi, pe măsură ce după-amiaza se scurgea încet. Iar căldura devenea tot mai înăbuşitoare. M-am străduit din răsputeri să mi-o alung din minte, însă gândurile nu mi /v

se îndreptau decât spre râul din faţa casei noastre de vară şi spre întrecerile pe care le faceam eu şi Musik până la geamandură. Sau la mama, care era o înotătoare minunată şi care mă învăţa să lovesc apa l-2-3, l-2-3, 12-3. ,,Ţine genunchii drepţi, Esther.” Dacă

ţineai genunchii drepţi, ajungeai o înotătoare grozavă şi frumoasă, ca mama.

Apa râului era rece şi limpede şi se vedeau peştişorii argintii care se fereau în grabă când Musik înota pe la fundul apei, ca un frumos peşte argintiu.

- Un cartof! Ai scos un cartofi a strigat femeia la cineva.

Femeia obosise şi ea şi era irascibilă din cauza arsitei.

- Nătângule! O să murim de foame. Nătângule, vrei să murim cu toţii de foame? Mi-am aplecat capul mai aproape de lujerii de cartofi; nu voiam să-l văd pe nătâng. Dar ca parte a unui nătâng colectiv, am răspuns şi eu odată cu ceilalţi: ,,Nu, nu”. Nu aveam o atitudine umanitară; eram doar nişte copii flămânzi care nu voiau să moară de foame şi cred că, laolaltă, am fi fost în stare să-l omorâm cu pietre pe următorul copil care scotea un cartof.

Chiar şi în Siberia, lucrurile se încheie până la urmă; într-un final, s-a auzit fluierul.

La sfârşitul acelei zile de muncă,

oamenii epuizaţi din camera noastră obţinuseră totuşi ceva: castigasera o tovarasie rezervata, ceva subtil care părea să spună: ,,Ne afl.ăm intr-o mină de ghips din Siberia, fără îndoială suntem împreună în situaţia asta şi împreună am supravieţuit până acum”. Au început să îşi vorbească unul altuia – întotdeauna cu fereală, în şoaptă, dar să vorbească.

Femeile au povestit cum dădeau găuri cu 11*11 ♦ 1 ♦ 1 burghiul, despre ciocanul pneumatic care le

scotea sunetul din ele şi le făcea băsici în palme. Mama, care muncise în sandale, a . A 1 • 1 • • IA*

gemut când şi le-a scos; picioarele îi erau băsicate. Coborându-şi vocea cât să nu o putem auzi decât noi, a zis că şi-ar fi dorit ca femeile pe care le supraveghea să nu fie atât de isterice, pentru ca a doua zi urmau sa folosească dinamită. Mama credea că au toate şansele să se arunce singure în aer.

- Dar tu ce ai făcut, tată? am întrebat eu repede.

- Speram să-mi pună cineva această întrebare.

Avea chipul supt, şi pe obraji, dâre de

ghips, iar părul său, odată blond, era acum de un cafeniu urât şi i se lipise de cap din cauza sudorii şi a mizeriei. Ochii însă îi erau veseli. – Aveti în fata ochilor un mare cărmas, un adevărat lehu, a zis el, înclinându-se. Treaba mea era să înham calul la căruţă, apoi să o încarc cu ghips şi să o duc pânã la camion. Asa că am înhămat calul la cărmă, da? O chestiune cât se poate de simplă, n-am dreptate? Mulţi nătărăi au fost în stare să o facă, de ce nu şi acesta? Numai că, fiind prima dată, iar eu fiind un bărbat conştiincios, mi-a luat mai mult timp – poate de zece ori mai mult decât i-ar lua

altui nătărău. Am muncit din greu, am făcut tot ce era de făcut. Calul, aş putea spune, a fost foarte cooperant. Un animal binevoitor, a stat nemişcat. În sfârsit, am reusit, era înhămat. Iar amândoi eram mukumip, foarte multumiti. Chit că esti în Siberia sau nu, o

muncă bine făcută îţi aduce satisfacţie. Apoi am încărcat ghipsul în căruţă. Ghipsul, după cum am invatat cu topi astazi, cantareste mai mult decât o pană, dar într-un final am ♦ v * zxv.» v reusit sa sui toata incarcatura în caruta. Tata, căruia îi plăcea să spună poveşti,

chiar şi cu vocea abia şoptită, a scos un geamăt şi şi-a dus mâna la sâle. Ceilalţi oameni care se

adunaseră să îl asculte au scos şi ei, fără să vrea, un geamăt.

- Am sărit în cărmă, a continuat el, am luat hăţurile în mână şi am spus: ,,Dii, călutule!” Calul, fiind un animal foarte ascultător, s-a supus comenzii şi a pornit-o la trap. singur lucru era în neregulă, un amănunt. Pe mine m-a lăsat în urmă.

Un mi c

lăsat acolo singur, în timp ce el a pornit-o la trap. Acesta, prieteni, este un cal siberian – un trădător.

S-au auzit râsete sparte, nesigure, râsete siberiene. Dar erau totusi râsete. Multe din lucrurile pe care aveam să le considerăm haioase în zilele care urmau abia dacă ar fi stârnit un vag surâs acasă, în Wilno, dar aveam nevoie să râdem, la fel cum aveam nevoie de pâine.

- Dar ziua dumitale cum a fost, mamă? a întrebat-o tata pe bunica.

- Cum să fie? Am dat la lopată. Cât a fost ziua de lungă, am dat la lopată.

A început să scotocească printre lucrurile ei, căutând, în mod evident, ceva important.

- E la mine valeriana, a zis mama.

Mama luase de acasă valeriană şi prafuri pentru migrenele ei; nici un

alt medicament. La noi în familie, valeriana se folosea pentru ameteli, stări de lesin, dureri de stomac şi sentimente ranite.
- Cine are nevoie de valeriană? a bombănit bunica.
Apoi a răsuflat uşurată; găsise ce căuta. Era micul ei set de manichiură, intr-o invelitoare din piele. Aşezată pe podeaua unei clase goale din Siberia, acoperită cu praf de ghips 1 ♦ A xz 1 ♦ din cap pană în picioare, bunicuţa mea era ocupată să-şi îndepărteze cuticulele. Va continua să facă acelasi lucru în fiecare seară, înainte de a se culca. Avea maini excepţional de frumoase.
În seara aceea, întinsă pe podea, am văzut trecandu-mi prin faţa ochilor şiruri după 1 H > 1 H şiruri de cartofi. Cartofi copţi. Cartofi umpluţi. Piure de cartofi. Cartofi zdrobiţi. Cartofi prăjiţi. Am inventariat toate modurile de a pregăti cartofi, apoi m-am răsucit pe burtă şi mi-am culcat capul pe brate. Probabil că am adormit, căci m-a trezit fluierul.
În dimineata următoare, chiar cand mă pregăteam să smulg o buruiană, am auzit explozia şi am simţit pământul scuturându- se sub mine. Toţi copiii au înţepenit în loc, iar apoi am pornit-o în direcţia minei; mamele şi tatii nostri erau în mina aceea.
- Tovarăşi copii, continuaţi-vă lucrul. O

să vă obisnuiti cu dinamitările.
Dar nu în dimineata aceea. Fiecare nouă detunătură mă îmbolnăvea de spaimă. Când a venit ora prânzului şi i-am văzut cu ochii mei pe părinţi şi pe bunica, am văzut că 11 » > 1 '
supravieţuiseră, i-am imbrăţişat pe rând – spre stinghereala lor: în familia noastră nu îşi găseau loc gesturile demonstrative. Mai târziu, urma să o privesc din când în când pe mama, lucrând cu ciocanul pneumatic, dar femeia care părea gata să îşi verse maţele, al cărei chip era schimonosit până la hidoşenie, îmi parea o straina.
Ne-am obisnuit cu multe lucruri: căldura, paraziţii, mancarea putina, munca grea. Şi cu alte lucruri. Bărbatii care miroseau puternic a colonie şi mergeau clătinându-se pe picioare. Prima dată când am fost nevoită să mă dau din calea unuia din acesti nativi siberieni, i-am relatat mamei întâmplarea, insoţind-o de o demonstrare, dar ea a fost la fel de nedumerită ca şi mine. Oare bărbatii aceştia foloseau colonie pentru că erau ameţiţi sau ameţiseră pentru că îşi dăduseră cu prea multă? Evident, o băuseră. Se părea că în mina aceea, unde votca era puţină sau deloc, orice

fel de alcool era binevenit, inclusiv apa de colonie cu parfum puternic.
Aşa începea educaţia mea. Aveam să învăţ multe lucruri în Siberia. Iar unul dintre ele
era cum să nu te speli pe cap. Intr-o zi, când părul murdar şi mâncărimea scalpului deveniseră insuportabile, am întrebat-o pe mama dacă puteam să-mi spăl părul în timpul pauzei de prânz. Ea a spus că dacă aveam impresia că-mi puteam curăţa părul fără săpun, îmi dădea voie să-mi torn nişte apă peste cap. Aşa că în locul prânzului din ziua aceea, am alergat la pompa situată pe o lateralăa scolii, unde ne spălam un pic, beneficiind de mai multă sau mai putină
intimitate – de obicei prea putină. Astăzi, pentru că toată lumea se afla în înăuntru, la masa de prânz – un cuvânt prea mare pentru bucăţica de pâine primită –, aveam A parte de intimitate. Am umplut o găleată cu apă şi m-am gândit că era o neghiobie din partea mamei sa uite ca invaţaseram sa ne spălăm pe mâini cu lut, aşa cum făceau femeile din Siberia. Lutul avea nu numai avantajul de a-ţi curăţa mâinile, dar făcea pielea mătăsoasă şi îi dădea o

nuanţă gălbuie. Cum întotdeauna visasem să fiu blondă, la fel ca tatăl meu, nimic nu mi-ar fi făcut o mai mare plăcere decât să mi se deschidă un pic nuanţa părului şaten. Am râcâit cu degetele o mână de lut de pe jos şi mi l-am frecat pe pielea capului şi pe păr. Rezultatul a fost o crustă uscată pe tot capul. Lutul a rezistat încercărilor mele frenetice de a-l spăla, ba chiar, pe măsură ce după-amiaza înainta, soarele dogoritor l-a întărit ca pe o cărămidă. Chiar dinainte de a începe procesul acesta de calcinare, îmi era groază să mă întorc la parcela cu cartofi; nici măcar în Siberia, nici o fetită nu vrea să arate ca o ciudată.

Tuturor, în afară de mine, li s-a părut amuzant – inclusiv părinţilor mei, după ce le -a trecut socul suferit la vederea mea. Bunica a trebuit să-mi cureţe părul şuviţă cu

şuviţă, trăgând de el şi smulgându-l, separându-l cu degetele şi apoi cu un pieptăn, până ce am scăpat de tot lutul.

Primele săptămâni de viaţă la mina de ghips trecuseră şi se stabilise o monotonie care părea la fel de întinsă şi de nesfârşită ca stepa însăşi. Smulsă din somn de fluierul din fiecare dimineaţă, la început nu ştiam unde mă aflu şi ce căutam cu toţii pe podea, dormind alături de niste străini. Dar am depăşit repede acele zile, iar acum treceam din starea de somn în stare de veghe abia remarcând diferenta. Făceam ce ni se spunea: munceam, înghiţeam pâinea şi brânza – câteodată, ca tratatie specială, primeam un bol de supă în care pluteau şi fărâmite de carne –, dormeam. Vorbeam foarte puţin.

M-au cuprins frigurile, sau oricare ar fi fost boala de care sufeream, aşa că am petrecut câteva zile singură în încăpere. Tata a găsit undeva o saltea umplută cu paie (poate cu a jutorul lui Makrinin) şi am zăcut pe

ea – timp de o zi. A doua zi, în timp ce mă aflam cufundată într-un somn febril, a fost trasă de sub mine fără nici o reticenţă. Popravka nu învătase să ne iubească.
Câteva seri mai târziu, a intrat şi ne-a spus să ne adunăm afară. Ce mai era?
Ne-am strâns în fata clădirii mici a lui Makrinin şi am aşteptat. Aerul era foarte fierbinte şi nemişcat, iar cerul se întuneca prea repede. În depărtare s-a văzut un fulger puternic. Mulţimea a început să se agite. Avea să ajungă la noi în scurtă vreme.
Sunt oameni cărora o furtună siberiană, cu tunete şi fulgere, li se pare frumoasă şi palpitantă. Şi îmi imaginez că aşa trebuie să fie, dacă nu eşti speriat de moarte de ea. Eu eram speriată, la fel ca mai toţi adulţii din grupul nostru, din cate se părea. În Siberia *noastră,* o furtună de vară nu era o furtună de vară – era judecata lui Dumnezeu, un Dumnezeu care îi pedepsea în egală măsură pe stăpan şi pe sclav. Fulgerul se

bifurca precum o gheară răuvoitoare, într-o deplină frenezie, implantandu-se apoi în stepa lipsită de copaci. Temerea era că într-un loc unde nu era nici un copac şi nici un deal, aveai să fii trăsnit daca te aflai afară, ba poate chiar şi înăuntru. Uneori, cerul nemărginit era brăzdat de fulgere oriincotro te uitai.

Cerul acesta era plin de dramatism, chiar şi atunci cand nu se apropia nici o furtună. Noaptea stăteam la fereastră cu orele, privind meteoriţii care se întreceau prin bezna infinită. Apoi mai erau şi acele coloane de lumină, de o uluitoare frumusete, care dansau şi se preschimbau, aurora boreală.

Cand Makrinin a păşit în curte, speram că ne va spune repede ce avea de spus, înainte de a izbucni furtuna. Aşa a făcut, iar pentru urechile mele de copil de zece ani, ce a avut de spus a sunat atât de palpitant şi de neaşteptat, încât mai că am uitat de furtuna care se apropia: în fiecare duminică, şase persoane vor avea voie sa mearga în sat. Permisia avea să fie acordată de

către el, dar trebuia cerută cu mult timp înainte.
întoarsă în coltul din camera noastră, m-am grăbit să îi asigur pe părinţii mei, înainte să le treacă prin minte alte idei, că, dacă nu mi se permitea să merg în sat *imediat,* aveam să mor – *imediat.* Sărmana mea mamă, care suferea de una din durerile ei de cap şi ale cărei tălpi băşicate erau atât de inflamate, încât era nevoită să lucreze în picioarele goale, a mormăit ursuză că semănam cu tatăl meu, mereu optimist. Nu învăţasem până acum că moartea nu venea atât de usor? După părerea bunicii, era un lucru îngrozitor de spus unui copil – la fel gândeam şi eu -,
dar chiar atunci, afară s-a pornit furtuna, venită la momentul potrivit pentru a o curma pe cea care se prega tea în untru.
Tata a zis că îi puteam lua locul, iar mama a spus că ea nu putea să meargă din cauza picioarelor care o dureau, aşa că bunica s-a oferit imediat să mă însoţească. Tata i-a sugerat că Rubţovsk nu merita drumul greu, de doisprezece kilometri dus şi încă pe atât întors, prin căldură şi praf. Dar ea, care la

Wilno se plimba fericită de la un dineu la altul, prin târguri caritabile, pe la teatru şi operă, nu i-a băgat în seamă aluzia că ar fi însetată după distracţii.

- Ce-mi pasă mie de praf şi căldură? La urma urmei, la ce altceva sunt bune bunicile?

Am primit învoire să mergem peste două săptămâni. Când am aflat că Rubţovsk avea o piaţă, un talcioc deschis duminica, unde puteai schimba unele bunuri pe ruble, ne-am înţeles ca eu şi bunica să facem un pic de negoţ. Rublele însemnau mâncare – poate cartofi; orice altceva decât pâine şi brânză. Am petrecut fiecare seară încercând să hotăram de care din puţinele noastre bunuri ne puteam dispensa. Pe unul din rurourile de mătase ale mamei, cu dantelă framuzească, l-am băgat şi l-am scos din geantă de zeci de ori.

- Nu am nevoie de un furou ca să dinamitez ghipsul, a zis ea.

- Nici eu nu am nevoie de asta ca să conduc căruta, a zis tata, tinând în mână o cămasă de mătase, făcută pe comandă.

Bunica nu era la fel de sigură că nu vor

avea nevoie de ele, iar ea însăsi a rost foarte reticentă când a venit vorba să se despartă de o umbrelă neagră de mătase, cu un mâner zvelt, din argint.
- Dacă n-am avea lucruri atât de frumoase..., a murmurat ea.
- Eu la ce aş putea renunţa? am întrebat.
- La nimic. Tu eşti un copil în creştere, au
răspuns ei în cor.
Şi chiar aşa era; în acele două luni – vara fiind o perioadă de creştere – fustele mi-au rămas mici cu doi centimetri.
Simţeam că ziua de duminică nu mai venea odată. Când a venit în cele din urmă, eu şi bunica am pornit-o pe drumul prăfuit, /v • i W
• i r* • i
înaintea tuturor. Alături de mărfurile noastre – furoul, cămaşa şi umbrela în cele din urmă –, împachetaserăm nişte pâine într-una din batistele tatălui meu; aceasta urma să ne fie prânzul.
Abia trecuse de ora sase şi aerul era încă răcoros şi proaspăt, un uliu se înălţa deasupra capetelor noastre şi, cu o stranie lipsă de loialitate, mi-am zis că stepa era oarecum frumoasă în dimineata aceea.

Am aruncat o privire înapoi peste umăr. Nu venea nimeni după noi ca să ne ordone să ne întoarcem la mină, dar am grăbit oricum pasul şi am zorit-o pe bunica.
- Ce prostie! a zis ea. O să cădem din picioare de oboseală dacă mergem prea repede.
Dar s-a uitat şi ea peste umăr.
Când mina nu s-a mai văzut, când nu mai eram decât eu, bunica şi stepa, şi nimic altceva, nici măcar un uliu pe cer, nu am strigat – nu am îndrăznit din cauza felului în care se propaga sunetul –, nu am cântat foarte tare, dar am cântat, iar vocea mea firavă şi caraghioasă îmi părea stranie. Şi m- am simtit usoară, ca şi cum as fi fost în stare să fac un salt gigantic peste stepă.
- Bunico, stii ceva?
-Ce?
- Facem ceea ce *vrem* să facem. Singure. Suntem libeeeree...
- Ssst! Bunica s-a uitat în jur. Nu asa tare. Era îmbrăcată cu cea mai bună rochie a ei, o rochie albastră de mătase, mototolită şi care începea deja să-şi piardă culoarea, iar pe cap r w, w J . ´.r r r purta pălărioara ei stil Garbo.
În ciuda subtirimii ei, bunica fusese întotdeauna ó *grande dame;* şi în

ziua aceea, înaintând pe drumul prăfuit, încă era, Am mers vreo trei ore traversând stepa nelocuită, fără să întâlnim nici o altă persoană. Nu după vreme, mi-am legat 1 1 ~ •1 i • • 11 *C puloverul în jurul taliei – bluza şi fusta plisată de la şcoală deveniseră uniforma mea –, iar bunica şi-a deschis umbrela.

Am văzut ó protuberantă în depărtare. S-a dovedit a ti prima dintre cele cateva colibe impraştiate, ceea ce însemna ca, în scurta vreme, urma să ajungem în Rubţovsk.

Satul apăruse la orizont ca un miraj care se tot îndepărta de noi, dar, în cele din urmă, am ajuns acolo şi era adevărat. De o materialitate minunată pentru ochii mei însetatî.

La momentul acela, Rubtovsk avea o biserică nefolosită, cu turla în formă de ceapă, o bancă, o bibliotecă, o farmacie, o scoală – , chiar şi un cinematograf şi un parc cu estradă pentru fanfară. Dar tot ce am văzut în ziua aceea a fost o piaţă animată de prezenţa oamenilor şi, doar vag, un grup restrâns de case din lemn şi colibe de chirpici.

Ne-am strecurat prin mulţime – bărbaţii cu chipie, ici-colo câte o veche caschetă militară, femeile cu basmale tradiţionale, chipuri prietenoase, uneori marcate de 1 .

degerături, glasuri prietenoase. Şi câţiva cazaci; în sfârşit, Asia! Costume colorate, femeile cu cozi lungi, prinse sub acoperământul de cap din piele sau pânză şi, lucru trist de privit, bărbaţi, femei şi copii cu dinţi stricati. Dar cazaci!

Negoţul era în toi, de jur împrejurul nostru. Erau tarabe în jurul pieţei cu produse de la fermele colective – şi de la fermele mici – şi mai erau clădiri cu magazine de stat, de unde puteai cumpăra doar dacă iţi fusese eliberată o cartelă, dar nu era cazul nostru.

Intr-un colţ se prăjeau, la foc deschis, seminte de floarea-soarelui. Mirosul era îmbietor.

- Haide, bunico, am îndemnat-o eu. Să începem vanzarea.

Ne-am apropiat de talcioc, unde erau amenajate peste tot mese din căpriori de lemn, iar pe pături sau direct pe pietre erau îngrămădite tot felul de lucruri: ghete vechi, jachete, baticuri, cărţi, vase, tigăi – de toate

pentru toţi.

Am găsit un loc unde să stăm şi, spre surprinderea mea, fără să simt cel mai mic sentiment de jenă, am ridicat furoul mamei mele, lăsând mătasea roz, cu broderie, să fluture în bătaia usoară a vântului. Intr-o clipă, ne-am trezit înconjurate: de unde eram? Unde locuiam? Cu ce se ocupa bunica? Dar eu câti ani aveam? Erau excesiv de prietenoşi şi destul de curioşi aceşti nativi siberieni. Am răspuns la întrebări cât de repede am putut, bunica vorbind cel mai mult, pentru că ea cunoştea bine rusa, pe când eu abia dacă stiam câteva cuvinte. l-am îndemnat pe potenţialii noştri clienti să observe frumuseţea dantelei, faptul că umbrela avea şaisprezece – *şaisprezece!* —

spiţe. Cât? Patruzeci de ruble. Patruzeci de ruble? S-a auzit un hohot de râs. Bine, treizeci şi opt de ruble... Am surprins privirea bunicii; ne-am zâmbit; eram negustorese înnăscute şi ne distram de minune. De fapt, a fost cea mai frumoasă zi de care avuseserăm parte de multă

vreme. Mitralierele şi bombele celui de-Al Doilea Război Mondial erau la mii de kilometri depărtare, iar în piaţa aceea, la fel de departe părea şi lagărul de muncă. De jur împrejurul meu, copiii se hlizeau din nimic, fetiţele îşi arătau una alteia păpuşile – fără să conteze 1 1 > 1

• • •

că erau făcute din cârpe –, iar băieţii se luau
la trântă. Copiii aceştia erau la fel ca cei din Wilno. Oboseala, durerea şi frica erau date uitării: tocmeala era un joc de-a dreptul captivant. Mâini aspre, care scurmaseră în pământ după cartofi şi degeraseră de frig de mai multe ori, pipăiau furoul, uneori ca pe un rozariu, alteori ca şi cum ar fi fost un păcat ca ceva să fie atât de mătăsos, dar cel mai adesea pentru a-i testa rezistenţa. Dacă un ou costa în jur de cincisprezece ruble, cât fir• -i 1

1 • 1

un furou de mătase, cu broderie de dantelă, lucrată de mână? Lucrată de mână sau lucrată de un catâr, ce importanţă avea dacă n-o puteai mânca? Am râs cu toţii. Nu
îmi amintesc cine a cumparat camaşa tatei şi umbrela bunicii, dar furoul a fost luat, în cele din urmă,

de o tânără cu obrajii fardaţi excesiv, intr-o nuamă rosiatică. Era atât de rotofeie, incât m-am întrebat cum avea de gând să intre în el, dar am decis că asta era problema el, nu a mea.
Simpndu-ne tare mândre de noi, cu rublele noastre proaspăt obţinute, ne-am transformat apoi în cliente. Ce să cumperi? Ne-am indreptat spre tarabele unde erau produse alimentare – pepeni, castraveţi, cartofi, lapte, făină, pâine albă – un adevărat lux – şi carne. Totul era incredibil de scump şi, plimbându-ne de la o tarabă la alta, nu ne puteam decide. Am rămas nemişcată în faţa •iin i* i ♦ •
seminţelor de floarea-soarelui puse la prăjit, inspirându-le cu ostentaţie aroma. Bunica a numarat rublele pe care le aveam.
- Haide, a zis ea, la ce sunt bune bunicile? Prima achiziţie a fost un paharel de seminţe prăjite, de floarea-soarelui. Am spart coaja între dinti şi am extras sământa micută. Am tinut-o între dinţi de parcă ar fi fost o bomboană preţioasă şi nici că putea avea un gust mai bun. Siberienii se dau în vânt după • i i n i • • i semintele de floarea-soarelui şi cred

că nouăzeci la sută dintre ei au o mică crestătură între dintii din fată care să o dovedească.
După multe deliberări şi alte tocmeli, am cumpărat o bucată de carne şi o pungă de făină. La şcoală era un cuptor comunal în aer liber, unde puteam să fierbem carnea şi, amestecând faina cu apă, să coacem nişte pâinici, pâinicile siberiene ale diasporei noastre.
Soarele începea să apună, iar bunica a spus că trebuie să pornim pe drumul lung înapoi spre casă. Dar mi-am dat seama că-i venea greu să părăsească acest carnaval, la fel ca şi mie. La fel ca tuturor celorlalti. Tarabele se goliseră de produse; ca într-un fel de joc, fiecare avea obiecte care aparţinuseră altora, învelite în păturI, baticuri sau saci vechi de făină. Dar după ce ne-am adunat laolaltă în această stepă întinsă şi însinguratä, după ce am glumit şi am bârfit, ba chiar am cântat şi cântece, nimeni nu mai voia să plece.
Când am pornit-o însă pe drumul lung şi anevoios de întoarcere, eram foarte vesele, gândindu-ne numai la talcioc, şi deloc la mina de ghips. Eu

şi bunica aveam acest lucru în comun, eram persoane „foarte – fie foarte triste, fie foarte vesele, şi niciodată între. Dacă am putea să locuim în sat şi să mergem la talcioc în fiecare duminică, Siberia ar fi suportabilă. Am început să fac o listă cu lucrurile pe care le puteam vinde – .. ₁** li'*' K T* • A trei rochii, o bluză, un palton... Bunica a râs. – Opreşte-te înainte de a rămâne în pielea goală pentru un păhărel de seminţe.

Mi-am spus că, indiferent dacă aveam ceva de vândut sau nu, mă voi ruga ca într-o zi să ni se permită să locuim în sat, de unde puteam vedea şi auzi talciocul de duminică.

CAPITOLUL 6 '

În stepa siberiană, toamna nu soseşte cu un mare spectacol de frunze învăpăiate; vine cu un vânt care te ia pe sus. S-a întâmplat în • 1 • 1 1 A 11* timpul unei nopţi de la începutul lui septembrie şi m-a speriat de moarte. Am crezut că toţi lupii din Siberia se adunaseră acolo, la mină, hotărâţi să ne devoreze. Când tata mi-a spus că nu e decât vântul, am zis: – Cum adică nu e *decât* vântul?

A început în noaptea aceea şi a

continuat să sufle zi şi noapte. Temperaturile s-au prăbuşit rapid, la fel ca starea noastră de spirit. Perspectiva unei ierni siberiene în această nefericită mină de ghips nu avea darul de a ne înveseli.

Într-o zi am fost convocati din nou la întrunire. Ne încerca teama, ca de fiecare dată când ne adunam în fata clădirii lui Makrinin. Sărmanul Makrinin, aprecierea noastră initială fusese corectă, era un bărbat bun, cu multă decentă, dar împotmolit într-o slujbă indecentă.

Soarele apusese deja, iar oamenii se încovoiau sub bătaia vântului, strângându-şi mai bine jachetele şi puloverele peste trupurile obosite şi înfrigurate. fn lumina tot mai slabă a înserării, vedeam chipul lui Makrinin, dar părea neobisnuit de nerăbdător – sau tulburat – când le-a făcut semn cu mâna celor rămasi în urmă să-şi ocupe mai repede locurile.

Ridicând glasul peste vuietul vântului, ne-a spus că, în cadrul unui pact încheiat pe 30 iulie între

Uniunea Sovietica şi Polonia, guvernul său acorda amnistia „tuturor cetăţenilor polonezi deţinuţi acum pe teritoriul sovietic, fie ca prizonieri de război, fie în baza altor temeiuri suficiente...
Mulţimea a început să se agite, în timp ce el continua să vorbească.
Amnistia era acordată la cererea comună a guvernului polonez aflat în exil la Londra şi a guvernului Marii Britanii, de acum aliatul Rusiei în războiul împotriva germanilor.
Freamătul se înteţea în rândul mulţimii. Eu nu stiam ce este aceea o amnistie, dar simteam multimea zâmbind şi stiam cel puţin că se petrecuse ceva bun pentru noi, aeportaţii polonezi.
Makrinin a continuat, spunând că nu era nevoie să rămânem la mină, că aceia dintre noi care voiau se puteau muta în sat, unde aveau să li se dea locuri de muncă cu leafă – câteva ruble, desigur, dar tot era ceva.
Multimea răsufla usurată. Ici-colo, câte un bărbat sau o femeie îşi făcea pe ascuns semnul crucii. Cineva îsi amintise de noi. Acolo, departe, tocmai la Londra, la o anumită oră,

dintr-o anumită zi, cineva îsi amintise ca existau niste oameni numiti deportaţi polonezi, cineva îşi amintise că erau şi ei *oameni...*
L-am îmbrăţişat pe tata.

1

- În sat! În sat! repetam eu întruna.
Cei care voiau să plece? Dar pentru numele lui Dumnezeu, cine ar fi vrut să rămână la mină? Oricât de uluitor ni s-ar fi părut, au existat trei familii care au ales să rămână.
Pentru unii dintre cei obisnuiti să nu aibă un acoperiş deasupra capului orice loc – un 1 > 11 .
şopron, o peşteră, pragul unei uşi – devine »1 ' 1 > _ 1 S-[7]
>
casă; locul acela familiar este mai ocrotitor, mai sigur decât necunoscutul. Printre cele trei familii care au rămas să îndure iarna siberiană s-au numărat şi oameni care nu au supravieţuit. Un tânăr abia trecut de douăzeci de ani şi-a pierdut simţul direcţiei într-o furtună de zăpadă şi a murit îngheţat la numai câţiva metri de pâlcul de clădiri.
Noi, ceilalti, ne-am aliniat în fata biroului lui Makrinin. Când ne-a venit rândul, ni s-a repartizat o căruţă care urma să plece peste trei zile. Ni s-a spus că vom locui în barăci, la
periferia satului. La periferie? Nu *în*

sat? Probabil că pe chip mi se citea nefericirea. Makrinin mi-a pus o mână pe cap.
- Va fi la mică distanţă de sat, m-a asigurat el. Vei putea merge pe jos.
Am început imediat să-mi fac şi să-mi tpt refac singura valiză pe care o aveam. În pantofii mei negri de şcoală, scâlciaţi de-
acum, îmi simţeam degetele. Picioarele îmi
creşteau cu repeziciune; simţeam ca, intr-un
timp îngrijorător de scurt, va trebui să-mi ţin degetele încovrigate în ei. Ne aflam în acel moment al anului când acasă, la Wilno, fie mama, fie Miss Rachel mergea la cumpărături cu mine, ca să-mi ia haine noi de şcoală, iar primul lucru era întotdeauna o pereche de pantofi. Oare aveam să ne mai permitem pantofi noi în Rubţovsk? Nici nu îndrăzneam să mă gândesc la asta, aşa că am decis să nu-i îngrijorez nici pe părinţii mei. fn următoarele trei zile, am privit cum plecau căruţele. Parcă ne aflam pe un vapor care se scufunda şi îi priveam pe ceilalţi urcându-se în bărci de salvare. Ne întrebam dacă se vor întoarce cărutele. Vor mai fi locuri şi pentru noi? Nu cumva amnistia avea

sa fie anulata?
- Dar ce este aceea o amnistie? l-am întrebat pe tata.
Când mi-a spus ca înseamnă iertarea unei greseli trecute, am sperat ca, de acum, toti capitalistii sa se comporte cât mai bine. Am mers pânã într-acolo încât îi zâmbeam ipocrit detestabilului Popravka. Dar în inima lui Popravka nu era loc de amnistie; Popravka credea ca mareaţa şi puternica Uniune Sovietica începuse sa-i trateze cu prea multa îngaduinţa pe capitalişti. Era, probabil, gândul cel mai apropiat de tradare pe care şi l-a permis vreodata.
Bunica avea propria ei întrebare legata de amnistie: ea şi bunicul aveau sa fie din nou împreuna, nu-i aşa? Se gândea ca daca legea aceasta ne permitea sa calatorim de la mina pâna la Rubţovsk, o distanţa de doisprezece kilometri, bunicul, cu marea sa înţelepciune şi putere, va reuşi sa-şi croiasca drum pâna la Rubtovsk. Pe nici unul din noi nu l-a lasat inima sa îi spuna ca pentru asta ar fi nevoie

de un miracol. Dar încrederea bunicii m capacitatea bunicului de a face imposibilul era atât de neţarmurita, încât a început sa se pregateasca pentru aceasta reintâlnire, facându-şi griji pentru haine, încercând sa îndeparteze cutele de pe rochii cu mâna goala sau punând valiza peste ele şi apoi aşezându-se pe valiza, sau suflând peste pălărioara neagră, pentru a-i reda strălucirea; tata isi ferea privirea; mama clătina din cap;
dar şi eu aveam încredere în bunicul.
În sfârsit, a venit şi rândul nostru, iar singurul lucru care ne-a tulburat plecarea de la mină a fost plânsul lui Boris, care credea că va fi despărţit de tata. A fost imposibil să- 1 convingem că se vor Întâlni la barăci intr-o altă zi. Epuizată, mama lui a încercat să-l liniştească, dar el a impins-o. Pe atunci, tata era cea mai importantă persoană din viaţa lui Boris.
În timp ce ne Îndepărtam, tata ne-a spus că Makrinin isi luase la revedere de la el, că ne ura noroc şi că spera mai ales că mama va putea să-şi Îngrijească sărmanele ei picioare. Eram excesiv de recunoscători pentru cea mai măruntă fărâmă de decentă.
Periferia s-a dovedit a fi la câtiva

kilometri de centrul Rubtovskului, iar barăcile erau, intr-adevăr, niste barăci – niste lăzi imense din lemn, construite în siruri. De confort nici nu putea fi vorba. Cu toate astea, am fost peste măsură de fericiţi să-i regăsim printre ocupanţii lor pe câţiva prieteni vechi din Wilno, familia Kaftal. Doamna Kaftal fusese o femeie foarte frumoasă, cu ochi albaştri, ispititori, care erau acum intunecati de suferintă şi consternare. Buclele ei altădată blonde erau inerte, decolorate. Dar fiica ei, Anya, era una din minunile exilului nostru. Răpită din casa ei, ca noi toţi, pusese mâna la plecare pe 1 1*1 *1 1 • • 1 • *1 bunul ei cel mai de preţ, o valijoara din piele de porc dotata cu borcane, sticluţe şi flacoane cu crema, săpunuri şi loţiuni. Rezultatul era de-a dreptul uimitor: în ciuda vagoanelor de vite, a lagărelor de muncă silnica, a înfometării, a căldurii sufocante şi a dăunătorilor, Anya avea o Înfăţişare fermecătoare. O urmăream cum isi dădea cu rimel pe gene în zorii dimineţii siberiene, inainte de a începe munca grea la moara de grâu; o priveam cum işi îndepărta

făina de pe faţă cu o cremă specială şi făina de pe gene cu un ulei special, cum îşi pensa sprâncenele, cum îşi albea cu peroxid un smoc de perişori de deasupra buzei, toate la lumina lămpii cu kerosen pe care o aveam în odaia noastră din baracă; o priveam cu veneraţie. Anya era o zeiţă pe care nu am ajuns să o cunosc îndeajuns de bine, dar ea transformase vanitatea intr-un act de curaj. Fratele ei Karl nu fusese la fel de ingenios. Din vagonul de vite şi din toate suferinţele indurate de familia Kaftal, părea să fi supravieţuit numai trupul lui.

Cu excepţia faptului că nu exista o tablă de scris, camera era o copie a celei de la şcoală, cu portretele lui Lemn, Marx, Stalin şi Engels livrate, se pare, odată cu cheresteaua. Dar aici aveam *nari,* scânduri late de un metru optzeci, puse pe şase picioare, aliniate pe podea, abia lăsând destul spaţiu pentru intrare şi ieşire. Aceste *nari* nu erau ele moi ca o saltea, dar erau paturi, câte unul pentru fiecare familie. Unii oameni aveau saltele de paie pe care le-au găsit în barăcile principale, iar tata a zis că va încerca să obtină câteva şi pentru noi. Ne-am băgat lucrurile sub pat –

loc care din acel moment a devenit sifonierul nostru – şi ne-am aşezat pe pat, cu picioarele pe podea, stând, pentru prima 1^11 A· A
dată de multe săptămâni, intr-o poziţie normală. Când tata s-a întors cu câteva saltele de paie, gândul de a dormi pe altceva
decât podeaua goală ni s-a ărut un lux incredibil. Iar mie, ascultând vantul care urla afară, ideea ca toţi patru să dormim într-un singur pat nu mi se părea deloc un neajuns. Celălalt lux era o lampă cu kerosen; doar una, să ne înţelegem, pentru întreaga cameră, dar era pentru prima dată de la plecarea de acasă când aveam lumină noaptea.

A

doua zi de dimineată, tuturor adulmor – vreo treizeci sau patruzeci – li s-a spus să meargă la miliţie, în baraca de lângă a noastră, pentru a primi ordine. La miliţie? Ce fel de amnistie era aceasta? Am rămas singură în baracă, mirându-mă.

Şi ca să îl supraveghez pe Boris. Nimeni nu ştia cu siguranţă, dar ne plăcea să credem că Makrinin însuşi, văzând cât de supărat era

Boris pentru că fusese despărţit de tata,
aranjase ca doamna Marsak şi Boris
sa plece •ii r ’ i
’ -r
mai devreme decât fusese planificat. Eu şi Boris am ieşit afara, dar nu pentru multa vreme. Vântul era rece şi muscator în dimineaţa aceea şi am alergat înapoi în camera, fără sa avem habar ca vântul acela rece era ca o briza gingaşa de primavara, prin comparaţie cu ce urma să vina mai târziu. Insa vazusem satul în departare, iar lucrul acesta mi-a dat curaj.
Mi se parea de-a dreptul jalnic cât de uşor era să îl supraveghez pe Boris. Un baieţel de cinci ani, pe jumatate mort de foame, care nu mai avea în el nici un dram de zburdalnicie şi curiozitate. Ochii lui verzi, prea mari, se tot întorceau catre usa şi întreba de tata.
- Unde este unchiul Samuel? Unde s-a dus?
Nu îmi venea sa spun în gluma: ,,La miliţie, la miliţie, sa cumpere un porc gras”.
S-au întors cu vestea că li se repartizaseră locuri de munca:

mama urma sa munceasca într-o brutarie, tata în constructii, doamna Marşak şi Anya la moara de făina, iar Karl la o ferma colectiva. Bunica, celelalte femei în vârsta şi copiii nu aveau sa munceasca. Şi nici doamna Kaftal – nici atunci, şi nici mai târziu. Motivul avea sa ramâna printre misterele Siberiei. Oare reuşise sa convinga autoritatile ca se vor face vinovate de moartea ei? Sau îşi recapatase, ca prin farmec, vechea ei cochetarie pentru aceasta ocazie? Când insistam să explice norocul care dăduse peste ea, ochii ei albaştri, şterşi deveneau inocenţi:
- Noroc? Cum puteţi spune una ca asta? Voi veţi putea câştiga câteva ruble, dar sărmana de mine ce va avea de pus pe masă?
Era o întrebare la care nimeni nu avea poftă să răspundă.
-O să merg la şcoală? am întrebat.
Mamei i se spusese că nu, în afară de cazul în care ne găseam o locuinţă chiar în sat. Pentru unii copii, absenta scolii a fost, poate, cea mai plăcută privaţiune siberiană dintre toate; nu şi pentru mine, care iubisem întotdeauna scoala. Acum aveam un motiv în plus să mă rog la

Dumnezeu să ne mutăm în sat. În Siberia, un lucru era sigur: aveai întotdeauna pentru ce să te rogi.

Mama, sortită muncilor grele, pleca la brutărie înaintea zorilor. Avea de mers pe jos doi kilometri prin întuneric, până la brutăria care se afla aproape de sat. Acolo frământa coca grea şi extrem de vâscoasă, şi din ea forma pâini imense, ce cântăreau câteva kilograme, pe care le băga şi le scotea din cuptor cu ajutorul unor lopeţi cu mânere lungi. Când o compătimeam, ne oprea spunând că cel puţin era cald şi nu se simţea singură, pentru că erau foarte mulţi şobolani. Dar slujba aceasta avea un câştig pentru mine: lucrătorii de la brutărie primeau o raţie de pâine mai mare – şi erau percheziţionaţi în fiecare seară, înainte de a pleca acasă, pentru a se asigura că nu o suplimentau –, iar mama împărţea cu mine o parte din pâinea aceasta.

Tata a fost mai norocos şi, din cauza aceasta, se rusina în faţa mamei; i se încredintase slujba de contabil pe şantier şi se vedea nevoit să admită că îi făcea plăcere.

Eu mă plictiseam. Pentru prima dată în viaţă, nu ştiam cum să îmi umplu timpul. Dorul după verii mei, prietenii mei şi draga mea Miss Rachel a devenit o suferinţă care întovărăsea foamea. Nu aveam cărti de citit şi nici păpuşi cu care să mă joc; la fel ca prietenele mele de acasă, îmi plăcea încă să mă joc cu păpuşi. Nici aici nu erau copii de vârsta mea. lar sărmanul Boris, care nu avea nici el cu cine să se joace, mă urma peste tot, până când, uneori, mă supăram foarte tare pe el.

Era încă septembrie, dar vântul aducea o vreme din ce în ce mai rece şi stepa părea şi mai tristă. Ratiile erau foarte mici. Ni se eliberaseră cartele de raţii, pe care puteam să le folosim numai la magazinul de stat. Acolo stăteam la coadă pentru pâine, făină, mei (care avea un gust oribil) şi rarele dulciuri cu zahăr, făină de cucuruz, ulei de floarea- soarelui, sau – luxul suprem – o bucată de carne. întrucât nu puteam cultiva legume, nu aveam cartofi, morcovi sau castravefi, legumele pe care cei care

primiseră o parcelă de pământ reuşeau cu greu să le scoată dintr-un pământ în care permafrostul şi selenitul erau inamici redutabili.

Într-o zi, după ce în ajun nu mâncaserăm decât o mică raţie de pâine la mic-dejun, prânz şi cină, am decis să plec de una singură la vânătoare. Am mers spre parcelele cu cartofi, prin vânt şi frig, cărând după mine, foarte optimistă, o pătură pentru a ascunde prada. Am avut grijă să-i explic lui Boris, care m-a însorit, că vom încerca să găsim cartofi *uitaţi* pe câmp de cei care strânseseră recolta. Era o chestiune de neglijenţă, care invoca în mod automat legea conform căreia ce găseşti al tău rămâne. Boris a înţeles din cap; lui i se părea cât se poate de logic. Am mers încet printre şirurile acum sterpe, dar băţul din mâna mea nu era o rămurică de alun şi nu avea capacitatea de a găsi cartofi în pământ. Nu aveam decât să mă las în genunchi şi să mă târâi printre şiruri, scurmand cu degetele în pământul

rece şi înţepenit. Micul Boris se târa în urma mea. Ne curgea nasul şi picăturile cădeau pe pământ; aproape că ne- au degerat mâinile. Fiecare cartofior verde, de o valoare indoielnică, era o pepită de aur, care ne smulgea exclamaţii de incântare. Am tinut-o aşa trei sau patru ore.
întreaga pradă ne încăpea în buzunare, dar tata ne-a lăudat spiritul de pionieri şi ne-a spus că oamenii de genul nostru au ridicat imperii. Mama a fost de acord, dar a sugerat *1* *
• • •
ca ar fi mai bine ca acei cartofi sa fie gătiţi şi mâncaţi întregi, altfel nu mai rămânea nimic din ei. Avea dreptate. Chiar şi în cele mai bune condipi, curatatul cartofilor era o treabă anevoioasă în Siberia; nu îndrăzneai să iroseşti nici o bucăţică. Cât despre acei cartofiori bolnăvicioşi, ar fi dispărut la prima » • 1 1 e tăietură a cuţitului. Să poţi curăţa cartofii fără frică, tăind coji groase, a devenit una din amintirile mele cele mai dragi legate de traiul bun de odinioară.
Foamea avea şi beneficiile sale neaşteptate: un nou drum la talcioc. De data aceasta, a mers întreaga

familie pentru a vinde un alt furou al mamei. Eu şi bunica ne-am trezit salutate din toate părţile şi, cum noi eram

deja pricepute, i-am învăţat meserie

mama şi tata. Ne-am distrat din nou de minune, şi de data aceasta ne-am întors cu

ceva tainã, pâine şi un hering. La fel cum făceam la mină, şi aici foloseam plita pe rând. Aici, în afară de plita de afară, un dispozitiv rudimentar, din tinichea, cu patru găuri deasupra pentru cratiţe, mai aveam una de interior, la fel de rudimentară. Cu un optimism excesiv, aduseserăm de acasă două cratiţe, patru cuţite şi patru linguri, când de cele mai multe ori nu aveam nevoie decât de degete.

Părinţii mei au aflat că ni s-ar permite să ne mutăm în sat dacă găseam o locuinţă şi, într-

o zi, pe la sfârşitul **lui** septembrie, după ce i-'A » 1J- , am bătut la cap multă vreme, au aproape de brutărie, tata mai departe de şantier, iar eu aş fi putut merge la scoală decis să înceapă căutările. Mama ar fi fost mai

Când a auzit una ca asta, doamna Kaftal a căpătat, mai mult ca oricând, expresia unei fetiţe pierdute, iar tata a venit cu sugestia ca ea, Anya şi Karl să îşi unească forţele cu ale noastre.

- Dar Boris? am întrebat eu.

Tata, cel mai angelic dintre bărbaţi, mi-a aruncat o privire care sugera întrebări neplăcute. Tata avea slăbiciunea de a spune da oricui; **nu** îi plăcea să i se amintească acest ' că nu mai eram mica **lui** *lalinka* dacă puneam astfel de

- Vom căuta o locuinţă pentru Boris şi

doamna Marsak când va veni vremea, a zis el. Nu ne-am găsit nici noi un loc încă, nu-i aşa? Poate că nici nu vom găsi.

Am refuzat să iau în considerare posibilitatea unei asemenea calamităţi. Duminica următoare, duminicile fiind întotdeauna zile libere, ne-am pus cele mai bune haine ale noastre – adică cele mai puţin murdare şi mai mototolite – şi am plecat în căutarea unei colibe prin sat. În mod evident, întrucât toate erau ocupate, urma să fim nevoiţi să locuim împreună cu o altă familie. Cum mama şi tata vorbeau amândoi excelent limba rusă, au bătut pe rând la uşi, însă peste tot li ş-a spus că locuinţa era prea mică pentru a ne putea primi, chiar dacă ne-am fi despărţit. Fiind adulţi, refuzurile li s-au părut descurajatoare şi jenante, dar mie, însetată după orice fel de distracţie şi, pe lângă asta, curioasă de fel, îmi facea plăcere să îi cercetez din priviri pe copii şi să mă las cercetată de ei.

În cele din urmă, am ajuns la o căsuţă din bârne, cu un hambar în spate şi găini care râcâiau la usa din fată. De data aceasta, femeia, o tărancă rusoaică, voinică, de aproape treizeci de ani, ne-a măsurat repede din cap până în

picioare, apoi ne-a zâmbit prietenos şi ne-a spus să intrăm şi să aruncam o privire.

Am intrat toţi şapte în şir indian, înghesuindu-ne în singura cameră a căsuţei. Dar *să aruncăm o privire?* Cum să priveşti în jur, când nasul iţi era asaltat? Da, asaltat, iar durerea a coborât rapid în stomac, unde a devenit o durere chinuitoare de foame. Căci pe plită fierbea, ridicând în aer un miros divin, care îneca toate celelalte mirosuri mai puţin divine, o supă ţărănească: o supă *adevărată* – cu cartofi, morcovi, varză, ceapă, sare şi piper şi *carne.* Nasul meu a identificat ingredientele, unul câte unul.

Când am reuşit să-mi smulg privirile de la oala cu supă – toţi ceilalţi erau afectaţi în

mod similar, iar doamna Kaftal părea gata să

leşine sau să izbucnească în plâns –, am remarcat că Încăperea era Încântătoare. O perdea din creton înflorat era Întinsă de-a lungul unui perete, ascunzând pe jumătate patul cu saltea din puf, pe care se înălţa un morman de perne imense,

înfoiate. O masă din lemn de pin şi două scaune erau aşezate între două ferestre micuţe, iar soba neagră, din fier, pe care fierbea hrana magică, făcea locul să pară primitor.
Femeia a arătat către zidul gol din faţa patului şi a spus că spera ca într-o zi, nu prea Îndepărtată, să fie ocupat de un bebeluş, dar până atunci ar putea la fel de bine să fie folosit de noi... şapte, a adăugat după ce ne-a numărat.
- Cât puteţi plăti? a Întrebat.
Tata i-a spus că salariul lui şi al mamei era Între nouăzeci şi o sută de ruble, iar cel al familiei Kaftal era ceva mai mic. Ar fi de ajuns douăzeci şi cinci de ruble pentru noi şi douăzeci pentru familia Kaftal? Trebuia să îl cheme pe soţul ei din hambar; el avea să decidă.
Singuri în cameră, am rămas tăcuţi.
- Nu mai adulmeca asa, a zis tata. În definitiv, nu e raţa la cuptor a mamei.
- Sau antricoate Kiev..., a scâncit doamna Kaftal.
- Vom putea suporta mirosul dacă vom locui aici? a Întrebat mama.
- Am îndurat noi şi lucruri mai rele, a spus tata. Curaj ...
- Poate... poate... vor împărţi

mâncarea cu noi, am sugerat eu, dar ei s-au uitat la mine de parcă aş fi fost nebună. Din când în cand..., am insistat eu.
Femeia s-a întors cu soml ei, care i-ar fi putut fi frate, atât de mult semănau, cu excepţia ochilor lui, care erau afectaţi de strabism şi supurau. (Pe negândite, mama m-a tras mai aproape.) Da, da, a strigat el vesel, puteam încheia înţelegerea. Ne puteam pregăti două paturi la perete, iar el şi tata aveau să bea un păhărel ca să pecetluiască înţelegerea. A scos o sticlă de votcă adevărată, nu colonie, şi un pahar. Mama părea îngrijorată, dar tata era încântat. Omul s-a prezentat: numele lui era Tk ▼ • 1 • Al 1 • • • *1* 1^. T *
Nikita Alexandrovici, iar sopa lui era Nina Ivanovna, dar să le spunem Nina şi Nikita. Tata ezita. Vedeam ca nu era sigur m privinţa • 1 • /X 1 sz 111 etichetei; în lumea noastră, numele de botez erau rezervate pentru membrii familiei şi cei • •• • • zx »ir i mai apropiaţi prieteni; în ciuda raptului că * i i z' r* i ne erau ca şi tovarăşe de pat,

doamnei Kartal şi doamnei Marşak nu li se spunea niciodată pe numele de botez şi nici ele nu se adresau astfel părinţilor şi bunicii mele. Cu zâmbetul său cel mai afabil şi o mică plecăciune, tata ne-a prezentat drept familia Rudomin şi familia Kaftal. Nina şi Nikita i-au întors plecăciunea. Nikita a turnat un pahar plin de votcă şi i l-a întins tatei.

- Samuel, nu pe stomacul gol, a şoptit mama.

Tata a zâmbit cu prietenie şi a luat o înghiţitură.

Tk Y /\ *1* *1

- Nu vă pot întoarce ospitalitatea şi de aceea vă implor...

Tata a mai schiţat o mică plecăciune şi i-a întins restul de votcă lui Nikita.

Nikita nu a insistat şi a dat pe gât şi paharul acela şi încă unul după, ştergându-se la gură cu o mişcare cuprinzătoare. Ochii i-au dispărut complet cand ne-a adresat nouă şi întregii lumi un zâmbet indulgent.

Nikita a zis că va împrumuta un cal şi o cărută de la moara unde lucra şi va veni să ne ia în seara urmatoare.

Aproape că m-am îmbolnăvit de bucurie şi nerăbdare. Acum aveam să locuiesc în sat, să merg la şcoală şi...

- Vedeţi, am zis în clipa în care ne-am îndepărtat destul ca să nu fim auziţi.

Nikita ^ *11*
împarte cu ceilalţi...
- împarte? Tocmai de asta mi-e frică. Samuel, nu ţi se pare că suferă de conjunctivită? a întrebat mama. Când a scos
11 1 T'i A . 1 r'» 1
paharul acela... Pe cuvântul meu, Samuel, cred că ai accepta să bei şi otravă dacă ţi s-ar c.r w..
oreri, ca nu cumva să jigneşti pe cineva.
Tata, încălzit de votcă, a imitat zâmbetul lui Nikita.
- Nu-ţi face griji! Dacă îl înţeleg eu bine pe Nikita, oricât de simpatic ar fi, nu-mi va mai oferi votcă. Presupune că el are mai multă nevoie decât mine. Cât despre conjunctivită,

rei

cu totii foarte atenti. Nina nu a luat-o de la el, nu-i asa? Asa că haideţi să nu ne mai îngrijorăm degeaba şi să fim recunoscători că ne mutăm din baracă. Mama a promis să fie recunoscătoare, dar mi-a ţinut o prelegere lungă despre cum nu aveam voie să folosesc niciodată nimic din ce-i aparţinea lui Nikita – nici prosop, nici săpun, dacă aveau – absolut nimic, înţelegi? Aşa cum se întâmplă cu urechile copiilor, îmi asurziseră după prima

sau a doua propoziţie, dar am spus că da, da, da, înţelegeam.
- Şi nici votcă, *lalinka,* a zis tata, punându-şi un braţ peste umerii mei. *Lalinka...*
În seara următoare, după ce toată lumea s-a întors de la muncă, l-am aşteptat toţi şapte pe Nikita, cu bagajele şi boccelele făcute, *111
11 T
simbol al exilului nostru. În seara aceea nu se vedea luna, aşa că ne-am găsit un loc în lumina palidă care venea dinspre baracă. Cum altfel ne-ar fi putut găsi Nikita? Mama era îngrijorată. Îl vom găsi noi pe el, a liniştit-o tata, cam tâfnos. Câte cărute ar putea să apară din întunericul nopţii? a vrut el să ştie. Ascultându-i cum se ciondăneau, aşa cum par întotdeauna să facă soţii în ajunul unei călătorii, chiar şi în stepa siberiană, doamna Kaftal a fost cuprinsă de

singurătate şi dor după Alfred al ei: voia şi ea un sot cu care să se ciondănească. Fuseseră despărţiţi în aceeaşi manieră dementă în care bunica şi doamna Marsak fuseseră separate de soţii lor.

- Ce fericită as fi, a zis ea, să am din nou o ceartă pe cinste cu Alfred!

În timp ce toată lumea râdea, mi-am zis că viata va fi veselă alături de familia Kaftal.

Nu după multă vreme, am auzit tropăit de copite, iar prin întuneric am zărit contururile unei căruţe. Apoi s-a văzut scăpăratul unui chibrit; Nikita aprinsese scundă, înclinată pe o felinarul. Ne-am îngrămădit în căruţa îngustă, lungă şi şi ne-am cuibărit sub pături pentru călătoria scurtă, dar foarte friguroasă, prin întuneric. Frig sau nu, m-am bucurat de fiecare secundă; la urma urmelor, era o plimbare în căruţa trasă de cal şi mi-a părut rău când s-a terminat. Nina ne-a întampinat cu căldură şi ne-a spus ca, intrucat nu aveam inca *nari,* ne va asterne nişte paie pe podea. Mai târziu, ne va ajuta să ne facem câteva saltele de paie. Ne-a avertizat că trebuia să folosim cât mai puţin lampa cu kerosen şi cu cât mai multă grijă, deoarece nu se găsea combustibil, şi nici fitiluri.

Am făcut o cocă din făină, apă şi

sare şi am rulat-o pe masa curată a Ninei – coliba ei era curată după orice standarde şi neaşteptat de curată pentru Siberia – am format

chiflele obişnuite şi le-am plită. copt pe seara aceea, nu au În avut acelaşi gust în seara aceea au fost delicioase; nu se găseau altele mai savuroase nici la Stral, cea mai bună cafenea din Wilno. Nina mi-a adus un pahar cu lapte, iar eu i-am aruncat mamei o privire care spunea: „Vezi? Nu ţi-am zis eu? Chiar dacă laptele avea un gust usor amărui din cauza ierbii din Siberia, era totusi *lapte,* iar eu l-am băut. Dar am turnat o parte din el în apa caldă pe care urmau să o bea ceilalţi, ca măcar să semene cu ceaiul cu lapte.

Eram mulţumiţi. Ne făcea plăcere să auzim vântul care urla afară, făcând atmosfera dinăuntru şi mai primitoare.

Am învelit paiele în cearşafuri şi pături şi neam spus noapte bună cu aerul că nu era nimic ciudat ca şapte oameni să împartă camera cu doi străini. Dar probabil că Nina şi Nikita au găsit multe de vorbit cu privire la prezenţa noastră, întrucât i-am auzit susotind până târziu în noapte.

CAPITOLUL 7

Când m-am trezit în dimineata următoare, mama plecase deja la brutărie, iar Nina şi Nikita se pregăteau să ia micul-dejun, alcătuit dintr-o fiertură groasă, ţărănească. M-au salutat cu prietenie, dar fără să se .eneze câtuşi de puţin, şi-au mâncat fiertura bună, ţărănească, au înmuiat pâinea în lapte şi m-au privit mâncând bucata mea de pâine neagră, uscată. Aşa avea să fie: erau momente în care sa imparţi cu ceilalţi s[1] momente în care sa nu o raci, fără sentimentalisme.
Chiar înainte să plece la serviciu, Nina s-a uitat la mine o clipă, de parcă ar fi avut ceva în minte, de parcă ar fi vrut să-mi ceară ceva; apoi mi s-a părut că s-a răzgândit şi s-a multumit să mă întrebe numai la ce oră se întoarce mama.
Rămase singure, eu şi bunica ne-am apucat să explorăm. Nu erau multe de văzut în gospodăria Ninei şi a lui Nikita: aveau numai o vacă, un porc şi câteva găini, iar din grădina de legume culeseseră aproape totul, în arară de o varză sau două, căci dădea îngheţul.
Ca doi căţelandri scăpaţi din lanţ, am vrut să mergem cât mai departe. Am dat de un pârâu şi, văzând nişte

scânduri întinse peste
el, l-am traversat. Dar nu am ajuns s:(ecât pe cealaltă parte, aşa că ne-am întors. În timp, acest pârâu are să-mi devină foarte cunoscut. Aici voi spăla hainele şi tot aici voi coborî cu două găleţi ţinute peste umeri şi o a treia în mână, ca să mă întorc cu ele umplute. lar când pârâul îngheţa, tata ajuta la spargerea gheţii, o treabă nu doar obositoare, ci şi periculoasă – un singur pas greşit şi te înecai în apele îngheţate.
Am trecut de talcioc, care era roarte linistit în ziua aceea, şi am ajuns la ceea ce trecea drept cea mai elegantă parte a satului, în care o promenadă din scanduri servea drept stradă pentru cei care erau destul de norocoşi ca să locuiască de-a lungul ei, în casele mai mari, din lemn, cu obloane văruite. Mergând pe aceste scânduri, am trecut pe lângă bancă, pe lângă o clădire
mică pe care am identincat-o ca fiind biblioteca şi pe lângă o clădire albă, foarte
mare, care fusese, poate, o biserică,
dar sz 1 • • PI

acum găzduia cinematograful.
Străbătând alături de bunica acest sat pustiu, mi se părea că păşesc într-o lume ireală – nemobilată şi nepopulată.
În seara aceea, când mama s-a întors de la brutărie, Nina, care mâncase deja, aştepta cu o nerăbdare fătisă ca ea să îsi termine pâinea. Având numai o masă şi două scaune, mâncam în ture; dar, cu meniul nostru auster, viteza nu era o problemă.
- Ştii să mulgi vaca? a întrebat-o Nina pe mama.
Mama, cu obrajii livizi de oboseală, a zis că nu ştia, dar era dispusă să încerce. Nina a Z*» Â« Sz refuzat cu blândeţe oferta; poate că mama era dispusă, dar nu şi vaca. De fapt, era convinsă că l-ar lovi cu copita pe un începător. Dar ce ar fi ca mama să îi ţină companie în hambar?
Mama, care ştia că Nina avea în gând altceva decât simpla ei companie, a ieşit împreună cu ea.
În timp ce Nina şi Nikita erau în pat, iar
sforăiturile lui Nikita astupau şoaptele noastre, mama ne-a spus despre ce era vorba. Nina tânjea

după o cruce şi, cum crucile nu prea se găseau în societatea sovietică, dorul acesta devenise insuportabil. O ruga pe mama să îi dea crucea ei. Dar noi nu purtăm cruci, i-a spus mama. Nina a crezut că se temea de miliţie şi a promis să nu spună nimănui. Când mama l-a zis că suntem evrei, Nina a insistat cu încăpăţânare că era imposibil, pentru că toţi evreii aveau nasul coroiat, iar bărbaţii purtau bărbi lungi.

Oricât de mult s-a străduit mama, Nina nu s-a lăsat convinsă şi a rămas oarecum suspicioasă: ce or pune la cale oamenii aceştia, prefăcându-se că sunt evrei, când toată lumea vede clar că nu sunt?

Una peste alta, viaţa în casa Ninei şi a lui Nikita nu era câtuşi de puţin plictisitoare. Erau certurile lor violente şi împăcările pasionale. Era şi roata norocului – cine avea să fie norocosul câştigător? Cine avea să primească ocazionalul bol de supă adevărată sau o bucată de carne de la Nina? (Eu şi bunica, fiind cea mai tânără şi, respectiv, cea mai în vârstă, eram şi cele mai norocoase.) Şi mai era şi un obicei social destul de ciudat:

despăducherea, care se făcea de obicei după o cană bună de ceai fierbinte. Prima dată când am fost martoră la acest obicei, am fost invitată să particip şi am refuzat politicos. O prietenă a vizitat-o pe Nina într-o după-amiază, când rămăsesem singură cu ea. Şi-au băut ceaiul, au bârfit, şi apoi prietena, o femeie plăcută, de o seamă NT* * 1 1 * * 1 .

cu Nina, şi-a pus capul în poala ei şi s-a lăsat z > 1 1 1 » despăducheată. Instrumentul folosit era un • * Tk T • • 1 1 1 v cuţit, iar Nina, fiind o gospodină atentă, a făcut o cărare prin părul des al prietenei sale, astfel încât cuţitul să ajungă pe toată r* 11* A 1 Tk y • * suprafaţa scalpului. Când Nina a terminat, prietena ei i-a întors serviciul: Nina şi-a pus capul în poala ei. Mie mi-a venit rândul ultima şi mi-am aşezat capul în poala Ninei. -j-n 1 sz . \z . i

Era foarte plăcut şi mă simţeam mult mai bine.

Apoi mai era şi problema pâinii care *k* »1 1 dispărea.

Păstram mâncarea pe care o aveam sub *nari,* construite de tata şi Nikita – unul pentru noi şi unul pentru familia Kaftal. Intr-o zi, |* 1 1 ·IA* bunica a despachetat porţia de pâine pentru pranz.

- Credeam că mama ta a adus o bucată mai mare de pâine.

Am cercetat pâinea neagră, învelită în batista tatei, şi am fost de acord că părea să se fi micşorat considerabil peste noapte.

* . .. 1 1 ..1

- Oare au ajuns şoarecii sau şobolanii la ea? ne-am întrebat una pe cealaltă, ştiind că un şoarece nu ar fi putut dezlega batista şi apoi > 1 »1 să o lege la loc.

- Cine să fi furat din pâine? am întrebat eu.

Bunica a zis că nu trebuie să ne gândim la asemenea lucruri, că celor înfometati li se întâmplă lucruri ciudate şi că, probabil, totul era doar în imaginaţia noastră. Dar am văzut o*

că privirea ei s-a abătut spre patul Ninei. Ar fi groaznic, mi-am zis eu. Cu toate alimentele pe care le aveau, prin comparaţie cu noi – lapte, legume, carne, ceai! Cu toate acestea, m-am bucurat când am văzut-o pe bunica ascunzând cu mare grijă porţiile o o/ r > pentru cină.

O zi, două nu a mai dispărut nimic, dar apoi, pe când pofta ne era stârnită teribil de aroma ae tocăniţă suculentă de pe plită, nu a mai încăput îndoială: lipsea o felie mare de paine.

- Nu ar fi bine să mergem la miliţie? am întrebat-o pe bunica.

- Doamne fereşte! a replicat ea, cu toate că era foarte supărată.

În noaptea aceea, i-am auzit pe mama şi tata cum şuşoteau între ei. Ca o pasionată de romane poliţiste ce eram, mă închipuiam o adevărată specialistă în astfel de probleme şi voiam să îmi exprim punctul de vedere, dar mi s-a spus că aceasta nu este o chestiune potrivită pentru o fetiţă şi să mă culc. O /etkă, zău asa? întrucât mama trebuia să muncească la brutărie, eu făceam tot felul de treburi de-ale adulţilor: găteam, făceam curăţenie, mergeam la talcioc. M-am simţit profund indignată.

De dimineaţă, atenţia ni s-a îndreptat spre altceva. Peste stepa siberiană căzuse prima zăpadă. Eram încântată. Siberia sau nu, zăpada era zăpadă, iar familia noastră o îndrăgea nespus. Mama şi

tata erau schiori desăvârşiţi şi mergeam deseori la Zakopane, o stapune de schi din Polonia. Iar Miss Rachel ne ducea pe mine şi pe Musik la săniuş, îmbrăcati amândoi în paltoane

căptuşite cu blană de focă şi cu căciuli negre

din blană de focă, a mea mică şi rotunjită, legată sub bărbie cu panglici albe din lână, iar a lui Musik, un chipiu mic, cu clapete

peste urechi. (Toate blănurile noastre, paltoanele mamei şi cele ale tatei, căptuşite cu blană, erau depozitate într-un loc inaccesibil în acea zi de iunie.) Wilno, cu copacii şi parcurile sale şi acoperişurile din

ţiglă roşie, era o încântare când se acoperea de omăt.

Privind pe geamlâcul colibei, am văzut că drumurile mocirloase dispăruseră, iar zăpada înfrumusetase satul.

- Dar este abia octombrie, s-a plâns bunica, dând de înteles că în Siberia nimic nu se făcea cum trebuie.

De data aceasta, nici mamei zăpada

nu i s-a
parut incantatoare.
- Esther nu are cizme. Cu ce se va încălta? Nici unul dintre noi nu avea cizme.
- Iar paltonul nu e destul de călduros, a adăugat ea.
În glasul ei se simţea o notă de panică şi, de data aceasta, şi tata părea profund îngrijorat. Chiar şi Nina părea vinovată când şi-a tras cizmele din piele de ren, căptuşite, înalte până la genunchi, care aveau să devină nevoia noastră cea mai disperată.
- Nu-i decât o zăpadă uşoară, a zis ea. Asta e ni mi c...
Tactul nu se număra printre virtuţile ei. Doamna Kaftal se întreba de ce oare nu ni se
spusese să ne pregătim pentru Siberia? În felul ăsta, toată lumea s-ar fi simtit mai bine, nu-i aşa? Cu cizme potrivite şi paltoane din blană? Ce ar fi fost rău în asta? Karl, care vorbea rareori, i-a spus mamei sale să tacă, pe un ton atât de tăios, încât am simţit cu r
totii usturimea vorbei sale.
Pantofii îmi păreau extraordinar de strâmţi

şi de subtiri în dimineata aceea. Dar am iesit afară de îndată ce mama şi tata au plecat la muncă. Poate că nu era decât o zăpadă uşoară, dar acoperise întreaga stepă. În sfârsit, vedeam Siberia adevărată.
În cÎipa aceea, m-am îndrăgostit de *spaţiu,* de întinderea nesfârşită. Şi, pentru că Siberia era o întindere nesfârsită, a trebuit să o includ în această iubire – deşi doar puţin şi
* * 1 * * * 1 >
>
simtind o mare vinovătie.
Am luat o mână de zăpadă şi mi-am frecat obrajii, am gustat-o cu vârful limbii. Wilno! Miss Rachel! Musik! Verii mei! Aveam numai unsprezece ani şi totul mă copleşea.
Am dat fuga înapoi în casă.
În ajunul zilei în care mama urma să mă ducă la scoală, am fost în centrul atentiei: Anya a omis unul din paşii tratamentului ei cosmetic ca să îmi perie, îndelung şi viguros, părul, încercând, fără nici un rezultat, să îl readucă la viaţă; bunica mi-a tăiat unghiile şi mi-a tăcut manichiura; mama a împrumutat
un fier de călcat de la Nina, l-a încălzit pe plită şi mi-a călcat bluza şi fusta. Cu bunăvoinţa lui obisnuită,

Nikita ne-a reamintit că uleiul şi fitilurile nu trebuiau irosite pe o fetiţă de unsprezece ani, ci păstrate pentru când va împlini şaisprezece ani şi va avea nevoie de un sot.
- Vorbeşte-mi în rusă, mamă, am rugat-o eu, ghemuindu-mă lângă ea în pat.
- A fost odată ca niciodată, a început ea în rusă, a fost odată o fetiţă care...
Am aşteptat.
- Care ce? am întrebat, nerăbdătoare, în poloneză.
- Vorbeste în rusă, a murmurat mama şi a adormit bustean.
Munca de la brutărie nu-i lăsa putere pentru
a mai spune poveşti noaptea, înainte de culcare.
Dar eu nu am dormit. Care copil doarme în noaptea dinainte de a merge la o scoală nouă? Ce contează că scoala se află în sălbăticia Siberiei? Şi ce dacă acel copil este
un deportat, un capitalist într-o lume în care
nici un capitalist nu e bun de nimic? Şi, oricât de mult îmi plăcea şcoala,

exista impedimentul că nu ştiam bine ruseşte, că nu îmi făceam prieteni cu uşurinţă şi că nu aveam veri la care să apelez la nevoie – nu mai era Musik care să mă protejeze, Musik, care întotdeauna mă lăsa să câştig la şotron. Noaptea îmi aducea mai multe griji decât puteam duce.

Credeam că nu mai vine odată dimineaţa, iar când a venit, am crezut că nu se va mai termina. Mama urma să primească o oră în plus la prânz, ca să mă ducă la şcoală, la interviu. Aşteptând-o, mi-am exersat rusa: *„Zdrazvuite,* numele meu este Esther Rudomin, pe tine cum te cheamă? Am unsprezece ani. Tu câţi ani ai? Care e materia ta preferată? Care e actriţa ta preferată? ...” Din fericire, nu ştiam cum se spune în rusă: „Nu-i treaba ta, băgăcioaso”.

Şcoala a fost o surpriză. În mijlocul ansamblului de clădiri pământii care alcătuiau satul Rubtovsk în 1941, se afla ceva demn de o ilustrată poştală. Şindrilă de un alb strălucitor, geamuri limpezi precum

cristalul, cornişe decorate precum casele din poveşti şi, aşa cum se cădea pentru fala şi mândria Rubţovskului, bijuteria coroanei, un gard alb din ţăruşi, care o separa de restul satului.

- Vai, e atât de frumos..., am oftat eu, ca şi cum aş fi. pătruns într-un castel fermecat. Ce ne facem cu pantofii?

Mi-am coborât privirile **la** pantofii noştri uzi şi plini de noroi. Era păcat să murdărim această minune de frumuseţe şi curăţenie; ba chiar mai rău, să fim mustrate. În interiorul colibei, ne scoteam pantofii înainte de intrare şi îi aşezam pe soba la uscat, obiceiul locului în casele particulare.

Mama s-a gândit ce să facă. Apoi a remarcat o măturică şi cu ea ne-am curăţat pantofii una celeilalte.

Înăuntru, clădirea semăna cu scoala în care locuiserăm la mină. Coridorul lat şi pustiu, cu portretele **lui** Lemn, Stalin, Marx şi

Engels. lar din coridor se intra în clasele ale căror uşi erau lăsate deschise, pentru a pătrunde puţina căldură care provenea de la o sobă asezată în centru. Aici înceta înaintând în vârful picioarelor de-a lungul • 1 1“ 1 • 1 • coridorului pustiu, în cautarea biroului directoarei, am auzit o frântura dintr-o lecţie de matematica şi m-a cuprins teama. Matematica mi se parea dificila în poloneza; cum avea sa fie în rusa? Era o femeie în vârsta, cu par carunt şi aspru, pieptanat pe spate şi lasând la vedere un chip melancolic. Ochii ei trişti ne-au masurat din cap pâna în picioare şi s-au oprit o clipa asemănarea. În locul unei barăci pline cu geamantane, coşuri şi boccele, era o şcoală. În săli erau îngrămădite pupitre la care copiii stăteau îmbrăcaţi cu paltoane şi cu căciulile pe cap, iar în câteva cazuri, chiar şi cu mănuşi fără degete. Era într-adevăr frig, dar pentru mine, înfometată cum eram, nu numai după mâncare, dar şi după şcoală şi prezenţa copiilor de vârsta mea,

asupra pantofilor ponosiţi şi uzi. S-a ridicat sa ne întâmpine cu un zâmbet abia schitat – de mila? Poate. În orice caz, eram tratate ca fiinte umane. Ne-am dat mâna, iar eu am ezitat la limita reverenţei pe care o faceam la Wilno; nefiind sigura cât de potrivita era în Siberia, a sfârşit intr-o clatinare emotionata.
Mama i-a prezentat directoarei informaţii vitale despre mine, iar eu i-am privit chipul, pentru a înţelege unde ma plasau aceste date.
- Va intra în clasa a cincea, a zis directoarea. M-am simtit foarte usurata. Era clasa în care trebuia sa fiu. Nu aveam sa repet clasa, ajungând în acea Siberie a tuturor Siberiilor
..
pentru copii.
- A studiat limbi straine în Polonia?
Mama i-a spus ca nu studiasem la şcoala, dar ca guvernanta mea ma invaţase limba germana şi ca invaţasem, de asemenea, idiş.
- Aici va avea de ales între germană, franceză sau engleză.
Mama a ridicat o sprânceană.
- O limbă străină, la clasa a cincea, într-o...
- Într-o scoală mică din Siberia? a

terminat directoarea propoziţia mamei. Da, este ambiţia noastră să ne educăm bine copiii, pe toti.
Mama şi-a exprimat admiraţia şi a spus că decizia era să îmi continui studiile de limba
germană. întrucât aceasta era limba pe care o vorbisem adesea cu Miss Rachel, aveam sentimente ambivalente fată de ea – trădătoare? –, dar le-am ţinut pentru mine. Apoi directoarea a spus că şcoala avea puţine
rechizite şi de aceea nu îmi putea da decât un caiet deocamdată.
- Mai târziu va trebui să-şi facă rost singură de caiete. Cum, nu stiu, dar cumva trebuie făcut.
Ea şi mama au clătinat din cap, în semn de consternare împărtăşită. (Mai târziu, urma să folosesc ziare vechi, scriind printre rânduri.)
- Şi, a continuat directoarea, trebuie să vă spun că nu au mai rămas manuale. Va trebui să studieze cu un alt copil. De vină este războiul acesta îngrozitor...
- Vă rog, nu vă cereţi scuze, a spus mama. Ii va face bine să împartă cărţile cu un alt copil.
O
va ajuta să-şi iacă prieteni.

De multe ori, în Siberia mă trezeam fără să ştiu unde mă aflu, uneori nesigură dacă eram cu adevărat treză, alteori nestiind cine sunt.

În dimineata în care urma să mă duc la şcoală pentru prima dată, m-am trezit într- un întuneric care era mi steri os ca i ni ma unei păduri întunecate, iar sunetele pe care le auzeam în apropiere erau bătăile acestei inimi. Dar urletul unui lup din stepă m-a readus la realitate. Ritmul acela straniu era răsuflarea părinţilor mei, a bunicii, a familiei Kaftal, a Ninei şi a lui Nikita. Respirau, suspinau, sforăiau, trăgeau brusc aer pe nas cu un gâlgâit comic. Uneori vorbeau sau strigau m somn. ,,Solomon! , striga bunica. Noaptea, coliba era plină de zgomote.

M-am aplecat şi mi-am trecut degetele peste caiet şi peste ciotul de creion pe care mi-l dăruise Karl Kaftal. Cât aveau să tină? Cât de mărunt aveam să fiu nevoită să scriu?

M-am strecurat afară din pat, mi-am

pus lenjeria de corp, care fusese ţinută caldă în plapumă, şi, aruncându-mi paltonul pe spinare, m-am dus tremurând la toaleta din spate. Nu mai iesisem niciodată atât de devreme. Luna şi stelele se vedeau limpede şi strălucitoare, iar stepa era vrăjită. Am ridicat privirile către lună şi m-am rugat să- mi fac prieteni la şcoală; de teamă că eram prea lacomă, am corectat pluralul – o singură fată, te rog, cu care să mă joc. Sau dacă Musik mi-ar ierta-o, un băiat ar fi aproape la fel de bun.
În dimineaţa aceea, în cinstea acelei ocazii

> *

speciale, Nina mi-a dat un pahar cu lapte cald.
M-am îmbrăcat cât de călduros am putut, deşi nu venise încă iarna cea grea, cu un pulover (care în următorii ani avea să-mi devină ca o a doua piele) peste bluză şi cu singurul meu palton şi m-am încălţat cu pantofii negri din piele, care nu doar că mă strângeau, ci începeau să se crape din cauza umezelii, a noroiului şi a căldurii sobei. Oare n-

am fi putut să vindem ceva şi să ne cumpărăm nişte cizme din piele de ren? Dar aveam să le găsim de cumpărat? Problema devenea din ce în ce mai presantă. Incepuserăm să recunoaştem semnele degerăturilor – chipurile pline de cicatrice, mersul târşâit al picioarelor lipsite de câteva degete.

Mama trebuia să ajungă devreme la brutărie, aşa că eu, strângând la piept caietul şi creionul, am plecat singură către şcoală. Nu

m-am gândit că era nevoie de mult curaj ca un copil să meargă singur pe un drum prin

Siberia, fiind din toate punctele de vedere un

străin – din vârful pantofilor săi nepotriviţi până în vârful limbii, care se împotmolea în cuvintele necunoscute. Eram prea ocupată, încercând să recapitulez în minte alfabetul rus.

Pe drum, atentia mi-a fost distrasă de o urmă în zăpadă; semăna cu un şotron şi am topăit prin el, aşa cum se face.

Desi am sosit foarte devreme, erau câpva copii care mă întrecuseră. I-am văzut stând în clase, pălăvrăgind şi tachinându-se. Într-o rusă care devenise deodată şi mai stricată decât de obicei, l-am întrebat pe un băiat pe care l-am întâlnit pe coridor care era clasa cu numărul cinci. Vorbind foarte tare, băiatul m-a întrebat dacă eram o elevă nouă. Desi înţelesesem perfect întrebarea, am ridicat din umeri.

- Nu ştii? a întrebat el, cu o surprindere lesne de înţeles.

Am roşit şi m-am grăbit spre clasa pe mi-o indicase. În sala numărul cinci, câpva copii cu căciuli şi haine pe ei erau aşezaţi la pupitrele lor şi o priveau pe învăţătoarea care scria pe tablă. Femeia s-a întors când am intrat şi m-a privit atât de sever, încât mi-a pierit tot curajul. În plus, părul ei tuns scurt şi silueta scundă şi îndesată îmi dădeau impresia de încăpăţânare ursuză.

- Tu esti Esther Rudomin. Din Polonia. Vorbeşti prost limba rusă, a zis de parcă ar fi
citit dintr-un dosar care urma să îmi hotărască pedeapsa. Misiunea mea va fi să mă asigur că îţi vei îmbunătăţi cunoştinţele. Numele meu este Raisa Nikitovna. Mergi şi
asază-te în ultima bancă din al treilea rând.
- Vă multumesc.
Ultima bancă din al treilea rând... unu... doi... trei... De teamă să nu fac o greşeală, aproape că am ajuns la al patrulea rând, dar m-am oprit la timp.
Mi-am pus caietul şi creionul la mijlocul pupitrului şi am aşteptat. Ceilalţi copii au început să intre pe rând şi să îşi ocupe ± ± > > ±
locurile, privindu-mă cu o curiozitate sinceră. Eu nu mă simteam la fel de deschisă; mi-am ţinut ochii în jos, dar nu atât de mult încât să nu îi pot cântări şi eu din priviri. I-am recunoscut pe unul sau doi,
din talcioc, şi în general păreau un grup de supravieţuitori rezistenţi, veseli şi îmbujoraţi ai vieţii grele din Siberia.
Când a sunat clopoţelul, s-au ridicat

cu toţii, s-au înclinat către Raisa Nikitovna şi au strigat la unison:

- Bună dimineata, Raisa Nikitovna.

- Bună dimineaţa, copii.

Fără alt cuvânt, a ridicat o carte şi a spus numărul paginii. Era o fabulă de scriitorul rus Ivan Krîlov şi toată lumea avea cartea, în afară de mine. Sentimentul pe care îl trăiam trebuia să fie asemănător cu cel pe care-l ai când eşti singurul soldat fără armă. M-am aplecat spre fata care stătea lângă mine şi am întrebat-o dacă pot să mă uit pe cartea ei. A fost de acord, în silă. Era o fetită frumoasă, cu părul scurt, cârlionţat şi blond, şi ochii de un albastru tipic ţărilor nordice. Am întrebat-o cum o cheamă, dar mi-a spus să tac, că nu e voie să vorbim în timpul orei. Prima mea lectie în Siberia a fost memorabilă prin sentimentul de descurajare -am trăit. Fabula lui Krilov imi scăpa, pierdută cum era într-o mare de litere chirilice, la fel şi cartea – literalmente. Colega mea reuşea cumva să o tragă departe de privirea mea, silindu-mă să mă forţez să mijesc ochii şi să o înghiontesc ca să o dea mai

aproape. Evident, abia reuşisem să citesc primul paragraf când Raisa Nikitovna a început să pună întrebări elevilor. Spre groaza mea, o întrebare mi-a fost adresată chiar mie. Din fericire – dovedind mai multă
bunăvoinţă decât as fi crezut că are femeia aceea cu chipul sever –, întrebarea se referea la începutul fabulei. Când am început să răspund în rusa mea poticnită, toţi copiii şi- au întors privirile spre mine; m-am pregătit pentru hohotele batjocoritoare pe care le aşteptam. Dar nimeni nu a râs. După cum aveam să aflu, disciplina nu punea nicicum probleme în şcolile din Siberia. În lumea aceea nemiloasă, mersul la scoală era un privilegiu cu care nimeni nu voia să se joace. La sfârsitul lectiei, Raisa Nikitovna m-a prezentat colegilor:
- Aceasta este Esther Rudomin şi vine din Polonia. După cum v-aţi dat seama, nu cunoaste bine rusa şi va trebui să se pună serios pe treabă ca să recupereze. Va folosi manualele împreună cu Svetlana. Ridică-te, Svetlana.
S-a dovedit că Svetlana era fetita

frumoasă care stătea lângă mine; perspectiva de a folosi împreună manualele nu era încurajatoare. Cu toate acestea, am ţinut un mic discurs preţios, mulţumindu-i Raisei „KT*!* * • A 1 «■ A «■ A •
Nikitovna şi promiţând să învăţ cât mai bine. Vom învăţa gramatica limbii ruse, pe care o cunoşteam foarte puţin? am întrebat T”\ *X. T * 1 * * *
eu. Pe Raisa Nikitovna nu a impresionat-o zelul meu; mi-a răspuns scurt că vom studia gramatica limbii ruse, bineînţeles – o zi • • ••• «w- r i 1 gramatică, o zi poezii şi poveşti. La ce rel de şcoală îmi închipuiam că venisem? părea să spună tonul vocii ei.
M-am asezat.
Din fericire, clopoţelul a sunat chiar atunci şi am descoperit că, în această şcoală, erau pauze scurte între ore, pentru că profesorii erau cei care se mutau din clasă în clasă, şi nu copiii. Imediat am fost înconjurată de copii care îmi adresau o mie de întrebări, pe care de-abia dacă le înţelegeam, darămite să mai pot şi răspunde la ele: Veneam din Polonia? Unde se află Polonia? Ce limbă se vorbeşte acolo? Este frig acolo iarna? În

ciuda dificultăţii lingvistice, atenţia pe care o primeam din partea colegilor mei mi se părea mai degrabă mângâierea unor lăbuţe catifelate decât un asalt.
Clopoţelul a sunat din nou şi a intrat un bărbat zbârcit şi mic de statură. Din nou, copiii au amuţit, s-au ridicat în picioare şi sau înclinat. De data aceasta, m-am înclinat şi eu. Bărbatul acesta preda matematica, o materie care avea să devină pentru mine nu 1 1 • („'* • 1 vz • 1 1 1 • • 1 • 1 w doar dificilă, ci de-a dreptul imposibilă. X *T* 1 .A 1 A A 1 • Al •
Vorbea atât de încet, încât abia îl auzeam şi z ' scrijelea pe tablă nişte lucruri care îmi erau la
fel de greu de înţeles. Când s-a terminat lecţia şi ne-a dat o grămadă de teme de făcut, am întrebat-o pe Svetlana ce s-ar întâmpla dacă nu o puteam face pe toată. Ea mi-a răspuns veselă că ar fi mai bine să o fac, pentru că profesorul acesta era cea mai mare teroare dintre toti. Dacă era ceva de

care chiar nu aveam nevoie, mi-am zis eu, era o teroare în plus în Siberia.
Pe măsură ce ziua înainta, i-am cunoscut pe bărbatii şi femeile care aveau să ne învete germana, istoria şi geografia. Am aflat că aici notele se dădeau de la unu la cinci – cu obişnuitele plusuri şi minusuri – unu însemnând corijentă, doi, mai prost decât un • • • P* • 1 1 1 • *C** • 1 1
sase, iar cinci fiind extrem de dificil de obţinut şi, practic, echivalent cu primirea 1 * 1 * T * A11
Ordinului Lemn. Am aflat că anul scolar începea în septembrie şi se termina la finalul lui mai, cu o vacantă de Anul Nou şi o săptămână liberă pentru a putea ajuta la însămânţările de primăvară.
Istoria se preda cu câteva omisiuni curioase, una din ele fiind ultimul tar. Acesta dispăruse, pur şi simplu, din istorie; execuţia sa şi a familiei sale nu au fost niciodată menţionate de către profesor. Şi nici de către mine, trebuie să spun. Fără prea multă dădăceală din partea părinţilor mei, am A l SZ z\ z-, . 1 . • 1 • *
înţeles că în Siberia era mai bine să

nu spui prea multe. Decât să le vorbesc colegilor mei despre ţar – sau despre capitalism, dacă l-aş fi înţeles –, mai degrabă mi-aş fi pus capul pe butucul călăului. Nu doream să fiu o eroina, şi cu atat mai puţin o martira.

Dar exista un beneficiu neaşteptat pe care il aducea studiul istoriei: odată cu studiile noastre despre Petru cel Mare, Ecaterina, Rasputin, Revoluţia Franceză, Revoluţia Rusă, Revolmia Industrială, citeam romanele potrivite subiectelor. Citeam *Petru cel Mare* de Aleksei Tolstoi, citeam Dumas, citeam Balzac, citeam Dickens (ca exemplu al nenorocirilor capitalismului), citeam despre Şpartacus... Citeam, citeam, citeam.

Intrucât trebuia să studiez împreună cu Svetlana, ea era persoana care, cel mai probabil, putea să îmi devină prietenă. Dar cu cât mi se acorda mai multă atentie, cu atât Svetlana devenea mai prostdispusă. Am simţit că Svetlana era regina stupului, iar eu devenisem rivala el. Bănuiala mi s-a confirmat când am

intrebat-o dacă pot veni la ea acasă, să studiem împreună. Răspunsul ei a fost un „Nu!” scurt şi tăios. Aveam voie să iau cărţile seara după ce îşi termina temele, dar nu-mi rămânea altceva de făcut decât să mă duc repejor înapoi acasă şi să 1 « • A J 1 » studiez singură.

La sfârşitul primei zile la şcoală, m-am 1 • • '■—X • • 1 * * 1 prăbuşit pe *nari.* Din confuzia acelei zile, scoteau capetele trei balauri care trebuiau răpuşi: Svetlana, Raisa Nikitovna şi Krîlov în alfabet chirilic. În această ordine.

Nu stiam că în culise mai stăteau unul sau doi la pândă.

CAPITOLUL 8

Într-o zi, a dispărut o bucată de brânză. Stăteam la masă, străduindu-mă să-mi fac tema, iar bunica şi doamna Kaftal erau aşezate pe *nari-ul* familiei Kaftal, angajate în > A z Cb J întrecerea lor preferată, amintirea lucrurilor 7^ *1 * * 1 1 trecute. Cine avea cele mai mari probleme cu servitorii? Al cui sot avea cel mai extravagant gust la

bijuterii? Al cui soţ se omora cel mai mult cu munca? Care era mai pretenţios la cămăşi? Care cunoştea cele mai bune restaurante din Varşovia? Cu ochii aprinşi şi clătinând din cap, aceste două artiste recreau trecutul de parcă ar fi făurit armuri pentru cavalerii lor.

Mergeam la şcoală de o lună. Trecutul, cel de-Al Doilea Război Mondial şi exilul aveau mai puţină importanţă pentru mine decât problema găsirii lui *x:* dacă y = aşa şi pe dincolo, iar z = aşa şi pe dincolo, eu eram singura care nu ştia valoarea lui *x.* Lecţiile mi se pareau extrem de dificile, profesorii severi, îar Svetlana tot mai neprietenoasa, pe masura ce restul copiilor continuau sa fie prietenoşi şi curioşi în privinţa mea. Dar nu devenisem una de-a lor. Din punctul lor de vedere, eu veneam dintr-un taram de legenda. Deşi ma dovedisem îndeajuns de şireata încat sa îl retrogradez *pe* tata la nivelul unui „fel de inginer , vorbisem totuşi prea explicit despre

viaţa noastra burgheza la Wilno, iar hainele mele, desi uzate, erau de o calitate mult mai buna decat ale lor. În mod absurd, la fel cum eram uneori în scoala din Wilno, şi aici eram o paria, sarmana fata bogata, straina. Cea mai mare dintre ambiţiile mele era sa ma integrez printre ei; a doua ambitie era sa ma descurc mai bine la teme; altele, ca de pilda sa devin o scriitoare vestita, erau umbrite deocamdata.

- Nu mai vorbiţi atat de tare! le-am rugat, caci *x* refuza sa se arate.

- Ii e foame, s-a scuzat bunica în fata doamnei Kaftal. Mananca ceva, Esther.

Era prea devreme pentru cina, dar m-am gandît şi eu ca o bucaţica de branza ar ajuta. Am scos-o din coşul cu capac de sub patul nostru şi am descoperit ca disparuse cel puţin jumatate. Am ţipat.

1**1

- *Din nou?* Bunica era în pragul crizei de isterie. Ce ne facem?

- Să mergem la miliţie, am strigat eu, fără

sa-mi pese cine ma auzea.
- Nu! Nu! Nu! a zis doamna Kaftal, care sărise din pat.
T-i «1
Eu şi bunica am rămas cu privirile holbate la ea. E adevărat, cu toţii ne temeam de miliţie, dar chipul ei se colorase într-un roşu violent şi tremura din cap pană în picioare. Nu mă puteam uita în ochii ei.

urmat o tăcere cumplită, iar apoi bunica a zi s:
- Esther, nu îţi mai închipui lucruri, nu a dispărut nimic. la o bucată de branză şi întoarce-te la tema ta.
Am făcut cum mi s-a spus. Mă simţeam groaznic de ruşinată, ca şi cum *eu* aş fi fost cea prinsă la furat.
- Sotul meu a fost întotdeauna foarte pretenţios în alegerea guvernantelor pentru nepoţi..., a continuat bunica, pe o voce

. —

curajoasa.
Dar doamna Kaftal s-a plans de o durere de cap, iar bunica s-a întors în patul ei, în varful picioarelor.
Alimentele au continuat să dispară. Din cand în cand, se întampla din nou, iar cand se întampla, ne abţineam să mai spunem ceva, de parcă foamea care provoca furtul

era o boală fatală, ce nu trebuia dezvăluită pacientului.
Problemele se tineau scai de noi. începusem să tuşesc. Noaptea, în baracă, încercam să-mi înăbuş tusea, dar cu cât încercam mai mult, cu atât tuseam mai mult. Nina şi Nikita îsi continuau somnul netulburati, dar ceilalti se foiau nelinistiti. Iar părinţii mei şi bunica au început să se îngrijoreze: nu aveam medicamente pentru tuse, nici măcar lapte şi miere, nu aveam *cizme.*
Tusea mi s-a înrăutăţit, iar drumul până la şcoală şi înapoi era tot mai lung, din cauza acceselor de tuse şi a nevoii de a-mi recăpăta suflul după ele. Mama a auzit că ar fi rost o doctoriţă foarte bună în şat, printre noii refugiaţi de la Moscova. începuse asaltul germanilor asupra Rusiei.
Cabinetul ei se afla în infirmeria satului şi nu era foarte atrăgător. Dar ea purta un halat alb şi un stetoscop şi, cu cărarea ei pe mijlocul capului şi părul strâns la spate într- un coc, era prototipul doctoriţei rusoaice.
Din clipa în care mi-a prins bărbia în

mâna ei lată şi m-a privit în ochi, am plăcut-o şi
am simţit încredere. Mi-a examinat pieptul şi spatele, mi-a luat temperatura şi pulsul. Nu avea echipament radiologic, nu exista 11
1 *
laborator pentru analize, poate găsea un microscop ca să facă o analiză a sputei, dar era convinsă asupra diagnosticului: o bronşită severă, care nu trebuia neglijată, altfel... Ea şi mama au terminat fraza din
• • • priviri.
Trebuia să fiu trimisă fără întârziere la pat.
- Dar lecţiile mele... Şi asa sunt în urmă... Doctoriţa a clătinat din cap.
- Nu ai voie să te extenuezi cu temele. Fără scoală. Numai odihnă. Numai odihnă şi nici un fel de efort. l-a zâmbit tristă mamei. Nici un fel de efort.
T-» **1**
- Fără *s coala?* Până când?
- Vom vedea. Cel mai probabil, până la pri
— —
mavara.
- *Laprimavara?* Dar voi rămâne *în urma*am ■ elit eu.
Doctorita m-a îmbrătisat.

- Deja nu respecţi indicaţiile medicului. Am spus fără efort, fără griji. Lipsa de griji este cel mai bun medicament pentru tine. Fără griji şi multă odihnă, odihnă, odihnă. Pentru

trup şi pentru minte. Este singurul medicament pe care il avem – şi o să-l folosim. S-a uitat din nou la mama. De fiecare dată când e cu putinţă – lapte, ouă...

Apoi, ca şi cum ar fi comis o gravă gafă socială, a roşit şi s-a oprit. Dar de mai multe ori în timpul acelei ierni foarte lungi, doctorita aceasta urma să mă viziteze, aducând un ou, sau o carafă de lapte, sau un borcan cu supă.

Şi aşa a treouit să-mi petrec în casă cea dintâi iarnă siberiană. Acolo m-am confruntat prima dată cu tragedia.

Bătaia în usă s-a auzit dis-de-dimineată. Era un alt deportat, abia venit dintr-un lagăr de muncă, un fost avocat, unul eminent – toti fuseseră eminenţi odată. Omul a ajuns pe ocolite la motivul vizitei sale. În lagărul de muncă, multi oameni erau bolnavi. Fără

îngrijire, fără medicamente, mureau

pe capete, însă erau copaci care trebuiau tăiaţi. Omul fusese bolnav, grav bolnav – *care* om? Şi i se ordonase să taie copaci, un bătrân suferind de pneumonie. Avea misiunea tristă de a-i spune bunicii...

Bunica a scos un ţipăt.

Cât despre mine, dragostea pentru bunicul fusese o parte atât de statornicită a vieţii mele de până atunci, încât nu ştiam cum să reacţionez la sentimentele de pierdere, suferinţă şi teroare care mă copleşeau.

Alb la faţă şi îndârjit, cu furia şi durerea CI

^11*1

fulgerându-i în priviri, tata a început doliul

ritualic pentru tatăl lui. Nu ştiu cum s-a putut face, dar dimineaţa şi seara se adunau în cabană zece bărbaţi evrei care străbăteau drumul greu, prin vânt şi frig, înainte şi după Dumnezeu ştie ce muncă grea, ca să spună rugăciunea pentru cei morţi. Pentru că studiase la scoala rabinică, tata era cel care conducea slujba.

Bărbaţii aceştia îşi acopereau capul

cu ce aveau la îndemână – o şapcă, o căciulă, o kippa care fusese luată în grabă înainte de plecare, o batistă, o cârpă – şi se întorceau p 11* *
cu raţa spre lerusalim.
- *Yisgaddal v'yis-kad-dash.* Mărit şi sacru fie numele Său.
Frumosul Kadis.
În a treia noapte, uşa a fost dată de perete pe neaşteptate. Era poliţia. Cei zece bărbaţi au întors capetele şi au rămas nemişcaţi.

.C * .*

Ştiau că este împotriva legii să înfiinţezi o sinagogă? Şi că se pedepseşte?
Dar ei nu înfiinţaseră o sinagogă.
A, nu? Atunci ce făceau?
Îşi jeleau mortul.
Care mort?
Slujba de doliu a fost întreruptă. Tata a fost chemat la şeful poliţiei. Ce dovadă avea că tatăl lui era mort? Şeful poliţiei nu s-a lăsat uşor convins. Tata a plecat cu puternica impresie că ar fi mai bine să nu mai existe slujbe comunitare de nici un fel şi că acum comunitatea evreiască era suspectă.
Timp de opt zile, bunica a ţinut şiva,

avandu-ne alături doar pe mine şi pe doamna Kaftal. O dată sau de două ori a venit o altă femeie în varstă, rătăcită prin Siberia, ca să îi prezinte condoleanţe. Acasă, în timpul acestei perioade, bunica ar fi fost înconjurată de familie şi prieteni, care ar ,fi

venit să o ajute să depăşească şocul iniţial. În Siberia, a îndurat cele opt zile de doliu întinsă pe *nari,* părând că abia mai trăieşte. Din cand în cand, spunea ceva care ne arăta că, întinsă acolo, retrăia zilele în care fusese curtată, căsătoria lor, marea dragoste pe care şi-o purtaseră unul celuilalt.

- Aceea a fost ziua în care mi-a adus violete, unele mari şi mov... Karlovy Vary... ca într-o poveste de dragoste... Fiecare dumicat pe care-l lua îl gustam eu mai întâi... Solomon al meu spunea că s-ar putea crede că suntem în bucătăria familiei Borgia, iar soţia mea suspectează prezenta otrăvii...

Conform tradiţiei, lumânarea *yahrzeit* pentru cei morţi ar ţi. trebuit să ardă pe toată perioada doliului, dar nu aveam lumânări; în schimb, bunicii i s-a permis să ţină

aprinsă peste noapte lampa cu kerosen, cu flacără mică. Combustibilul şi fitilurile se găseau

1 X T * * X T e 1 e

greu, dar Nina şi Nikita aveau un mare respect pentru ritualuri şi tradiţii. Mai erau şi altii: femeile în vârstă duceau câteodată pâine sub şalurile lor, pe ascuns, ca să fie

» 7 1 7

binecuvântată de un fost preot.

Al Al* **1 *l1***

Când s-au încheiat cele opt zile, bunica a început să plece în stepă şi dispărea câteva ore. Rămasă singură în cabană, aşteptându-i întoarcerea, îmi imaginam că îi aud încă strigătele.

În noaptea aceea au venit primele viscole siberiene. Mi se părea de necrezut că forţa vârtejurilor de vant care izbeau miile de kilometri de stepă nu vor lua pe sus micuţa noastră colibă. Nu departe de noi, acoperişul unei alte colibe s-a prăbuşit în noaptea aceea. Ferestrele noastre s-au acoperit de gheaţă, dar, privind printr-o crăpătură a uşii şi nevăzand decat nesfârşita zăpadă învolburată, aveai sentimentul că te prăbuşeşti prin spaţiu, într-o izolare deplină. **În** iarna aceea au rost multe astfel de

furtuni. În primele câteva ocazii când i-am văzut pe părinţii mei încotosmănându-se cu tot ce au sz • r 1 • i • găsit, transformându-se în siluete groteşti – din fericire, cumpăraseră nişte cizme din . . piele de ren, peticite, vechi şi ieftine, din talcioc – şi ieşind afară în zăpadă, am fost îngrozită, şi pe bună dreptate, de gândul că nu-i voi mai revedea niciodată.

Mama a deprins repede câteva tehnici pentru a se proteja. A învăţat metoda siberiană de a se înrăşura în şalul crosetat, acoperindu-şi capul şi faţa şi lăsând afară numai un ochi.

Cu toată lumea îmbrăcată în felul acesta, spunea ea, în stepă puteai trece fără să ştii pe lângă propriul copil, dacă şalul nu avea un semn distinctiv. Genele acelui ochi lăsat expus – sau ale ambilor ochi, dacă frigul o permitea – îngheţau, formând o crustă albă, pe care eu o găseam foarte frumoasă. ■ * * • li sz • Desigur, nici nu se punea problema să poţi purta ochelari.

A mai învăţat că untura de gâscă era o necesitate. După primele degerături

– pielea s-a făcut mai întâi albă cum e grăsimea de porc, apoi purpurie – a reuşit să facă rost de nişte untura de gasca şi s-a manjit cu ea pe faţă, pe degetele de la mâini şi de la picioare. Dar chiar şi aşa, tot a mai suferit şi alte degerături, mai ales ale degetelor de la maini.

Oricât de mult aş fi îndrăgit zăpada, nu mă simţeam văduvită de o plăcere când mi se interzicea să ies în acele viscole – mai puţin atunci când era nevoie să folosesc tălpici de zăpadă, pe care mama şi tata **i-au** improvizat **din** bucăti de lemne.

Pe măsură ce treceau săptămânile şi lunile, iar zăpada se acumula, uneori aproape acoperind coliba, iar izolarea pe care o simteai intr-o colibă siberiană era mai mult decât solitudine şi singurătate, era mai degrabă **un** al şaselea simţ cu care te năşteai şi pe care nu il puteai pierde nicicând.

Nu aveam cu cine sau cu ce să mă joc, nici de citit, cu excepţia cărţilor pe care Anya le împrumuta din când în când de la biblioteca din Rubtovsk.

Când vremea nu ii permitea bunicii să işi poarte nefericirea prin stepă, stătea întinsă pe *nari,* cufundată în suferinţa ei, oră după oră, zi după zi, în timpul acelei prime ierni siberiene.

CAPITOLUL 9

Nina ne-a anunţat că urma să aibă un copil şi că trebuia să ne mutăm. Veşti bune pentru ea şi veşti proaste pentru noi. Nu doar că ne obişnuiserăm să locuim împreună cu aceşti oameni prietenoşi, dar găsirea unei locuinţe devenise o problemă extrem de serioasă.

Deja tot mai mulţi oameni fugeau din partea europeana a Rusiei, de frica armatei germane, siberiene.

Rusiei, de frica armatei şi se îngrămădeau în satele

Cu toţii mergeam pe rând în explorare. Chiar şi eu am avut voie sa merg când nu era prea frig – o exprimare mai relativa ca aceasta nici ca a existat vreodată – sau nu era viscol şi, într-un târziu, am găsit o locuinţă nouă în cealaltă parte a satului. Căsuta curată şi veselă a Ninei şi a lui Nikita era o locuinţă de vis prin comparaţie cu aceasta. Coliba mică şi murdară, cu două camere minuscule şi întunecate, era ocupată de două surori posace şi de un băieţel la fel de posac. Ni s-a spus că ne putem muta în locuinţa urechile lor urma să

temporar (un cuvânt mai degrabă promiţător decât ameninţător pentru contribuim cu jumătate din combustibilul pentru încălzire; iar chiria urma sa fie dublul sumei plătite lui Nikita. Pentru a ne bucura de această

dărnicie, era necesar să primim permisiunea de la poliţie. Ne-a fost acordată şi ne-am mutat în noua noastră locuintă.
De data aceasta, nu am mai avut căruţă şi ne-am cărat bagajele singuri dintr-o parte a satului în cealaltă. Desi la momentul acela Rubţovsk era încă mic din punctul de vedere 1 1***1 ᵂ 1 * 1
1 ᵂ 1 * • *
al populaţiei şi al numărului de clădiri şi edificii publice, se întindea pe o zonă foarte largă şi ne-au trebuit mai multe drumuri
dus-întors, fiecare de peste o oră.
Nu ştiu *C* 1 1 • • ᴬ
*1 * 1
cum se race, dar chiar şi în vremurile acelea austere acumulaserăm mai multe obiecte decât puteam duce în valizele noastre şi în cos – încă o cratită sau două, un sac de făină, unul de cartofi. –, iar pe unele dintre acestea le-am cărat în spinare, Învelite în cearsafuri.
Toţi şapte ne-am înghesuit intr-una
din caT 1 ♦ 1 sz1 11
mere. Încăperea abia dacă era destul de mare ca să încapă în ea două *nari* şi nu mai rămânea nici un

pic de loc pentru mobilă. Am *trăit* pe aceste două paturi – acolo A J J • 1 1 • .
mâncam, dormeam, ne odihneam, discutam, ne certam, iar când am revenit la scoală, tot acolo am fost nevoită să studiez. Dar principala noastră preocupare în acea cameră era lupta cu ploşniţele. Ploşniţele se târau pe
17 **1 >** *t* *> t* **1**
r • • **„I**
paturi, pe pereţi, pe tavan şi pe podeaua acelei încăperi şi, indiferent cât kerosen foloseam, nimic nu părea să le alunge. Ce-i drept, coliba siberiană este cunoscută ca un loc propice ploşniţelor – poate că bălegarul are ceva de-a face cu asta –, dar aceea trebuie să fi. fost un caz extrem.

Luând toate aceste aspecte în considerare, pe 1 A sz • • 1 ..11
*
lângă mirosurile amestecate, de kerosen şi bălegar, un drum până în cealaltă cameră pentru a folosi plita era un lux, chiar dacă proprietăresele spuneau cât se poate de clar că isi doreau să nu fie

necesar. De asemenea, spuneau clar că nu voiau ca băieţelul să aibă de-a face cu mine. Singura persoană care scotea de la ele un „bună dimineaţa sau un „bună seara” era tata şi până şi el a renunţat după o vreme.
Dar într-o seară, tata nu s-a întors de la

—

munca.
- Poate că nu au ieşit calculele bine, a spus mama, şi caută unde s-a strecurat greşeala.
Am ieşit din casă şi m-am uitat de-a lungul drumului, care devenea tot mai întunecat.
Felinare nu erau; ca să vezi noaptea, depindeai de luminile din colibe sau de lună, dacă se zărea pe cer. Insă prin întunecime nu se vedea nicio umbră mişcând. Era un frig

amarnic, asa ca m-am întors inauntru.
- O greşeală atât de mare, Raya? a spus bunica, după o vreme.
- O greşeală mică poate lua mult timp ca să fe corectată, a răspuns mama scurt.
Apoi, spre uşurarea mea, mama a hotărât să-

i ducă tatei ceva de mâncare. Cine ştie cât timp trebuia să mai stea la muncă?
Dar s-a întors cu mâncarea. Vocea îi tremura, în ciuda străduintei ei de a-şi menţine tonul calm: tot locul era pustiu!
- Mamă...
A dus un deget la buze, arătându-mi că nu trebuie să o neliniştim mai mult pe bunica.
- Raya... Raya..., a început bunica
- Poate că l-a invitat un prieten acasă, la o farfurie de supă bună.

Optimismul neobişnuit al mamei mi se
Nici Anya nu s-a aranjat în seara aceea; în schimb, mi-a spus ca parul meu e un dezastru şi s-a oferit sa mi-l perie. Dar eu eram prea nelinişţita şi tot dadeam fuga la uşa, sa privesc afara.
Aşa au trecut orele. Au aparut stelele. Şi luna plina. Dar tata, nu. În seara aceea nu mam rugat; am dat un ordin.
Într-un târziu, ne-am dezbracat şi ne-am strecurat în aşternuturi. Am jucat un joc. Ne-am prefacut ca tata nu se dusese acasa la un prieten, ci fusese chemat departe cu treburi, unele foarte importante. Ne-am spus noapte buna şi toata lumea s-a prefacut ca j r r doarme.
Am ramas treaza toata noaptea, cu urechile ciulite, şi îmi imaginez ca paşii tatalui meu, pe care ma straduiam sa îi aud pe drum, erau, de fapt, bătăile inimii mele.
A venit dimineata, şi tata tot nu se întorsese. Mama s-a dus la brutarie sa spuna ca era bolnava şi trebuia sa mearga la doctor. 1 s-a dat liber în ziua aceea şi o trimitere la doctor.

Ea s-a Întors acasa şi am stat de veghe impreuna.
Toata ziua am aşteptat, privind cu rândul pe geam. Ce aşteptam? am vrut sa întreb. De ce nu facem ceva? Dar pe chipul împietrit al mamei vedeam ceva care ma făcea sa îmi infrânez intrebarile şi lacrimile. După-amiaza nordică, mohorâtă se stingea, când am zărit o siluetă gârbovită apropiindu- se de colibă. l-am dat un ghiont mamei. Nici uneia dintre noi nu-i venea să se uite; era cu siguranţă cineva care aducea veşti proaste. Usa s-a deschis şi era tata. Abia l-am recunoscut. Ochii îi erau afundaţi, pe chipul alb ca zăpada siberiană, şi mâinile ii tremurau violent.
- Tată! am exclamat, dând să mă reped spre el. Ce s-a întâmplat?
Mama m-a tras înapoi.
- Ce importanţă are ce s-a întâmplat? Tata e aici, asta-i tot ce contează.
- Zahăr...? a cerut tata, cu glas pierit.
Da, aveam ceva. Strângeam zahărul pentru urgenţe, pentru momentele de oboseală extremă, disperare sau slăbiciune cauzată de boală, când am fi avut nevoie să mai Prindem un

pic de vlagă.
Ata a luat o linguriţă de zahăr şi un pahar cu apă, dar, cu mâna lui tremurândă, l-a vărsat. Apoi s-a întins în pat şi a închis ochii. – Totul e în regulă, a murmurat el. O să vă spun mai târziu.
A aţipit imediat şi a dormit multe ore, în vreme ce noi toţi ne-am înghesuit pe patul familiei Kaftal. În seara aceea, printr-un consens nedeclarat, nu am folosit plita surorilor; nimeni nu voia să înfrunte chipurile lor posace sau riscul unor întrebări din partea lor (până acum, rămăseseră la fel de taciturne ca de obicei, fără să spună nimic, fără să întrebe nimic); pe lângă asta, pentru prima dată, nu ne era foame. Am păstrat fampa aprinsă, arzând preţiosul ulei, şi l-am vegheat pe tata.
Intr-un final s-a trezit, iar mama i-a dat o altă linguriţă de zahăr şi nişte pâine. Mâinile 11 tremurau inca.
Apoi a început să vorbească. Un agent NKVD, temuta poliţie secretă, venise la el de dimineată şi il condusese la biroul lor. Stiam că au birouri separate de cele ale poliţiei locale? Nu, nu ştiam, dar, punând întrebarea astfel,

tata părea să sugereze că această separare sporea puterea şi teroarea rezervei lor.
- Luminile acelea..., a zis, acoperindu-şi
ochii cu degetele răşchirate, asemenea i ♦ ♦ /x *r ,*
i ♦
lumini... M-am asezat în rata lor... şi au vorbit... şi au vorbit... întrebări... Întrebări... ore şi ore... au făcut cu rândul... nu s-au oprit o clipă... Nu mi-am închipuit nicicând că vocea omului ar putea fi o armă
atât de bună... fără oprire... douăzeci şi patru de ore? ... Nu ştiu... poate mai mult... am pierdut noţiunea timpului... am
pierdut...
* * *
Vocea i-a pierit.
- Ce? a întrebat mama. Ce voiau?
- Nu o să vă vină să credeti. A clătinat din cap, de parcă nici lui nu-i venea a crede. Voiau să devin spion.
- Spion?
De pe buzele noastre, cuvântul s-a desprins ca un suierat.
- Voiau să-i spionez pe toţi polonezii din sat şi să relatez despre activităţile lor. Care activităti? am

întrebat eu. Cu ce altceva credeţi că ne ocupăm, în afară de a încerca să rămânem întregi, trup şi suflet? Activităţi? Sunteti nebuni?

- Aşa le-ai spus, Samuel? a întrebat mama, ngrozita.

- Chiar aşa. Le-am spus că activităţile noastre sunt acelea de a ne hrăni familiile, de a ne încălzi, de a ne feri de furtunile de afară. Aşa am vorbit, Raya. Eu. Nu-mi venea să-mi cred urechilor că aveam curajul să vorbesc în felul acesta cu cei din poliţia secretă. Nici acum nu-mi vine să cred că nu m-au împuşcat, nu-mi vine să cred că sunt

• •

aici...

- Ba da, esti aici, tată, esti aici...

- O să te cred pe cuvânt, *lalinka.* .. Am aşteptat să continue. Intr-un final, a spus: Am plâns. Ca un copil. Pentru prima dată după ani întregi. Asta după toate ameninţările lor – deportare şi Dumnezeu mai ştie ce. Am plâns când încercau să mă cumpere. Mâncare. O casă mai bună. Ţigări. Am pus capul pe masă şi i-am implorat să se oprească. Le-am zis nu, refuz să îmi spionez prietenii, le-am spus că mai bine mă

impuşca...
L-am îmbrătisat. Eram mândră, tare mândră
de tatăl meu. Şi îmi era foarte teamă pentru
el. Aveau, oare, să se întoarcă după el?

CAPITOLUL 10

Intr-un loc ca acela, o asemenea întrebare devine o umbră perpetuă.
Dar dinspre sud a început să urce, desi cu o
încetineală agonizantă, un vanticel care amintea de venirea iminentă a primăverii şi
mi s-a permis să mă întorc la şcoală.
Copiii s-au adunat în jurul meu: pană şi în Siberia, nimic nu îl putea transforma pe copilul cel mai ignorat într-un erou al zilei mai sigur decat un picior sau o mană ruptă, sau o boală lungă. De ce suferisem? De tifos? Gripă? Pneumonie? Scarlatină? întrebau ei veseli şi au fost cam dezamăgiţi că nu fusese decat bronşită, deşi păreau
oarecum mulţumiţi că supravieţuisem. Numai Svetlana continua să se comporte ca şi cum ei i-ar ii convenit de

minune o boală fatală şi se arăta extrem de nerăbdătoare fată de incapacitatea mea de a recupera toate 1 ♦ * 1 * 1 lecţiile pierdute.
Incepeam să mă simt tot mai puţin ca o străină, începeam să simt că aproape – dar doar aproape – aparţineam locului. Imi plăcea ironia situaţiei micuţei capitaliste care se alătura corului micilor ei tovarăsi, cantand „Internaţionala”... „Sculaţi, voi, oropsiţi ai vietii, voi, osândiţi la foame, sus! ...” Cântam la fel de tare şi de pătimaş ca toţi ceilalţi...

„Rob cu rob să ne unim... Internaţionala
prin noi s-o făurim şi ridicam pumnul odată cu ceilalţi. Se cânta mult în cor la întruniri, dar, din păcate, cele mai multe erau cântece politice, şi nu clasice. Dar cântatul laolaltă cu alţii Îmi sporea sentimentul de apartenenţă. Insă între noi, după întruniri,
cantam cântece care ne făceau mai mare plăcere, cântecele populare ruseşti fiind
1 ⁄ 11 > preferatele tuturor.
Stirea că un film *american* urma să vină la Rubtovsk ne-a stârnit o mare emotie. Filmele ruseşti (chiar şi cele

film american. Toată lumea voia să meargă.
mai bune) erau în regulă, dar nimic nu se compara cu un
Când te duci? Cu cine te duci?
Două fete m-au invitat să merg cu ele.
Eram peste poate de fericită. Tânjeam după o invitaţie pe care să o accept – orice fel de invitaţie era binevenită – şi mai tânjeam să văd filmul. Cât costă? am întrebat. Patru ruble, mi s-a spus.

- Patru ruble! a exclamat mama. O grămadă de bani.
Mi-a pierit tot entuziasmul şi am simţit cum ameninţă să-mi scape un vaiet enorm. Mi 1am reprimat şi mi-am luat o înfăţişare tragică. S-a întrunit consiliul de familie.
- Omul nu poate trăi numai cu pâine, a zis bunica mea cea iubitoare de distractie.
- Tocmai asta este ideea, s-a arătat de acord mama, caustică. Patru ruble pentru o bucată de carne...?
- Asta numesti tu *carne?*
Bunica începea să se supere. Tata, marele pacificator, a intervenit:
- Copilul trebuie să se ducă la film.
- *Trebuie?* a întrebat mama, ba chiar şi bunica a părut surprinsă.
- *Trebuie,* a repetat tata şi a refuzat să dezvolte, lăsând puternica impresie că la mijloc era soarta tuturor deportaţilor po onezi, apoi mi-a zâmbit pe la spatele lor.

. *c* 1 Al i

Cinematograful, pe care acum il vedeam ca pe o clădire foarte frumoasă, mică şi albă, se afla în spatele pieţei, aproape de un parculet care, din cine ştie ce motiv, era ignorat de * * * 1 * 1 **1**
copiii din Rubţovsk. Poate pentru că era locul de adunare al adultilor.

Dar în seara aceasta, şiruri-siruri de copii se îndreptau spre el ca să vadă filmul.

/”A 11 **^1** 1*^1 • •

Sala de spectacol era plină de copii care ţipau; nu erau prezenţi profesori, ci numai adulţii obişnuiţi, ale căror apeluri la linişte nu contau.

Lumina s-a făcut mai mică (aici era electricitate, desigur, pe care o vedeam pentru prima oară de la plecarea din Wilno), toată lumea s-a liniştit şi a aşteptat cu mare atentie.

Filmul era *Mătuşa lui Charley* cu Jack Benny – subtitrat în rusă – şi am râs în hohote. Insă mi se părea ciudat să mă aflu în această sală sărăcăcioasă din Siberia şi să privesc un film clasic în limba engleză, făcut la Holl**yw**ood. Mergând spre casă prin întuneric, înconjurată de stepa imensă, întretăiată de urme ale zăpezii care începea să se topească, Jack Benny mi se părea mai prezent decât oricine, ţopăind cu peruca lui ridicolă, iar scenele din Oxford, mai reale decât orice.

Filmul ne-a ajuns o vreme îndelungată; l-am discutat şi l-am rediscutat până când n-a mai rămas

nici o scenă necomentată. Iar asta mia dat un mai mare sentiment de apartenenţă, care începea să mi se pară mai seducător decât o burtă plină. O zi în care eram invitată la un joc de domino sau de şotron era pentru mine o zi mare, care mă făcea să explodez de dorinţa de a-i povesti totul bunicii.
Nu aveam o prietenă apropiată căreia să îi spun secretele mele şi cu care să mă joc. După toate regulile, prietena mea cea mai bună ar fi trebuit să fie Svetlana. Dar ea nu vedea lucrurile asa.
La început, am crezut că e o snoabă. Tatăl ei era directorul fermei de lapte şi, prin urmare, membru al clasei superioare. Trăiau într-o casă albă, curată, cu perdele la geamuri şi aveau lapte şi ouă în fiecare zi. Mergeam la ea acasă să iau manualele, dar nu eram niciodată invitată să rămân. După cum remarcasem, copiii „grangurilor preferau să rămână între ei şi credeam că Svetlana nu voia să aibă ca prietenă o amărâtă de deportată, temându-se că asta ar putea să o detroneze din poziţia de regină a r . r o stupului.
Dar, puţin câte puţin, am văzut că nu era snoabă, că era destul de

prietenoasă cu alţi copii mult mai puţin norocoşi decât ea. De ce nu şi cu mine?
Răspunsul mi-a fost şoptit la ureche ca un secret pe care trebuia să-l păstrez dacă voiam să trăiesc. Informatoarea, o altă fată din clasa mea, mi-a şoptit că Svetlana mă invidia – nu pentru trecutul meu ca de basm, ci, dintre toate lucrurile, pentru codiţele mele lungi, nu prea curate. întrucât îmi doream să trăiesc, mi-am folosit toată voinţa de care
eram capabilă ca să nu îi spun Svetlanei ce
muncă grea era să îmi păstrez codiţele lungi cât de cât curate. Nu aveam aproape niciodată săpun, iar apa caldă era o problemă când atât de mulţi oameni trebuiau să folosească plita şi când nu erau destui tăciuni.
Am păstrat secretul, dar am început campania de a-i convinge pe ai mei să îmi taie codiţele. Abordarea directă nu a funcţionat.
- Te rog să-mi tai codiţele, am rugat-o pe mama.
Mama a replicat cu un „Nu!” ferm,

de genul celor care puneau capăt oricărei discuţii.
Ce anume reprezentau codiţele mele pentru mama pe atunci, nu ştiu. Am continuat să o bat la cap; ea a rămas fermă pe poziţii. Mă scarpinam în cap ostentativ; îmi muşcam capetele cozilor; mă prefăceam că mirosul lor mi se pare dezgustător.

- Întotdeauna ai avut părul lung, mi-a zis mama.
- Toate fetele au părul scurt.
- Cel mai bun motiv ca să-ţi păstrezi părul lung.
- Dar...
- Dar tu eşti tu şi ele sunt ele.
- Nu vreau să fiu eu, vreau să fiu ca ele. Nu înţelegi.

Poate că, într-adevăr, nu înţelegea. Dar cel mai probabil o rănea gândul că fiica ei era gata să renunţe la bogata tradiţie din care provenea numai ca să fixeze un capăt de pod în acest tărâm al exilului, acest tărâm complet străin.

- Esther!

Exclamaţia ei conţinea deopotrivă durere şi uluială.
Mi-am acoperit urechile. începuse

lupta
dintre generaţii.
să le tai singură, am ameninţat eu, cu o atitudine neobişnuit de rebelă. Şi va fi foarte urat...
Am izbucnit în lacrimi, mai mult de tulburare şi de frustrare. Nu îi păsa nimănui

că aveam nevoie de o prietenă bună, că aveam nevoie să simt că aparţin acestui loc?
- Mai vorbim despre asta mâine, a zis mama,
ra
În seara următoare, mama mi-a zis scurt că avea de gând să îmi taie părul, dar asta .... I • 1 pentru că nu aveam săpun, nu dintr-un alt
... .
motiv, şi cu siguranţa nu pentru ca voiam sa arăt la fel ca toată lumea. înţelegeam? O, da, . . A *A* 1 • am asigurat-o pe mama, nemaiîncăpându-mi în piele de fericire şi blagoslovind în secret lipsa săpunului.
A *Î* * /* Î* * **11*/* *
Anya a oferit foarfeca, iar toţi ceilalţi, sfaturi. Nu prea scurt... un pic mai scurt... atenţie la
Y r
ureche...
-Asta e...
Mama a lăsat foarfeca jos. Părea gata să izbucnească în plâns când a adunat codiţele v *o* *A* A v
taiate în mana.
- Vreau să văd...
Anya a ridicat oglinda şi, când m-am văzut, mi-a pierit veselia. Arătam ca o sperietoare.
- Cu un pic de apă fierbinte şi o perie..., a zis bunica, cu un glas deloc optimist.

În cele din urmă, tata a fost cel care aproape că m-a convins că arătam absolut minunat, aşa că abia aşteptam să merg la şcoală în dimineaţa următoare. Judecata finală avea să fie dată de colegele mele, mai ales de Svetlana. A funcţionat. Trecusem printr-un rit de initiere. De bine, de rău, devenisem una dintre ele.

- Hei, proasto... , a strigat un băiat când am ratat mingea pe care a aruncat-o spre mine. începeam să fiu fericită. Intr-o bună zi, când hainele mele aveau să se zdremuiască de tot, speram să fiu atât de norocoasă încât să port haine la fel ca ale lor. Dacă eram foarte norocoasă, puteam chiar să am o jachetă verde matlasată, o pufoaică.

Pe drum către casa Svetlanei, i-am mărturisit această dorinţă secretă. Pentru prima oară, m-a invitat să rămân la ea. Am mâncat seminţe de floarea-soarelui, scuipând cojile, până ne-au acoperit bărbia.

Acum aveam o prietenă bună. îmi venea să mor de fericire.

CAPITOLUL 11

A venit şi primăvara, primăvara delicată a stepei siberiene.

Dar este imposibil să mă gândesc la delicata primăvară siberiană, fără să-mi amintesc mai întâi de noroaiele groase. Din cauza ploilor de primăvară şi a dezgheţului, stepa devenise un ocean de noroi, iar traversarea lui semăna cu înaintarea printr-un râu de melasă, până la genunchi. Dacă nu aveai norocul să deţii o pereche de *sapogi,* frumoasele cizme din piele înalte până la genunchi, pe care le purtau cei înstăriţi, dacă nu aveai decât aceeasi pereche veche de pantofi de şcoală sau chiar cizmele din piele de ren şi energia necesară pentru a scoate piciorul de pe fundul acestui noroi, cel mai adesea trebuia să te opreşti pentru a vâna pantoful rămas în urmă. Orice purtai, prindea o crustă de noroi care trebuia spartă după fiecare drum. În timp ce mie mi se părea oarecum haios, mama era de altă părere; drumul de acasă la brutărie şi înapoi îi solicita mai multă energie decât cea de care dispunea. Spunea că de multe ori, epuizată fiind, rămânea nemişcată, cu ambele picioare îngropate în noroi,

gândindu-se că numai o macara ar putea să o scoată de acolo.
Cu sau fără noroi, în pofida Siberiei, odată cu venirea primăverii, mă înveselisem. Aveam o prietenă cu care să şi să flecăresc; jucamleapşa şi şotron -lucru posibil datorită unei porţiuni mai puţin noroioase din curtea şcolii – şi, împreună cu celelalte fete, urmăream pasiunea băieţilor pentru guguştiuci. Creşterea guguştiucilor era una din preocupările lor preferate, iar ademenirea păsărilor celorlalţi părea să fie principalul scop al acestei activităţi.
Eu şi Svetlana învăţam împreună şi ne completam una pe alta: ea mă ajuta cu idei la teme. Deşi îmi plăcuse întotdeauna învăţătura, mersul la scoală în Siberia devenise pentru mine o călătorie zilnică spre paradis. Drumul de întoarcere nu era la fel. Ultima zi de şcoală a fost o zi tristă pentru mine.
De îndată ce s-a terminat şcoala, am început să lucrăm pe parcela noastră de cartofi, pregătindu-ne pentru iarna ce avea să vină. Guvernul alocase parcele

individuale de A 1 ♦ 1*11 pământ la marginea satului, unde duceam cartofiori pe care îi plantam cu speranţa că £ £ £ » vor produce o recoltă nouă.
Rezultatul era departe de a fi sigur, cu acel pământ neînduplecat. La primele ore ale dimineţii ieşeam cu lopeţi şi saci de cartofi » , £ » >
pentru a ne lupta cu acest pământ, a-l îmbuna şi a-l lucra. Orice am fi produs aici ne aparţinea, un lucru de care merita să ne amintim când ne durea spatele şi ni se băşica # £ » » pielea în bătaia soarelui. Iar puţinul pe care îl producea pământul ne aparţinea cu adevărat. Nu se fura de pe parcelele de Z* ♦ * * A A 1 A cartofi nepăzite şi neprotejate. Având în vedere burţile goale ale tuturor, acest grad de onestitate era uluitor.
Odată cu apropierea verii, coliba devenise d le sufocantă, dăunătorii se înmulţiseră insuportabil de mult şi, în consecinţă, spiritele se încingeau repede – ne sărea usor tandăra şi nouă, şi gazdelor, şi băietelului. La urma urmei, zece flinte trăiau laolaltă în acest cuptor mizerabil.
f | 1 1 • W • *1*1* 1
Tata a decis să inspecteze posibilitatea de a ne găsi o nouă locuinţă. În partea de nord a satului se aflau câteva colibe dărăpănate, părăsite. Părăsite cu un motiv: nu exista nici un fel de încălzire,

nici podele şi nici geamuri la ferestre. Dar erau goale.

Tata a mers la responsabilul administraţiei locative a satului şi a întrebat dacă ni s-ar putea acorda privilegiul de a ocupa una din aceste colibe.

La momentul acela începeau să se construiască fabrici în Rubţovsk – printre ele, o imensă fabrică de tractoare – şi, odată cu ele, a venit un val mare de imigranţi dinspre Rusia europeană, ingineri, tehnicieni de toate felurile şi muncitori. Pentru a-i găzdui pe aceşti oameni, s-au ridicat clădiri noi şi mari în apropierea fabricilor şi pe lângă colibe. Sectorul în care s-au construit acestea a devenit cunoscut sub numele *novostroika,* ceea ce înseamnă clădiri noi. Mie, aceste clădiri mi se păreau culmea frumuseţii şi a confortului. Erau zugrăvite în alb, galben şi un verde-deschis, aveau podele, iar unele apartamente aveau chiar şi băi, dar acestea erau numai pentru şefii din fabrici.

În mod miraculos, ni s-a dat voie să ne mutăm intr-una din colibele goale, aşa că eram, în sfârşit,

singuri! Familia Kaftal a ales să rămână la cele două surori. Fatalmente, şapte oameni care erau, practic, tovarăşi de pat au ajuns să se calce pe nervi.

Iar pentru mine, coliba aceea jnică şi deplorabilă a devenit o casă de vis. în fiecare zi, după ce lucram parcela cu cartofi, mă duceam şi făceam curăţenie, după puterile mele. Strângeam bălegar, **îl** amestecam cu **lut** şi fie înlocuiam unele dintre cărămizile vechi, pătrăţoase, din perete, fie le reparam. Tata a făcut rost de var de pe şantier şi am zugrăvit pereţii. Iar pe undeva am găsit şi geamuri.

T • 1 •!

Înainte de a putea acoperi podeaua cu ***un*** strat nou de lut, a trebuit să săpăm o pivniţă. Pentru că era imposibil să împiedicăm îngheţul cartofilor într-o pivniţă exterioară, am săpat una în mijlocul camerei noastre. Tata a găsit câţiva buşteni tăiaţi prin *IJovostroika* şi a acoperit deschizătura cu ei. A - > A

Întrucât buştenii rotunzi erau încă acoperiţi cu coajă, dădeau podelei un aspect straniu, dar ***nu*** conta: aveam propria casă şi propria plită, una exterioară, pe care tata o construise din cărămizi, unde

puteam să ne pregătim micile turte din faină şi supa fără să ne asteptăm rândul – şi fără sfaturi de
mai mult sau mai puţin folos, mai bine sau mai puţin binevenite.
În primăvara aceea, mama aflase că exista în sat un lucru minunat, numit baie publică, sau *bănia,* iar cea mai mare dorintă a ei era să ajungă acolo. Dacă mâncam ceva mai puţin timp de o săptămână sau două, ca să strângem bani pentru acest răsfăţ? Nu-i aşa că ar fi ***un*** lucru divin să ne simtim curati înainte de a ne muta în noua noastră casă?
Bania se afl.ă într-o clădire mică cu două intrări, una pentru bărbaţi şi una pentru femei. Am descoperit că mama nu era singura femeie pasionată de curăţenie: coada era lungă; asteptarea avea să dureze cel puţin câteva ore. Am aşteptat.
Bania era alcătuită din două încăperi; una avea bănci din piatră şi robinete de-a lungul pereţilor. Cealaltă era o cameră cu aburi, un fel de saună rudimentară, unde se foloseau nuiele, după moda finlandeză, cu care oamenii se

spălau şi îşi stimulau circulaţia.

Ni s-a repartizat un ungher pentru haine şi, pentru că urma să folosim încăperea cu robinetele, ni s-a dat un lighean şi o bucată de piatră ponce. Ne-am umplut ligheanele de la robinet, ne-am aşezat pe o bancă din piatră şi ne-am frecat pielea cu sârg. Apa era fierbinte. Mama era încântată. Acum eram gata să ne mutăm.

În faţa colibei se afla o parcelă mică de pământ pe care nu părea să o folosească nimeni. Cu cartofii noştri şi cateva seminţe de roşii şi de porumb dăruite de Svetlana, am transformat parcela într-o mică grădină de legume.

Planurile pe care eu şi bunica le făceam pentru această grădină ne aminteau inevitabil de bunicul şi de grădina noastră din Wilno. Cu ochii în lacrimi, bunica îmi A testa memoria. Imi aminteam ce spunea bunicul despre irişi? Dar despre panseluţe? Îmi aminteam de tufele de liliac?

Da, îmi aminteam totul. Imi aminteam cu exactitate unde spunea bunicul că trebuie plantată fiecare floare.

Imi aminteam de premiul de cincizeci de groşi pe care îl primea în fiecare săptămână copilul care avea cele mai arătoase flori? Da, îmi aminteam.

- Foarte bine, a zis bunica, ridicând capul; era mândră de mine. Trecusem testul. Şi nu vei uita niciodată?

- Nu voi uita niciodată.

- Foarte bine.

Acum, amintirea mea avea să fie respectată, părea ea să spună; urma să devină arhiva trecutului ei mult iubit.

- Putem planta câteva flori? m-am interesat eu.

Bunica era o realistă care trăia în viitor la fel de mult pe cât trăia în trecut; nu, nu puteam, căci aveam nevoie de fiecare centimetru pătrat pentru a cultiva mâncare. T

În această lume a lipsurilor, deţinerea până şi a celui mai obisnuit, sau aparent inutil, element era un subiect de conversase. Asa mi-a spus Svetlana

că tatăl ei obţinuse o cantitate mare de tifon medical. (Cum şi de ce nu ştiu, şi nici nu mi-a păsat să întreb.) M-a întrebat dacă vreau şi eu. l-am răspuns că da; îl puteam folosi pentru perdele.
- Perdele din tifon alb de spital, Esther?
- O să vezi, i-am spus eu pe un ton misterios.
Am început să pun deoparte cojile de ceapă şi am rugat-o pe Svetlana să facă la fel. La şcoală, învăţaserăm că, fierte în apă, cojile de ceapă elimină un pigment galben care poate fi folosit ca vopsea. Svetlana fie uitase lucrul acesta, fie nu simtea nevoia să îsi amintească asemenea lucruri. M-a întrebat ce aveam de gând, dar i-am zis că e secret.
După ce am adunat un morman mare de coji de ceapă, le-am fiert până când apa s-a transformat intr-o vopsea lichidă, de o culoare spălăcită. Am înmuiat tifonul în apa aceasta, l-am lăsat câteva ore şi, spre încântarea mea, a functionat. Tifonul avea acum o frumoasă nuanţă gălbuie. L-am întins şi l-am uscat la soare, iar apoi am făcut din el perdele. Pentru că nu puteam face rost de vergele, am prins

tifonul în cuisoare şi am fost foarte mândră de rezultat. Cu totii au fost de acord că perdelele erau foarte frumoase şi tocmai lucrul de care avea nevoie căsuta noastră.
Coliba era divină. Mâncam când voiam, dormeam când voiam, noaptea stăteam afară şi priveam cerul siberian, unde era mereu câte ceva de văzut. Chiar şi mama părea să îşi recapete ceva din energia ei vitală.
Era prea frumos ca să dureze.
Intr-o zi, responsabilul administraţiei locative a satului a venit la noi în colibă, pe când eram singură, şi mi-a zis că de a doua zi

urma să primim un chiriaş în gazdă, indiferent dacă doream unul sau nu.
- Pe cine? am întrebat eu.
- Pe Vania, vagabondul.
- Pe Vania, vagabondul...?
Eram îngrozită.
Fusesem educată să nu insult niciodată pe nimeni, dar toată lumea îl striga pe ologul acesta „Vania vagabondul”. Era cerşetorul satului şi oamenii spuneau că fură. Iar acum, vagabondul acesta urma să locuiască cu noi? La Wilno văzusem muhi cersetori. De fiecare dată când îi vedeam, eram oripilată. Unde mâncau? Se spălau vreodată? Şi, cel

împreuna cu noi.
Când le-am dat vestea părinţilor mei, au rost la iel de uluiti ca mine.
- Vania, vagabondul? a întrebat tata.
L-am asigurat că înţelesesem
mai important lucru, unde se duceau noaptea? Unde dormeau? Mă cutremura gândul Ia ei. Unul dintre acestia urma să locuiască acum limbajul. Vania nu trebuia numit vagabond. Mie – şi poate şi tatei – dojana care a urmat mi s-a părut inoportună, aşa cum ar fi corectarea unei greşeli de gramatică făcute de un om care îţi spune că î-a luat foc casa. Dojana a

continuat: lui Vania nu puteam să îi spunem nici măcar Vania. Cu siguranţă avea un nume adevărat. Trebuia să ne prezentăm ca de obicei etc. Poate că bărbatul acesta avea un motiv pentru care cerşea. Nu esti de acord, Samuel?
Tata nu doar că era de acord, dar după ce fusese dojenit, a continuat prin a-mi reaminti că nu trebuie să judecăm oamenii după aparenţe etc. etc.
roindu-mă nerăbdătoare de pe un picior pe celălalt, am ascultat tot ce au avut de spus, dar eu, una, nu voiam să stiu decât că Vania, vagabondul, urma să locuiască cu noi şi nu eram doar îngrozită, ci şi revoltată.
Poate că responsabilul administraţiei locative a satului se va răzgândi, mi-am spus eu.
În seara următoare, Vania, vagabondul, se afla în pragul uşii noastre deschise.
- Pot să intru?
- Sigur că da, a zis mama, ridicându-se.
- Bună... seara, a venit replica nesigură a lui Vania.
În ciuda politeţurilor, acest spectru înalt, numai piele şi os, îmbrăcat în haine împuţite, cu părul negru

stufos şi o barbă încâlcită, rămanea în ochii mei un vagabond. ■ • • • • • •
Dar am simţit privirea mamei aţintită asupra mea.
- Bună seara, am zis, făcând un pas în faţă, dar ţinându-mi mâinile rigide de-o parte şi de alta a trupului. Numele meu este Esther Rudomin. Pe dumneavoastră cum vă cheamă?
- Vania. Ochii lui adânciţi în orbite au trecut în grabă de la mama la tata şi înapoi la mine. Numele meu este Ivan Petrovici, copila mea, s-a corectat el, iar în ochi i-a licărit o scăpărare micuţă.
- Bun-venit în casa noastră, Ivan Petrovici! a spus tatăl meu.
Bunica mea, care urmărise această scenă mai mult sau mai puţin ghemuită în patul ei, a vorbit pentru prima dată.
- Bine ai venit! a murmurat ea.
- Vă mulţumesc, vă mulţumesc.
Unde să-mi las bastonul? Dar geanta aceasta?
Geanta era o boccea murdară şi zdremăroasă.
Nimeni nu se gândise la chestiunea aceasta. Într-o cameră mică, cu o deschizătură în centru şi trei colţuri deja ocupate de paturi, răspunsul

evident era cel de-al patrulea colţ. Dar intentia noastră fusese să construim o sobă pentru iarnă în colţul acela.

- Nu-i nimic, vom face soba mai mică, a zis mama, răspunzând protestelor noastre nerostite şi arătând către colt. Poate facem rost de nişte lemn pentru un *nari,* ca ale noastre.

- Vă rog, nu vă faceţi griji pentru mine! Mă voi simti foarte bine şi asa, a zis el, cu un zâmbet uşor ironic. Vă cer iertare pentru deranj. Tihna dumneavoastră...

Vedeam că părinţii şi bunica mea erau la fel de impresionaţi ca mine de limbajul şi accentul ***lui:*** omul acesta nu era un analfabet.

Folosindu-se cu dexteritate de bastonul său, a sontâcăit până în colt, pe singurul lui picior. Acolo s-a întins pe podea şi punându-şi capul pe boccea, a zis că vrea să se odihnească.

A fost un moment stânjenitor. Era încă devreme; ce trebuia să facem acum? Să stăm pe loc şi să îl privim pe străinul acesta cum se odihnea?

-Vă rog, a zis el cu ochii închişi, copila se poate juca, sau cânta, poate face orice îi

place. Când sunt obosit, dorm, iar când dorm, dorm somnul celor duşi ***pe*** cealaltă lume.
- Vă mukumesc, am zis eu.
Şi nu glumeam. Viaţa alături de ***un*** vagabond urma să fie mai agreabilă decât traiul alături de fostele noastre proprietărese, care ne reduceau mereu la tăcere, şi pe mine, şi pe băiete!.

Transformarea din cerşetorul satului în Ivan Petrovici nu s-a petrecut peste noapte – nici în mintea mea şi nici în realitate. La început a rămas o figură obscură, venită din lumea întunecată a proscrişilor, a celor fără • • * * r>i r acoperiş şi fără prieteni. Pleca foarte X » » 1 devreme în fiecare dimineată, iar când se întorcea seara, se ducea direct în coltul său – nu că ar fi putut să meargă în alt loc. Vorbea foarte puţin, clefăia bucăţelele de mâncare pe care le avea şi se culca. Dar înainte de a mânca, întotdeauna îmi oferea şi mie din ceea ce avea – uneori un morcov proaspăt, alteori o sfeclă. In schimb, părinţii mei n ofereau întotdeauna de mâncare, dar el refuza mereu. Pe de altă parte, eu acceptam bucăţica de morcov sau

pe sfeclă, pentru că nu voiam să-l jignesc. În ultima vreme, mama îşi schimbase părerea despre •1 zx .
«1 Al
eticheta în privinţa preţioasei hrane: cand cineva îti oferă ceva de mâncare, iei o bucăţică mică, dacă îţi imaginezi că asta e tot ce are, dar nu refuzi; nu este politicos.
După câteva săptămâni, s-a produs, treptat, transformarea: a început să ni se alăture la masă, împărţind cu noi ceea ce avea. Dacă găteam cartofi, puneam şi morcovul lui şi numeam mâncarea tocăniţă de legume. Dacă avea o sfeclă albă, o fierbeam până ce se făcea pastă şi o întindeam pe pâine, în loc de gem.
Apoi a început să vorbească. Ivan Petrovici era un cizmar din Ucraina, un bărbat care îsi cunoştea meseria şi care citise multe cărti. Dar vorbise prea mult sau fără băgare de seamă sau fusese prost înţeles. Nu a aflat niciodată de ce fusese trimis la închisoare în Siberia; o asemenea informatie se considerase a fi de prisos. Iar când fusese eliberat, nu mai avea decât un singur picior şi asa şi-a croit drum din sat în sat, cersind.
După o vreme, a început să se spele, ceea ce ne-a făcut mai multă plăcere

decât este politicos să spun. Şi să îsi pieptene barba. Şi să se poarte cu demnitate. A devenit Ivan Petrovici – cel puţin pentru moment.

La început, când a venit în casa noastră, am fost obiectul curiozităţi tuturor: Cum e să ai un vagabond în casă? Fură? Cum vorbeşti cu un vagabond? El cum ţi se adresează? Nu mori de frică?

Dar pe măsură ce Ivan Petrovici a început să se privească altfel, la fel au făcut şi sătenii.

Devenea tot mai puţin un vagabond şi tot mai mult una din numeroasele persoane exilate în vasta stepă siberiană.

fntr-o zi a dispărut. A plecat ca de obicei în zori, şi de atunci nimeni nu l-a mai văzut vreodată pe Ivan Petrovici, căruia înainte i se spunea Vania, vagabondul.

CAPITOLUL 12

A doua vară petrecută în Siberia a fost călduroasă şi aridă, iar soarele a pârjolit parcela plantată cu cartofi până nu a mai rămas nimic. Am încercat să salvăm mica parcelă cu porumb şi roşii de lângă coliba noastră, cărând apă tocmai de la râu. Ne-am rugat pentru ploaie, dar a fost o secetă cumplită în vara aceea.

A fost şi tifos. Tata a reusit să facă rost de hârtie pentru muşte, pe care a atârnat-o prin TI –

colibă şi de care ne feream tot timpul; fierbeam fiecare picătură de apă pe care o foloseam. Stiam că oamenii mureau cu sutele. Eram îngrozită.

Tot aceasta a fost vara în care, mergând la cinematograful din sat, am văzut-o de patru • T" X 1~X 1* P* 1 1 J ori pe Deanna Durbin în filmul O *suta de bărbaţi şi o fata.* Realizarea aceasta nu era de >> J . natură să-mi creeze vreun renume printre cinefili, dar pentru a obţine cele saisprezece ruble necesare, meniul nostru a devenit mai auster ca niciodată. Orice părere aveau despre această extravaganţă a mea, părinţii mei nu mi-au spus nimic; încă o dată, trebuie să fi mteles cât de mistuitor era acest ţip de foame.

În vara aceea, Deanna Durbin a fost supereroina noastră. Eu, Svetlana *şi* celelalte fete vorbeam despre ea cu orele. Îi cântam A 1 * 1 *. 1 A 1 1 • cântecele şi discutam despre zâmbetul ei, despre mersul ei, despre coafura ei. Dar de cele mai multe ori vorbeam despre hainele ei; după sfârşitul războiul, urma să ne îmbrăcăm la fel ca Deanna Durbin. Cum anume avea să se întâmple una ca asta în Rubţovsk,

nu ne păsa; este adevărat, nici înainte de război nu prea se găseau haine, dar... Noi continuam să visăm şi să cântăm cântecele domnisoarei Durbin, iar când în sfârsit ne săturam de ele, Svetlana, care cânta la balalaica şi avea o voce minunată, ne cânta cântece rusesti. În scurtă vreme, le-am învătat şi pe acestea, iar noi două cântam ore **în sir.**

Duminica, de-a lungul întregului an, oricând o permitea vremea – iar uneori chiar şi atunci când nu o permitea – noi, toţi copiii, aveam de îndeplinit o obligaţie ciudată. Ne adunam pe un şantier – nu conta care – şi căram cărămizi de colo-colo cu roaba, le descărcam şi apoi le încărcam din nou. Motivul practic rămânea neclar. După câte înţelegeam, această activitate era un exercitiu de patriotism – ne aduceam contributia la efortul de război.

În timpul verii, noi, copiii, ajutam şi la fermele colective din apropiere, plivind parcelele de cartofi şi câmpurile de porumb şi făcând tot felul de alte treburi mărunte. Ne petreceam o parte a săptămânii în felul acesta. Ne ardea

soarele, munca era grea, ne plângeam toţi, dar ne şi plăcea. Eram împreuna.
A venit septembrie, s-a mai domolit căldura extremă şi nici frigul aprig nu se instalase încă; numai cu vântul ne luptam. Am scos cartofii, iar recolta noastră era teribil de sărăcăcioasă. Doar câteva găleţi de cartofi mici şi verzui. Porumbul era bun, dar puţin. Iar roşiile le mâncaserăm în timpul verii. În lunga iarnă ce ni se aşternea în faţă aveam să facem foamea şi nu discutam problema supravieţuirii. Ne rugam doar.
Într-o zi a venit la uşa noastră poştaşul. Pe atunci, sacul lui nu era deloc greu; din cauza războiului, a masivelor deportări, după care noile domicilii ale oamenilor rămâneau învăluite în mister, dar şi din cauza izolării satului, nimeni nu primea multe scrisori. În timp ce poştaşul trecea prin sat în uniforma lui de o culoare nedefinită, de câte ori se oprea la câte o colibă, oamenii care locuiau acolo deveneau tinta curiozităţii celorlalti: cine primise o scrisoare? De la cine? În legătură cu ce?
Cat despre noi, primiserăm o singură scrisoare de la sosirea

noastră în Siberia. Era de la unchiul Ben din America, căruia mama îi scrisese cu o firavă speranţă că misiva va ajunge cumva la el. Scrisoarea lui fusese scurtă, plină de bunăvoinţă, iar în plic se găsea o bancnotă de cincizeci de doiari, pe care tata a schimbat-o la bancă pe două sute cincizeci de ruble. Dar banii acestia nu puteau fi folosiţi în magazinele de stat. Singurul loc unde puteau fi folosiţi era pe piaţa libera, de unde cu aceste două sute cincizeci de ruble am putut cumpăra numai o sută de grame de unt, două găleţi de cartofi şi un sac cu faină. Mama i-a muhumit unchiului şi i-a spus să nu ne mai trimită bani, pentru că aici nu valorau practic nimic, pe când ea ştia bine că, în America, cincizeci de dolari însemna o sumă frumusică.

Această a doua scrisoare era adresată tatălui meu şi venise într-un plic alb, lunguieţ. Lam examinat cu atenţie, de parcă ar fi fost un obiect provenit de la o altă civilizaţie. Am simţit un vânt nefast sufiand prin colibă.

Teama şi curiozitatea îmi sporeau în timp ce aşteptam ca, tata să se întoarcă şi să deschidă

scrisoarea; ba chiar am fost pe punctul de a o deschide eu însămi o dată sau de două ori.
- O scrisoare pentru *mine?* a reacţionat tata, la fel de uimit.
A deschis plicul şi a scos din el o foaie lungă de hârtie. l-am privit chipul în timp ce citea:
a pălit şi arăta din nou la fel ca în dimineaţa în care am fost deportaţi – îmbătrânit şi înfrânt.
- Ce este, tată? Ce este? am strigat eu, îngrozita.
Citind şi recitind scrisoarea, tata s-a asezat pe patul lui.
Nu putea de a-mi spune ce scria şi, cu un efort inutil de a mă linişti, murmura vorbe absurde... nu-i nimic, nimic... totul va fi în regulă.
lntr-un final, am scos de la el adevărul teribil: i se ordona să plece pe front, pentru a lucra intr-o brigadă de muncitori. *Pe front!* Deodată, cel mai mare dintre toate războaiele, cu bombardamentele sale, cu bătăliile şi rănitii şi mortii săi, acest război care, în ciuda exilului nostru – sau poate din cauza

lui –, păruse până atunci ireal, ajungea în pragul uşii noastre. Adevărat, până şi la Rubţovsk şi până şi la mine se auzise de luptele feroce care se purtau între

armata rusa şi cea germana şi ca nemţii 11 împingeau pe ruşi înapoi spre Volga. Dar nu vedeam ziare şi rareori ascultam radioul. Acum, războiul pătrunsese în casa noastră.

- *Lalinka!* a exclamat tata, întinzând o mână spre mine.

Pesemne că pe chipul meu se citea o suferintă teribilă.

-Nu! i

- *Lalinka,* trebuie să fim curajoşi. Vino la mi ne...

- Nu! Nu vreau să curajoasă. M-fiu săturat să fiu am Tată, *te* curajoasă. duce, *te rog* nu te *rog,* tată...

- Ai crescut atât de mult, *lalinka* mea, gătesti, faci curat, mergi la piată, iar acum, vrei să mai creşti un pic? Doar un pic? Destul cât să le ajuţi pe mama şi pe bunica . J ’ 1 »1 în această perioadă?

- Dar suntem singure aici, în Siberia, tată, iar bunicul...

- Şşt! Unde e bunica? Ar putea intra în orice clipă.

Ştia unde este. Ne prefăceam cu toţii că bunica nu se mai ducea pe câmp ca să îl plângă singură pe bunicul. Iar acum avea să Al IA . „A 11 plângă şi pe tata?

M-am repezit la el şi mi-am îngropat capul în umărul lui. El m-a legănat fără să spună . . A . nic1 un cuvant.

Mama a plâns. Ea nu plângea uşor şi, când a plâns la auzul acestei veşti, mi s-au confirmat cele mai

rele temeri: pentru noi, vestea aceasta era tragică.
Era rândul meu să o liniştesc pe mama. M-am dus la ea; stătea pe pat plângând. I-am pus capul pe umărul meu şi am mângâiat-o î 11 pe păr. I-am spus că totul va fi bine, că tata *r** i nu va fi plecat multă vreme, că îi vom scrie des şi că el ne va răspunde. Mă jucam de-a adultul, ca şi când i-aş fi şoptit vorbele acelea unei păpuşi.
Mama a ridicat capul şi s-a uitat la mine, iar tata s-a apropiat şi a sărutat-o pe obraz.
- Nu te îngrijora, Raya, a zis el. Eu nu voi
păţi nimic, şi nici voi. Eşti puternică, Raya, puternică. Tu vei avea grijă de copilul nostru. T •
Şi de tine însăţi. Şi de mama... Vei avea grijă să-i fie bine şi ei...
Mama a incuviinţat din cap.
Am stat pe pat, strânşi unul în altul în tăcere, epuizaţi deopotrivă de emoţiile * 1*11 *
exprimate, dar şi de cele reţinute.
Aşa ne-a găsit bunica atunci când a intrat. A primit vestea ca şi cum nu ar fi existat disperare, degradare umană, tragedie, personală sau nu, dincolo de puterea eî de a Înţelege, de a face faţă. Dincolo de întrebările

pe care tânguirea ei le scosese la suprafaţă pe câmp, în după-amiaza aceea. Uitându-se spre mine, a zis:
- Astea nu sunt treburi pentru copii.
A doua zi, tata s-a dus la autorităţi să primească noi instrucţiuni. I s-a spus că va fi trimis într-o brigadă de muncă pe linia frontului. Dar mai întâi avea să facă
instrucţie împreuna cu un grup numeros, într-un oras mare din Siberia.
Optimismul tatei a preluat controlul: până când va ajunge pe front, războiul se va termina; de pe front, va pleca direct în
Polonia, de unde va trimite după noi.
Mama s-a abţinut să zică ceva, dar în privirea ei se citea teama că şi-ar putea pierde mintile.
În ziua dinaintea plecării lui, mama nu s-a
dus la serviciu. În zorii zilei au plecat împreună la parcela cu cartofi, să vadă dacă nu cumva, printr-un miracol, apăruseră cartofi noi, sau dacă rămăsese vreunul necules. Până la parcela aceea era un drum
lung, iar mama, care suferea de

sciatică, a avut un atac atât de grav, încât nu a mai putut merge până acasă şi au dormit pe pământ, lângă parcelă, în noaptea aceea.
Dacă în al te părţi ale lumii, soţii şi taţii care plecau la război îşi petreceau ultimele ore acasă, discutând cu soţiile lor despre treburile gospodăriei, deportaţii din Siberia aveau un singur subiect de discutat – hrana. În cazul nostru, problema hranei era extrem de gravă. În pivniţă nu mai aveam mâncare decât pentru două luni, în nici un caz pentru A* •
întreaga iarna.
Dar golul din pântecele noastre avea să fie o nimica toată prin comparaţie cu golul din colibă, lăsat de plecarea tatei.
r—y* ^ ir* .
Ziua în care tata a plecat a fost cea mai proastă zi din întreaga mea viaţă. Am petrecut-o plângând. Am rămas întinsă în * IA sz/v NT**
1*
pat şi am plâns fără încetare. Nici chiar Siberia nu fusese în stare să stingă dragostea de viată a tatălui meu – farmecul şi veselia A ' '
lui. În Siberia, mă încălzisem de multe ori la această lumină puternică.
Tk g 1 1 . vz Z*sz \z 1 .
Mama l-a condus singură pe tata,

fără bunica şi fără mine. Bunica a ieşit pe câmp, iar eu am rămas în colibă, tot plângând.

CAPITOLUL 13

După plecarea tatei, viaţa în coliba noastră a fost, într-adevăr, atât de tristă pe cât ne aşteptam să fie. Sărmana mama, care altădată, într-o altă vreme, într-o altă lume, era mereu gata să râdă, să privească viaţa cu umor, ba chiar să se desfete cu absurditatea
sa, încerca sa ne-o reamintească pentru binele nostru, al bunicii şi al meu, încerca să-i ţină locul tatei, dar era prea obosită, prea îngrijorata ca nu aveam de mancare şi nici cum să încălzim coliba. Pe măsură ce vântul toamnei se făcea tot mai rece, grămada de lemne părea să descrească sub 1 * * * i—1
r* 1
ochii nostri. De unde aveam să facem rost de bani pentru lemne? Pentru a trage cât mai mult de rezerva de lemne, ardeam şi bălegar uscat, care nu mirosea chiar atât de rău pe
cat ţi-ai putea imagina.

Un lucru se poate spune despre problemele din Siberia: nu erau niciodată puţine şi nu erau niciodată izolate. La scoală i-am auzit pe câţiva

dintre copii vorbind despre lipsa de combustibil şi ca ar îngheţa de frig daca nu ar fi...
- Dacă nu ar fi ce? am întrebat eu, apropiindu-mă de ei.
Au început să se agite, aruncând priviri viclene în jur, apoi s-au dat mai aproape, şoptindu-mi că voi afla dacă merg cu ei la noapte.
- Dar putem să avem încredere în ea? a întrebat unul dintre ei, cântărindu-mă din
• • •
priviri.
Cum onoarea premerge prudenţa, i-am asigurat indignată că puteau să aibă încredere în mine, înainte de a pune cea mai importantă întrebare: în legătură cu ce?
Aşa se face că, într-o noapte fără lună, m-am trezit că fac parte dintr-un mic detaşament de copii echipaţi cu câte un sac din pânză groasă, care furau bucăţele de cărbune căzute pe şinele de cale ferată. Ceilalţi copii păreau nişte infractori înrăiţi, privind totul ca pe un joc, dar eu, nici dacă aş fi jefuit o bancă, nu m-as fi simpt mai vinovată sau mai înspăimântată. La fiecare sunet pe care îl auzeam răzbătând prin întuneric, simţeam braţul brutal al legii frângându-mi spinarea fragilă. *Să furi*

în Siberia? Dacă Siberia era locul unde erau exilap hopi, exista un loc chiar mai rău pentru hoţii siberieni? Dar Dumnezeu? Ce avea să-mi facă pentru că l- ;:i.m încălcat porunca? Însă am continuat să-mi umplu sacul.

✓”»AI *C* **T . 1 ~ . 11 ***

Când serul nostru – un băiat de doisprezece ani, cu toate atributele unui cercetas – ne-a transmis ordinul să ne oprim, am simţit o usurare enormă. Insă de scurtă durată. Ne opriserăm din furat cărbuni numai pentru a putea fura *struciki. Struciki* însemna talaş, pe care trebuia să il furăm de la depozitul de cherestea.

- Ah, vă mulţumesc foarte mult, dar cărbunele e de ajuns, am zis eu, pregătindu- mă să mă despart de complicii mei.

- Nu mai fi asa fricoasă. Vino cu noi.

Furişându-mă spre casă prin satul întunecat, cu sacul plin de cărbuni şi *struciki,* mă

A •• ‘ K 1 1 A 1 * 1

îngrijora mai mult pedeapsa decât delictul. Insă deja îmi simţeam degetele încălzindu-se la focul pe care urma sa îl facem cu prada aceasta.

Când mama şi bunica m-au întrebat de unde făcusem rost de cărbuni şi *struciki,* le-am zis scurt:
- Nu întrebati.
Ele au schimbat o privire şi un zâmbet complice, aceste două femei a căror conduită morală nu le permitea să ia nici măcar o farâma de pâine care ar fi aparţinut altcuiva. La Wilno.

În scurtă vreme, am descoperit că nu erau doar grupuri de copii, dar şi adulti care